

ISSN 2522-9303 (Print)
ISSN 2522-9478 (Online)

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ

ECONOMY
OF UKRAINE

2023 4
(737)

Головний редактор:

В.М. ГЕЄЦЬ (д-р екон. наук, проф., акад. НАН України)

Заступник головного редактора:

І.В. КОРНІЄНКО

Редакційна колегія:

О.І. Амоша (д-р екон. наук, проф., акад. НАН України), *О.Г. Білорус* (д-р екон. наук, проф., акад. НАН України), *І.К. Бистряков* (д-р екон. наук, проф.), *І.М. Бобух* (д-р екон. наук), *О.О. Борзенко* (д-р екон. наук, проф.), *О.М. Бородіна* (д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України), *В.П. Вишневський* (д-р екон. наук, проф., акад. НАН України), *Б.М. Данилишин* (д-р екон. наук, проф., акад. НАН України), *Т.І. Єфименко* (д-р екон. наук, проф., акад. НАН України), *М.І. Зверяков* (д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України), *В.В. Зимовець* (д-р екон. наук), *Т.А. Заяць* (д-р екон. наук, проф.), *А.І. Ігнатюк* (д-р екон. наук, проф.), *Ю.В. Кіндзерський* (д-р екон. наук), *Гж.В. Колодко* (проф., Польща), *С.О. Кораблін* (д-р екон. наук, чл.-кор. НАН України), *В.С. Кравців* (д-р екон. наук, проф.), *В.П. Кудряшов* (д-р екон. наук, проф.), *Ю.О. Лупенко* (д-р екон. наук, проф., акад. НААН України), *А.А. Мазаракі* (д-р екон. наук, проф., акад. НАПН України), *І.Г. Маницуров* (д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України), *Г. Мінасян* (д-р екон. наук, проф., Болгарія), *Л.В. Молдаван* (д-р екон. наук, проф.), *О.І. Никифорок* (д-р екон. наук), *Є.Г. Панченко* (д-р екон. наук, проф.), *В. Папава* (д-р екон. наук, проф., акад. НАН Грузії), *В.Р. Сіденко* (д-р екон. наук, чл.-кор. НАН України), *М.І. Скрипниченко* (д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України), *В.М. Тарасевич* (д-р екон. наук, проф.), *В.А. Устименко* (д-р юрид. наук, проф., чл.-кор. НАН України, чл.-кор. НАПРН України), *М.А. Хвесик* (д-р екон. наук, проф., акад. НААН України), *Хаунг Сяюн* (проф., Китай), *С.С. Шумська* (д-р екон. наук)

Реєстраційне свідоцтво: Серія KB № 23636-13476 ПП від 20 грудня 2018 р.

Editor-in-Chief:

Valeriy HEYETS (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAS of Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief:

Iryna KORNIENKO

Editorial Board:

O. Amosha (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAS of Ukraine), *O. Bilorus* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAS of Ukraine), *I. Bystryakov* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *I. Bobukh* (Dr. Sci. (Econ.)), *O. Borzenko* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *O. Borodina* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Corresp. Member of the NAS of Ukraine), *V. Vyshnevskiy* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAS of Ukraine), *B. Danylyshyn* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAS of Ukraine), *T. Iefymenko* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAS of Ukraine), *M. Zveryakov* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Corresp. Member of the NAS of Ukraine), *V. Zymovets* (Dr. Sci. (Econ.)), *T. Zaiats* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *A. Ignatyuk* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *Yu. Kindzerskyi* (Dr. Sci. (Econ.)), *G. Kolodko* (Prof., Poland), *S. Korablin* (Dr. Sci. (Econ.), Corresp. Member of the NAS of Ukraine), *V. Kravtsiv* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *V. Kudryashov* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *Yu. Lupenko* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAAS of Ukraine), *A. Mazaraki* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine), *I. Mantsurov* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Corresp. Member of the NAS of Ukraine), *G. Minassian* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Bulgaria), *L. Moldavan* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *O. Nykyforuk* (Dr. Sci. (Econ.)), *Ye. Panchenko* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *V. Papava* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAS of Georgia), *V. Sidenko* (Dr. Sci. (Econ.), Corresp. Member of the NAS of Ukraine), *M. Skrypnychenko* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Corresp. Member of the NAS of Ukraine), *V. Tarasevych* (Dr. Sci. (Econ.), Prof.), *V. Ustyimenko* (Doctor of Jurid. Sci., Prof., Corresp. Member of the NAS of Ukraine, Corresp. Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine), *M. Khvesyk* (Dr. Sci. (Econ.), Prof., Acad. of the NAAS of Ukraine), *Huang Xiaoyong* (Prof., Beijing), *S. Shumska* (Dr. Sci. (Econ.))

Registration certificate: Seria KB № 23636-13476 ПП of December 20, 2018

Журнал входить до Переліку наукових фахових видань України з економічних наук (Наказ МОН України від 02.07.2020 р. № 886, спеціальності: 051, 071, 072, 073, 281, 292)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ
ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ»

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ ЩОМІСЯЦЯ
ЗАСНОВАНИЙ
У ВЕРЕСНІ 1958 р.
КИЇВ

2023 **4**
(737)

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА ПІД ЧАС ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ І В ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

ГЕЄЦЬ В.М. До питання теорії і практики політики соціальної якості в по-
воєнній Україні 3

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ СИСТЕМІ СВІТУ

Глобальна система світу: фундаментальні зрушення 23

ALONSO-TRABANCO J.M. The geoeconomic significance of the Ukraine war ... 25

ГРИЦЕНКО А.А. Національно укорінений розвиток економіки як локальна
відповідь на глобальні геоелекономічні зрушення 38

BORZENKO O. The war in Ukraine, climate change and viral infections: impact
on geo-economic shifts in the global economic 55

CARRILLO-PINA J., ALONSO-TRABANCO J.M. The Ukraine war in the dawn
of a new global monetary order 65

SHAROV O. Geo-economic structure of the global market: challenges and
prospects (pandemic and military&political shocks, 2010—2022) 81

КОСТРИЦЯ В.І., БУРЛАЙ Т.В. Сучасні пріоритети соціального розвитку:
вплив глобальних трансформацій і завдання України (по)воєнного періоду... 97

ПАМ'ЯТАЄМО

Вшановуючи талановитого вченого 117

Редакційна політика та етика 119

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
INSTITUTE FOR ECONOMICS
AND FORECASTING OF THE NAS OF UKRAINE

ECONOMY OF UKRAINE

SCIENTIFIC JOURNAL
PUBLISHED MONTHLY
FOUNDED
IN SEPTEMBER 1958
KYIV

2023 4
(737)

CONTENTS

UKRAINIAN ECONOMY DURING THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AND IN THE PERIOD OF POST-WAR RECONSTRUCTION

HEYETS Valeriy. On the question of theory and practice of social quality policy
in post-war Ukraine 3

GEOECONOMIC TRANSFORMATIONS IN GLOBAL WORLD SYSTEM

Global world system: fundamental shifts 23

ALONSO-TRABANCO José Miguel. The geoeconomic significance of the Ukrai-
ne war 25

GRYTSENKO Andrii. Nationally rooted economic development as a local respon-
se to the global geoeconomic shifts 38

BORZENKO Olena. The war in Ukraine, climate change and viral infections:
impact on geo-economic shifts in the global economy 55

CARRILLO-PINA Jose, Alonso-Trabanco José Miguel. The Ukraine war in the
dawn of a new global monetary order 65

SHAROV Oleksandr. Geo-economic structure of the global market: challenges
and prospects (pandemic and military & political shocks, 2010—2022) 81

KOSTRYTSIA Vasył, BURLAI Tetiana. Current priorities of social development:
impact of global transformations and Ukraine's tasks in the (post)war period 97

IN MEMORIAM

Honoring a talented scientist 117

Editorial policy and ethics 119

УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА ПІД ЧАС ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ І В ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

UKRAINIAN ECONOMY DURING THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AND IN THE PERIOD OF POST-WAR RECONSTRUCTION

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.003>

УДК 316.4-021.4:338.246.8(477)

JEL: O33, I31

В.М. ГЕЄЦЬ, д-р екон. наук, проф., академік НАН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний редактор журналу «Економіка України»,
директор ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: gvm@ief.org.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2895-6114>

ДО ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ЯКОСТІ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Викладено основні постулати теорії соціальної якості з урахуванням уже здійснених розробок на цю тему в Україні. Наведено результати практичної взаємопов'язаності складових політики соціальної якості, охарактеризовано можливості її використання як основи суспільного договору між населенням, державою і бізнесом у перші повоєнні роки.

Ключові слова: державна політика; соціальна якість; рівність; довіра; суспільні виміри; відновлення економіки; архітектура; фактори; механізми; виклики.

Війна в Україні, спричинена російською воєнною агресією, принесла більш як трьом поколінням людей безпрецедентні за останні майже 80 років втрати в усіх сферах життя. Мільйони українців стали біженцями, а десятки тисяч загинули якщо не на полі бою, то під завалами будинків й просто на вулицях від бомб. Для більшості населення погіршилися матеріальні умови життя. Продуктивна діяльність або була

Ц и т у в а н н я: Геєць В.М. До питання теорії і практики політики соціальної якості в повоєнній Україні. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 03—22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

втрачена взагалі, або перестала задовольняти потреби звичного способу життя. Зросла заборгованість. Діти вимушені вчитися з обмеженнями в спілкуванні. Соціальні взаємодії змінили характер з мирного способу життя на спосіб у середовищі, де проблеми економічної і фізичної безпеки стали першочерговими. На значній частині території порушено природне і життєве середовище. Вимушені військовий стан і комендантська година, запроваджені на території країни, змінили систему управління й обмежили основні права і свободи. Усі ці зміни позначилися на рівні життя як людини, тобто є характерними ознаками якості життя на мікрорівні, так і всього соціуму, тобто на макрорівні, оскільки оцінюють суспільні процеси, пов'язані з соціальними відносинами, соціальною взаємодією і ступенем інтегрованості населення в суспільстві, де повинні бути умови для можливостей його самореалізації. Завдяки останній можна не тільки зберігати, а й підвищувати рівень і якість життя, особистий потенціал кожного, який в умовах війни, на жаль, масово втрачається. У цілому все це сформувало безпрецедентний виклик у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Відповідно, перед державою та її інститутами постають завдання соціо-економічного і соціогуманітарного відновлення й забезпечення на цій основі розвитку людського потенціалу.

Засади відповідних процесів мають розпочати формуватися, коли війна ще йде, щоб мінімізувати втрати часу на їх підготовку після досягнення миру. Основоположною базою таких процесів в умовах наявності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі — Угода) є підходи, зокрема, соціальної політики ЄС, які, як відомо, ґрунтуються на засадах соціального миру і відповідного вирівнювання справедливості й добробуту, а їх інтегральною основою в європейській практиці є концепція соціальної якості, що формується на європейському континенті з кінця 1990-х років [1] і ґрунтується на Амстердамській декларації соціальної якості 1997 р. У цій декларації зафіксовано необхідні умови, дотримання яких орієнтоване на забезпечення на макрорівні соціальної якості як її відповідної політики у вигляді механізму, що інкорпорується в державну політику країн — учасниць ЄС. В Україні в умовах, що склалися, **концепція політики соціальної якості**, що реалізується в ЄС як інструментарій, який має своєрідну систему індикаторів виміру соціального розвитку і застосовується в державному управлінні, згідно з Угодою і з огляду на наше майбутнє членство в ЄС, має стати **однією з першочергових складових політики відновлення реконструкції української економіки в повоєнний час**.

Отже, **мета статті** — розкрити зміст теорії і практики політики соціальної якості з урахуванням національних досліджень і обґрунтувати доцільність її використання як механізму досягнення соціального миру, справедливості й добробуту.

У повоєнній Україні перед країною в цілому і державою зокрема постануть завдання соціоекономічного і соціогуманітарного відновлення, забезпечення на цій основі розвитку людського потенціалу і соціокультурних компонент добробуту, в тому числі й на засадах використання теорії соціальної якості (Social Quality Theory — SQT) і підходів соціальної якості (Social Quality Approaches — SQA) як прикладного інструментарію їх застосування в державному управлінні. Для цього в Україні вже сформовано певні підстави, оскільки інтерес академічного світу до обох тем висловлювався ще у 2015 р., що дістало практичну реалізацію, зокрема, у вигляді укладеної угоди між Інститутом економіки та прогнозування НАН України і Міжнародною асоціацією соціальної якості (International Association on Social Quality — IASQ) як відповіді на необхідність розробки нових орієнтирів для бажаних перетворень у світлі глобальних викликів [2]. У результаті дії даної угоди сформовано міжнародний спільний дослідницький проект «Україна», який розпочав роботу під керівництвом IASQ у 2016 р. На даний момент реалізовано три дослідження: Аналітичний огляд соціально-економічної ситуації в Україні¹, Дослідницькі пропозиції від імені інтернет-групи², Пропозиції 2018 р. щодо інструментарію впровадження європейського підходу до соціальної якості [3].

Українськими дослідженнями і численними пропозиціями з боку Асоціації міжнародної якості вже створено підґрунтя для застосування теорії та підходів соціальної якості в Україні. Завдяки українському внеску цей робочий документ був пов'язаний з проблемою забезпечення сталості й розвитку в економічному сенсі. Це цілком логічно, оскільки зміна клімату, глобальні форми забруднення і зменшення біорізноманіття підривають соціальну якість сучасних повсякденних обставин, особливо з урахуванням масштабних воєнних дій в Україні, у результаті яких РФ знищила величезну кількість міст, сіл, інфраструктуру і створила загрози для частини атомних електростанцій, що в цілому є драматичним.

Війна, формуючи низку економічних і соціально-політичних викликів, також ускладнює виконання Україною вимог для членства в ЄС. На сьогодні Україна просунулася в досягненні стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права і свободи людини,

¹ Heyets V.M. 2016/a. Letter to Laurent J.G. van der Maesen concerning studies on behalf of the international joint-research project. Kyiv, IEP/NASU, 13 May. Furthermore: IEP/NASU of Ukraine. 2016. Analytical Review: the SocioEconomic Situation in Ukraine. Kyiv, Institute for Economics and Forecasting/NASU, August. 16.

² Heyets V.M. et al. 2016/b. Letter to Laurent J.G. van der Maesen concerning studies on behalf of the international joint-research project. Kyiv, IEP/NASU, 14 July. And further: IEP/NASU of Ukraine. 2016. Research Proposals for the preparation of joint research project between the Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine and IASQ and other academic structures. Kyiv, IEP/NASU, 4 August.

повагу і захист меншин. Водночас структурні реформи з подолання корупції, зменшення державного втручання і впливу олігархів, зміцнення прав приватної власності й підвищення гнучкості ринку праці потребують подальшої реорганізації з урахуванням так званої « нової нормальності », що настане в повоєнній економіці й буде здатна гарантувати поліпшення соціальних умов життєдіяльності й прискорювати соціальний прогрес. Ми виходимо з того, що на сучасному етапі превалювати повинні соціоекономічні підходи з використанням управлінського інструментарію політики соціальної якості, характерної макроекономічному підходу. На цьому рівні він передбачає, що діяльність економічних агентів має характеризуватись як їх раціональними мотивами, що орієнтують на отримання прибутку, так і множиною нескінченних факторів, що відображають сутнісний вибір, пов'язаний з ціннісним існуванням і окремої особистості, і країни в цілому. Отже, у повоєнний час можливим буде досягнення смітівського розуміння в збігу оцінок діючої особи з почуттями стороннього спостерігача, тобто досягнення і збереження стабільності існування й розвитку в повоєнний час, коли в більшості населення спрацьовуватиме почуття, пов'язане з « бажанням суспільного блага » [4, с. 190]. У свою чергу, це бажання мотивує особистість до захисту цілісності суспільства і країни значно ширше і глибше, ніж бажання реалізувати раціональний інтерес, тобто поєднується економічне і соціальне.

Вченими [5] викладено теоретичні засади й окреслено основні структурні компоненти політики соціальної якості, реалізація якої спрямована на подолання економічного і соціального, політичного і екологічного. Серед них відзначимо такі:

- концептуальні засади, що лежать у основі онтологічного підходу SQT, як представлено в праці про соціальну якість [6];
- аналітичні засади, що стосуються епістемологічного предмета SQA, як представлено в праці [1], засновані на перших концептуальних поняттях SQT, сформульованих у праці про соціальну якість [7];
- процедурні засади, що стосуються емпіричного предмета SQT/SQA, як представлено в Робочому документі 17 [5].

Усі названі структурні елементи розглянуто в системі чотирьох вимірів суспільного життя (IASQ 2019): соціально-політичному/правовому; соціально-економічному/фінансовому; соціокультурному/соціетальному; соціально-екологічному. Вперше процесуальну основу до всіх вимірів довоєнних суспільних обставин в Україні застосувала Зузана Новакова [8]. Нами ж обрано і сконцентровано дослідження в соціально-політичному/правовому вимірі як відправній точці для оцінювання впливу його процесів на інші три виміри в Україні [3]. Дані дослідження надали можливість для подальшого вивчення поточних повсякденних чинників і детермінант соціальної якості в країнах Східної Європи: Польщі, Угорщині, Україні, Словаччині та Чехії. Результа-

ти цих досліджень опубліковано в тематичному випуску міжнародного Journal of Social Quality про країни Центральної та Східної Європи [5]. Серед названих п'яти держав — членів Європейського Союзу і колишнім ЄС-15 виявлено важливі відмінності, що стосуються питань верховенства права та корупції під час витрачання субсидій ЄС, різні соціокультурні відмінності між міськими і сільськими районами в країнах ЦСЄ і ряд інших. На їх основі сформульовано пропозиції щодо створення «Обсерваторії соціальної якості в країнах ЦСЄ», метою діяльності якої має стати на основі отриманої відповідної інформації діалог про наслідки нещодавніх соціальних перетворень у країнах ЦСЄ, а також нормативна орієнтація на цінності колишнього ЄС-15 і забезпечення гармонійного соціального балансу [9]. Достатньо актуальним завданням для України, на нашу думку, є оцінка цих аспектів з урахуванням наслідків воєнних дій на території України, масштабних руйнувань і втрат у соціальній якості життя більшої частини населення. І, як зазначив у своїй заяві голова Міжнародної асоціації соціальної якості Алан Вокер, саме політика соціальної якості «...може стати одним з крихітних маячків надії, необхідних для того, щоб допомогти зберегти мужність серед темряви» [10].

У цілому перспективи забезпечення гармонійного соціального балансу, за якого зростатимуть добробут, можливості й потенціал окремої особистості та всього суспільства, тобто збігатимуться особисті та суспільні інтереси, що буде вищим проявом соціального. Власне, у такому разі існують можливості для подолання первісно розімкненого простору існування особистості завдяки дослідженням про зв'язок природничих і гуманітарних наук, у яких увагу акцентовано на онтологічних аспектах «соціального» як на суттєвій відправній точці, починаючи з якої долаються індивідуалістично-утилітарні мотиви. І це стане можливим завдяки реалізації політики соціальної якості, яка, дотримуючись принципів соціальної справедливості, «солідарності», «людської гідності», «рівноцінності», «екологічної збалансованості» — особливо в повоєнних умовах реконструювання розвитку, — дасть можливість підвищити якість соціального. В умовах ринку особистість нібито підпорядкована у своїй поведінці виключно отриманню прибутку і задоволенню власного інтересу. В системі ж соціальної якості настанови суттєво відрізняються від такого підходу, оскільки орієнтовані на якість життя, можливості й розвиток людини, соціальний розвиток, соціальний капітал, екологічну і фізичну безпеку людини, соціальну гармонію. Результати цього порівняння вже опубліковані в робочому документі³. Завдяки роботі

³ Maesen L. van der, Walker A. Explorative comparison of quality of life, social capital, human security, capability theory and social harmony with some principles of the social quality approach. *Working paper 3b*. November 2009. URL: <https://socialquality.org/wp-content/uploads/Working-Paper-3b-Van-der-Maesen-and-Walker.pdf>

IASQ до 2021 р. і обговоренню вчених Міжнародного університету прикладних наук у Німеччині очікується нове дослідження, спрямоване на обґрунтування відмінностей порівняно з усіма іншими підходами. Теоретичний контекст цієї конфігурації розроблятиметься й далі⁴.

Ще на початку 1990-х років, коли лише закладався фундамент політики соціальної якості, уся соціальна політика Європейського Союзу була підпорядкована економічній політиці й політикам [7]. У тематичному номері про поточну ситуацію в країнах Центральної та Східної Європи пояснюється, що розширення ЄС–15 у 2000-х роках з логічних причин продемонструвало відсутність узгодженого і послідовного західноєвропейського соціально-політичного/правового, соціально-економічного/фінансового, соціокультурного/добробуту і соціально-екологічного/екологічного підходів. Крім того, редактори посилаються на:

1) відсутність комунікативного консенсусу щодо таких концепцій, як лібералізм, неолібералізм, модель соціальної Європи, демократія, існуючий неявний капіталізм;

2) відсутність консенсусу щодо схожості й відмінностей між старими державами-членами і країнами ЦСЄ;

3) відсутність прийнятої загальної аналітичної основи для розуміння першого і другого та їх зв'язку [11].

Тим не менш, у той час ЄС вимагав від східноєвропейських країн-вступників прийняти Порядок денний Світового банку, щоб адаптуватися до фактично імпліцитної домінуючої неоліберальної орієнтації перших держав — членів ЄС. Жужа Ферге ретельно проаналізувала звіти про вступ, які обґрунтовували цей висновок [12].

Пізніше це підтвердив Габор Юхас, який на основі емпіричних досліджень у країнах ЦСЄ дійшов висновку, що зосередженість ЄС на використанні ідеологеми функціонування й розвитку ринкової економіки, яка домінувала в той час і яку означені країни мали запровадити, «...сприяла масовому зростанню нерівності в регіоні. Реформи соціального забезпечення обмежили солідарність у пенсійній і медичній системах...» [13, р. 104]. Економічний спад, що супроводжував процес трансформації, не дозволив більшості урядів збільшити соціальні витрати. Соціальний і громадянський діалог розпочався відразу після зміни режиму в усіх країнах, але він не був таким складним, як після розширення ЄС на схід.

На шляху формування ринкової економіки не оминув цей процес і Україну. За 30 років трансформацій економіка України так і не досягла рівня ВВП 1990 р. Динаміка середніх доходів за паритетом купівельної спроможності 2021 р. свідчить про їх суттєве скорочення в цілому за період 1965—2021 рр. і про особливо стрімке падіння з 1990 р. (рис. 1).

⁴ Зокрема, у статті Лорана ван дер Маєсона «Global and regional challenges and the need for a well-founded concept of “the social”», публікація якої очікується у 2023 р. в Нью-Йорку.

Рис. 1. Динаміка національного доходу в розрахунку на душу населення України за паритетом купівельної спроможності, євро

Джерело: побудовано автором за: World Inequality Database. URL: <https://wid.world/country/ukraine/>

Війна в Україні поглибила довоєнні проблеми в економіці: у 2022 р. падіння ВВП склало, за попередніми оцінками, більш як 29,0 %; Україна також стикається з безпрецедентними гуманітарними викликами. З огляду на це, однозначно потрібен не ізольований соціально-економічний/фінансовий підхід до відновлення України, а **одночасні процеси і в інших трьох вимірах соціальної якості**, з метою визначення якості результатів економічної політики і політики в цілому.

Пошук «вікон можливостей» слід розпочинати якомога раніше, ще під час війни; їх використання сприятиме відродженню інституцій, ринків і підприємств, реконструкції інфраструктури, відновленню довіри і адекватних очікувань до державних інститутів. Взаємодія держави, бізнесу та інститутів громадянського суспільства в умовах соціо-економічного відродження повоєнної України має будуватися, зокрема, і на принципах SQT і бути результатом продуктивних і репродуктивних взаємозв'язків людей, конкретизованих у структурах, практиках і конвенціях [5].

У червні 2022 р. Україна прийнята як держава — кандидат на членство в Європейському Союзі (ЄС 2022). Це незаперечно завдяки дуже впевненим і гідним подиву зусиллям українців захистити державний суверенітет і європейські цінності, які функціонують як базові стовпи цього суверенітету. Безпосередньо перед вторгненням російської армії фахівці з Інституту економіки та прогнозування НАН України започаткували проект для подальшого використання результатів дослідження SQT/SQA, як це сформульовано в згаданому документі IASQ WORKING

Paper-17 [14]. Раніше З. Новакова стверджувала, що за останні роки після Революції гідності українське суспільство пройшло через численні паралельні переходи, але ми поки що стикаємося з досить фрагментарною дискусією щодо реформ. Важливо було б включити цю дискусію в ширший соціально-економічний контекст суспільного життя в післяреволюційній Україні [8]. У післявоєнний час вони стануть ще більш актуальними. Аналіз З. Новакової був заснований на стимульованій Європейською комісією роботі, яка проклала шлях до створення Групи ЄК з підтримки України. Група експертів ЄС намагалася й намагається розробити і модернізувати відповідні інституційні налаштування в чотирьох вимірах, наприклад: модернізація фінансового сектору, зміцнення реформи верховенства права, розвиток соціального забезпечення і охорони здоров'я, а також усунення традиційних форм сильного забруднення⁵. Разом з тим можна зробити висновок, що існує брак застосування чіткої, всеохоплюючої теоретичної основи для всебічного розуміння цих налаштувань як взаємопов'язаних частин чотирьох вимірів системи соціальної якості. Слід поставити запитання, чи справді зовнішніх інвестицій достатньо для вирішення серйозних викликів, які особливо загострилися через вторгнення РФ.

У *International Journal of Social Quality*, в тематичному номері про країни ЦСЕ, є висновок щодо певної обмеженості в діяльності Європейської групи з підтримки України стосовно комплексного бачення України і важливі, поряд з наведеними рекомендаціями, цікаві приклади оновлення чотирьох суспільних вимірів з досвіду окремих країн, таких як Франція, Італія, у контексті їх національного суспільного розвитку і практики переходів. Важливим також мав би бути аналіз у контексті існуючих фундаментальних вимірів культурних цінностей, які домінують в Україні, що визначатиме можливості їх реалізації і забезпечення успішного повоєнного відновлення економіки і соціальної сфери в Україні [11].

Оновлення практичного інструментарію і поглиблення методологічних засад SQT і SQA зроблено в дослідженні про глобальні й регіональні виклики⁶. Використання вказаних матеріалів у практиці повоєнного відновлення в Україні на базі отриманих теоретичних і дослідницьких інструментів дозволить у реальному житті вдосконалити державну політику, спрямовану на застосування конфігурації матриці соціальної якості. Отже, існують можливості, по-перше, проаналізувати природу і перспективи інтеграції усіх чотирьох основних вимірів суспільного життя, по-друге, виявити перспективи для держав — членів ЄС та інших регіонів світу з тим, щоб, по-третє, порівняти отримані результати. Їх залежність

⁵ Support Group for Ukraine. Activity Report first 18 months. *European Commission*. October 2016. URL: <https://www.almendron.com/tribuna/wp-content/uploads/2017/04/20161028-report-sgua.pdf>

⁶ Глобальні та регіональні виклики та необхідність обґрунтованої концепції «соціального»

у такому разі може бути інституціоналізована для України з використанням пропозиції Європейської групи з підтримки України сприяти і забезпечувати ідіосинкратичний розвиток.

«Соціальну архітектуру якості» як вираження аналітичної структури, що наведена в робочому документі 17 (IASQ 2017), подано в таблиці.

Новизна SQT і SQA, отже, і їх аналітичної структури, полягає в застосуванні для аналізу змін у кожному з чотирьох вимірів і взаємних процесів між цими вимірами. Післявоєнній Україні доведеться впоратись із завданням відновлення в кожному з цих чотирьох вимірів. Почнемо з питання, як з соціально-економічної точки зору посилити поточні умовні чинники, що розрізняються за змістом у п'яти складових, які детально висвітлено в праці, присвяченій змісту соціальної якості [6], і які стосуються таких п'яти факторів:

- соціально-економічної безпеки (фінансових ресурсів, житлово-побутових умов, здоров'я і профілактики захворювань, роботи, освіти);
- соціальної згуртованості (загальної довіри, довіри до уряду, збройних сил, інституцій і громадських мереж, громадських організацій);
- соціальної інтеграції (громадянських прав, доступу до оплачуваної роботи, доступу до ринку праці, доступу до охорони здоров'я, житла і фінансових послуг, доступу до громадських мереж);

Аналітична структура або «архітектура соціальної якості»

Конституційні фактори	Фактори умов функціонування	Нормативні фактори
Особистісні й міжособистісні можливості + + непередбачувані обставини + суб'єктивний економічний досвід	Об'єктивні наслідки політичного, економічного і культурного процесів	Етика і ціннісні орієнтири
Особиста безпека, стійкість, соціальне визнання і самооцінка, можливості й самоефективність	Соціоекономічна безпека, соціальна згуртованість, соціальна інклюзія, соціальне розширення можливостей	Соціальна справедливість (справедливість), солідарність, рівна цінність, людська гідність
Екосвідомість	Екореальність	Екорівновага
Застосування профілів для кваліфікації змін конституційних факторів	Застосування індикаторів для розуміння змін умовних факторів	Застосування критеріїв для судження про результати зв'язку змін умовних і конституційних факторів

Джерело: [6].

- розширення соціальних можливостей (можливостей здобуття базових знань і використання комунікаційних систем, здатності брати участь у ринку праці, інституціях, політичних системах, приватних відносинах і відігравати відповідальну роль у щоденних обставинах);
- екореальності, яка потребує уточнення.

Індикатори соціальної якості орієнтуються на характер і зміни умовних факторів. Уперше це пояснили Девід Гордон [15] (щодо соціально-економічної безпеки), Іцхак Берман і Девід Філіпс [16] (щодо соціально-згуртованості), Лоран ван дер Маєсен і Алан Вокер [6, розділи 6, 7, 8 і 9] (щодо соціальної інтеграції) і Пітер Геррманн [17] (щодо соціального розширення прав і можливостей).

Війна, яка створює низку соціально-економічних/фінансових і соціально-політичних/правових викликів, лише проблематизує виконання вимог України щодо членства в ЄС. У довоєнних умовах Україна вже багато чого зробила [3; 5; 8; 11; 18—20]. У реальності це стосується, насамперед, досягнення стабільності інститутів, які просувають демократичні цінності, посилюють увагу до верховенства права, прав людини, поваги і захисту меншин. Водночас серйозний акцент зроблено на структурних реформах для подолання корупції, зменшення домінуючого впливу олігархів, зміцнення прав приватної власності для верств суспільства з середніми і нижчими рівнями доходів. Останнє передбачає посилення гнучкості ринку праці, що потребує подальшої реалізації. Наслідки нинішньої війни актуалізують усі ці теми в новому світлі не лише для України, а й для всіх країн Західної, Центральної та Східної Європи.

На макрорівні найвищим пріоритетом є соціально-економічне відновлення післявоєнної України за допомогою економічних ініціатив та інвестицій. При цьому зауважимо, що соціально-економічне відновлення має серйозний вплив на такі важливі складові політики соціальної якості, що мають політичний вимір, оскільки залежно від ситуації у економіці та динаміці її зростання формується довіра чи недовіра населення до влади.

У період 1996—2021 рр. показники темпів зростання ВВП і показники не задоволених своїм життям респондентів мали взаємообернену залежність (рис. 2). Якщо в повоєнний час відбуватиметься слабке за динамікою і характером розподілу доходів економічне зростання, то взаємообернена динаміка між економічним зростанням і рівнем задоволення життям відновиться, оскільки в часи війни вищезначений зв'язок не спостерігається, що є важливим для досягнення стабільності й довіри до влади.

У дослідженнях соціальної якості основна увага дотепер приділялася так званим умовним факторам та їх показникам. Нещодавно в дослідженні про шляхи розширення можливостей особистості Джудіт Вольф та Ірен Йонкер [21] у центр уваги поставили конституційні фактори, присвятивши свою працю питанню впливу позитивних чинників, які визначають якість повсякденного життя осіб, що втратили

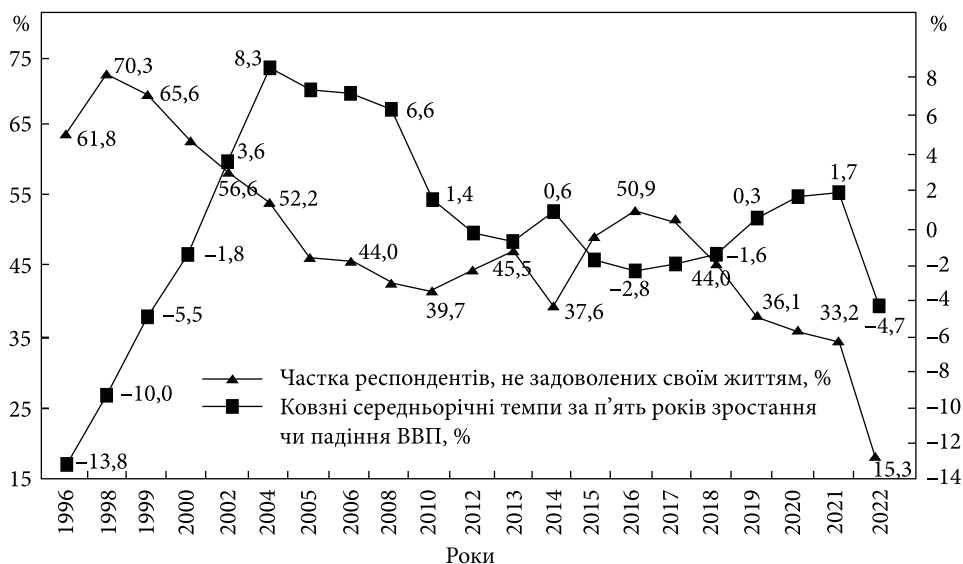

Рис. 2. Графічна інтерпретація (на підставі відповідей у 1996—2022 рр. на запитання «Якою мірою Ви задоволені своїм життям у цілому?» і в грудні 2022 р. — «Якою мірою Ви задоволені життям у Вашому населеному пункті?») динаміки співвідношення між населенням України, не задоволеним своїм життям (ліва шкала), і середньорічними темпами зростання ВВП (права шкала), %

Джерело: побудовано автором за: Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: 30 років незалежності. 36. наукових праць. Київ, Інститут соціології НАН України, 2021. Вип. 8 (22). URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/monitoring-2021dlya-tipografii.pdf>; Дембіцький С. Громадська думка в Україні після 10 місяців війни: презентація. Соціологічний моніторинг «Українське суспільство» Київ, Інститут соціології НАН України, 2023. URL: https://kiis.com.ua/materials/pr/20230115_g/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D1%83%2C%202022%20%E2%80%94%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB.pdf

контроль над своїм життям. Це є надзвичайно важливим як в умовах війни, так і в традиційному розумінні мирного часу, оскільки стосується центрального питання конституційних факторів, які тісно пов'язані з особистісним розвитком людини. Автори розвинули концепцію впливу конституційних факторів та їх діалектичних зв'язків з умовними факторами, що дозволило розробити практичний інструментарій розширення можливостей людського потенціалу [21] на матеріалах Нідерландів. Це дослідження є цікавим для українських реалій, оскільки в ньому розкрито питання, як пов'язаність соціально-економічних ініціатив з метою посилення факторів, що зміцнюють людський потенціал як суть конституційних факторів, визначає політико-правову стабільність і рівень довіри до влади. Також воно може бути корисним для українських підходів, які ми розвиваємо разом з нашими колегами з інших країн. Особливо це важливо в частині того, як пов'язати еконо-

мічне відновлення щодо умовних факторів і підвищення людського потенціалу в ситуації повоєнного відновлення. (Виокремленню так званих нормативних факторів соціальної якості для оцінювання стану справ та їх трансформації у чотирьох вимірах суспільного життя України буде присвячена наступна стаття.)

У післявоєнній Україні необхідно розвинути глибоке розуміння поняття якості. Визначення залежить від функціональних вимог, пов'язаних з процесами, що стосуються повсякденного життя громадян, відображаючи людські можливості та їхню функцію в гнучких конфігураціях людських стосунків, які постійно змінюються. Засновники теорії соціальної якості висунули гіпотезу про те, що нормативні чинники є результатами зв'язку між повсякденною реальністю та її етичними вимірами [6]. Такими нормативними факторами є:

- *соціальна справедливість* як специфіка суспільних відносин, що ґрунтується на існуючому характері соціально-економічної безпеки як результату втручання людини, що відображає її особисту (людську) безпеку;
- *солідарність* як специфічна характеристика суспільних відносин, заснована на існуючій природі соціальної згуртованості як результату людського втручання, що відображає соціальне визнання;
- *рівна цінність* як специфічна характеристика суспільних відносин, заснована на існуючій природі соціального залучення як результату людського втручання, підкріпленого соціальною чуйністю;
- *людська гідність* як специфічна характеристика суспільних відносин, заснована на існуючому характері соціального розширення прав і можливостей як результату людського втручання на основі їх особистої (людської) дієздатності;
- *екорівновага* в повсякденних обставинах, які повинні бути опрацьовані далі.

Ці п'ять факторів мають глобальне значення, за яким можна судити про природу соціальної якості в будь-яких повсякденних обставинах.

На макрорівні головні учасники мають визнати, що орієнтація лише на пріоритетне отримання прибутку в неоліберальному сенсі в післявоєнних обставинах підірве нинішню суспільно орієнтовану силу населення, яке заради перемоги змінило свої підходи до рівня життя, який задовольняє його на цей час, і виявляє підвищений рівень довіри до держави порівняно з довоєнним часом. Після війни економічні суб'єкти мають діяти під впливом раціональної поведінки і визнання неекономічних факторів, застосовуючи «архітектуру соціальної якості». Це означає, що відновлення України на засадах соціальної якості сприятиме оновленню чотирьох суспільних вимірів, які відповідають п'яти названим нормативним факторам, тоді як підхід, що базується на індивідуалістичному утилітаризмі як одній з чотирьох основних моделей мислення [22], фундаментально суперечить бажаному баченню основ теоретичних поглядів, необхідних для такого типу трансформації [23]. Деся-

тіліттям раніше Дейв Гордон продемонстрував негативні наслідки характерних неолібералізму поглядів для всіх нормативних факторів у своїй статті щодо соціально-економічної безпеки як першого умовного фактора [15]. Економічний підхід, заснований переважно на індивідуалістичному утилітаризмі, перешкоджає будь-якій серйозній політиці, за допомогою якої можна впоратися в тому числі із змінами клімату, забрудненням і зменшенням біорізноманіття. Стосовно сучасної України ми погоджуємося з Л. Метре, С. Стінером і М. Гарінгом [24], що інструменти соціальної якості підходять до визнання природи її соціального контексту. Ключовим завданням тут є переосмислення суспільного договору в напрямі від зникнення загроз воєнної агресії до реалізації суспільного договору, пов'язаного з післявоєнним відновленням соціально-економічного простору, його перебудовою і подальшим розвитком в умовах нової післявоєнної ситуації і зміни ролей глобальних акторів.

Принципи соціально-економічного розвитку, в якому ендогенна соціалізація виступає фактором економічного зростання, вже розглядалася раніше [25]. Сьогодні необхідно оцінити руйнівні наслідки з точки зору соціальної якості повсякденного життя українців унаслідок війни, розпочатої у лютому 2022 р., а також процеси вторинної соціалізації. У свою чергу, соціалізація і соціальна якість — інструменти політики соціально-економічного розвитку, отже, виходимо із співвідношення соціально-економічної/фінансової і соціокультурної/соціальної сфер, яке не дістало відображення в поточних процесах, а також нової суспільно-політичної/правової сфери.

На думку І. Артеменка, наприклад, в Україні великі компанії відіграють дуже негативну роль, зокрема, у процесі дотримання економічної етики. Маючи надприбутки, вони необґрунтовано підвищують суспільні стандарти і поглиблюють диференціацію населення [26]. Така практика, у свою чергу, підриває державну політику і негативно впливає на економічне зростання, оскільки використовує ресурси, які можна задіяти для інвестування в економіку. Крім того, вона суперечить усьому підходу політики якості соціальної сфери, і в умовах повоєнного відновлення її не можна допускати, оскільки це створить віртуальні маніпулятивні механізми перетворення ренти на квазіренту, що ще більше посилить розшарування суспільства. Запобігання таким процесам у післявоєнний період дасть підстави для розширення в політиці такої складової, як етико-економічна, що є надзвичайно важливою для післявоєнної відбудови. Таким чином, ідеї етичної складової і взаємопов'язаності етики і економіки повинні й можуть стати елементом соціальної якості в післявоєнний період. Водночас зміст економічної етики як складової політики соціальної якості в післявоєнний період має відповідати ідеології, сформульованій К. Хоманном і Ф. Бломе-Дрезом [27], згідно з якою рішення щодо максимізації прибутку і задоволення суспільних потреб слід приймати на основі компромісу, коли поточна споживча орієнтація

в майбутньому зміниться на підвищення рівня задоволеності потреб. Це є тим більш важливим, оскільки серед базових культурних особливостей українського суспільства, згідно з підходом Г. Хофстеде, в Україні домінує довгострокова орієнтація («LTO wvs — довгострокова орієнтація» проти короткострокової орієнтації), яка заохочує до чеснот, орієнтованих на майбутні досягнення наполегливості й ощадливості, які включають і особистісний розвиток, і відповідні зміни [28].

В умовах післявоєнного відновлення і повоєнної реконструкції соціально-економічного простору життя, з урахуванням того, що внаслідок бойових дій населення й бізнес суттєво постраждали, у настроях людей серед поточних орієнтацій має домінувати в першу чергу максимальне задоволення суспільних потреб. У настроях бізнесу за умов крайньої збитковості має превалювати орієнтація на максимізацію капіталізації прибутку і розширення виробничої діяльності, для якої виникає досить багато нових можливостей. Разом з тим соціологічні обстеження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), проведені після 10 місяців війни в Україні, засвідчили, що довгострокова орієнтація на базові культурні цінності у населення зберігається, оскільки після війни на запитання «Чи готові Ви терпіти матеріальні труднощі протягом трьох—п'яти років, якщо в результаті Україна стане процвітаючою країною і членом Європейського Союзу?», 58 % респондентів відповіли, що вони безумовно готові, і ще 39 % — скоріше готові⁷.

У разі таких настроїв населення і бізнесу є місце для суспільного договору, в якому взаємоузгоджуватимуться фактори, що визначатимуть можливості для реалізації окремих складових політики соціальної якості, де орієнтація на максимально можливий соціально-економічний розвиток, у тому числі й за певних обмежень у матеріальному становищі протягом доволі тривалого періоду часу в три—п'ять років за умови капіталізації прибутків на засадах входження до складу ЄС, сформує особливі умови для успіху політики соціальної якості. При цьому, як очікується, існуватиме можливість досягнення консенсусу, якщо такі фактори функціонування виступатимуть як єдність політичного, економічного і культурного процесів, коли політичний передбачатиме вступ до ЄС, економічний — динамічне зростання економіки при максимізації капіталізації прибутків і культурний — довгострокову орієнтацію на базову культурну цінність українського суспільства.

У подальших наших дослідженнях щодо використання практики політики соціальної якості ми розглянемо питання оцінки українського соціального простору у вимірі обумовлення складових соціальної якості під час війни і формування викликів його розвитку в повоєнний період.

⁷ Київський міжнародний інститут соціології. Прес-релізи та звіти. Яким Україні бачать майбутнє України через 10 років і готовність терпіти матеріальні труднощі. Пресреліз підготовлений заступником директора КМІС Антоном Грушецьким. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1157&page=1>

ВИСНОВКИ

Рівень розвитку теоретичних засад політики соціальної якості й практичності в підходах до її застосування з використанням розвинутої системи індикаторів, що охоплюють сферу соціально-економічної безпеки, соціальну згуртованість, соціальну залученість і соціальні можливості шляхом використання підходів Міжнародної асоціації соціальної якості, що реалізується через державні регуляторні механізми, дозволяє стверджувати, що в умовах повоєнного відновлення і реконструкції економіки та соціальної сфери України можливим є досягнення суспільного консенсусу. Існування такого консенсусу буде необхідною умовою успішного переходу від війни до мирного розвитку. Достатність же умов досягатиметься політичною, економічною і культурною єдністю процесів соціалізації населення.

Автор висловлює подяку доктору Лорану ван дер Маєсену (Нідерланди), докторам економічних наук Вікторії Близнюк і Олені Никифороук, творча співпраця з якими дала змогу на основі в тому числі виконаних спільних досліджень підготувати цю статтю, що є прологом для подальших авторських досліджень, пов'язаних з оцінкою викликів і перспектив формування й використання політики соціальної якості в повоєнному відновленні економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Thomese F., Walker A. (Eds.). *Social Quality: A Vision for Europe*. The Hague. London, Boston, Kluwer Law International, 2001. 379 p.
2. Геєць В.М. Політико-економічні засади дослідження сучасного суспільства. *Економічна теорія*. 2015. № 3. С. 5—13. URL: http://et.et.org.ua/docs/ET_15_3_05_uk.pdf
3. Heyets V. Social Quality in a Transitive Society: The Role of the State. *The International Journal of Social Quality*. 2019. Vol. 9. Iss. 1. P. 32—50. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2019.090103>
4. Смит А. Теория нравственных чувств. М., Республика, 1997. 353 с. URL: <https://dahluniversitymanagementinstitute.files.wordpress.com/2016/08/s-1997.pdf>
5. Maesen L.J.G. van der, Novakova Z., Ricceri M., Lin K., Heyets V., Corbett S. Ideas and Reflections About the Application and Elaboration of the Social Quality Approach (Sqa) in Central and Eastern European countries: The Case of Ukraine. *Working Paper 17* (fourth edition). Amsterdam. 2019. Dec 17. URL: <https://socialquality.org/wp-content/uploads/IASQ-Working-Paper-17-4.pdf>
6. Walker A., Maesen L.J.G. van der (Eds.). *Social Quality: From Theory to Indicators*. NY, Palgrave Macmillan, 2012. 322 p. <https://doi.org/10.1111/spol.12132>
7. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Walker A. *The social quality of Europe*. Policy Press, 1998. 388 p. URL: <https://www.amazon.com/Social-Quality-Europe-Wolfgang-Beck/dp/1861341121>
8. Novakova Z. Four Dimensions of Societal Transformation: an Introduction to the Problematique of Ukraine. *International Journal of Social Quality*. 2017. Vol. 7. Iss. 2. P. 1—29. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2017.070202>

9. Maesen L.J.G. van der. Concluding Remarks. A “Social Quality Observatory” for Central and Eastern European Countries? *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 2. P. 113—138. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100209>
10. Walker A. The War in Ukraine and the Social Quality Perspective. IASQ Declaration about Ukraine Invasion. *International Association on Social Quality*. March 2022. URL: <https://socialquality.org/about-iasq/ukraine-declaration/>
11. Novakova Z.R., Maesen L.J.G. van der. Editorial: A Thematic Issue about Central and Eastern European Societies. *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 2. P. VII—XXI. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100202>
12. Ferge Z. European Integration and the Reform of Social Security in the Accession Countries. *European Journal of Social Quality*. 2001. Vol. 3. No. 1/2. P. 9—25. URL: <https://www.jstor.org/stable/23973657>
13. Juhász G. Exporting or Pulling Down? The European Social Model and Eastern Enlargement of the EU. *European Journal of Social Quality*. 2006. Vol. 6. No. 1. P. 82—108. URL: https://www.researchgate.net/profile/Gabor-Juhasz-3/publication/233624949_Exporting_or_Pulling_Down_The_European_Social_Model_and_Eastern_Enlargement_of_the_EU/links/56d867ce08aebabdb40bf45a/Exporting-or-Pulling-Down-The-European-Social-Model-and-Eastern-Enlargement-of-the-EU.pdf
14. Геєць В.М., Близнюк В.В., Никифорок О.І. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3—22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>
15. Gordon D. Indicators of Social Quality: Applications in Fourteen European Countries. *European Journal of Social Quality*. 2005. Vol. 5. Iss. 1-2. P. 1—7. URL: <https://www.jstor.org/stable/23971886>
16. Berman Y., Phillips D. Social Cohesion. In: *Social Quality: From Theory to Indicators*. Maesen L.J.G. van der, Walker A. (Eds.). London, Palgrave Macmillan, 2012. P. 149—172. https://doi.org/10.1007/978-0-230-36109-6_7
17. Herrmann P. The Search for a Future Global Human Rights Agenda. *International Journal of Social Quality*. 2019. Vol. 9. Iss. 2. P. 58—66. URL: https://www.researchgate.net/publication/340366919_The_Search_for_a_Future_Global_Human_Rights_Agenda
18. Mlachila M., Tapsoba R., Tapsoba S. A Quest for Quality. *Finance & Development*. 2015. Vol. 52 (2). P. 14—17. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2015/06/pdf/mlachila.pdf>
19. Joint Staff Working document. Association Implementation Report on Ukraine. European Commission. Brussels, 14.11.2017 SWD(2017) 376 final. 17 p. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/association_implementation_report_on_ukraine.pdf
20. Геєць В.М. Соціалізація і її успішність у моделі досягнення розвитку соціального світу. *Економічна теорія*. 2021. № 4. С. 5—40. <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.005>
21. Wolf Judith R.L.M., Jonker I.E. Pathways to Empowerment: The Social Quality Approach as a Foundation for Person-Centered Interventions. *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 1. P. 29—56. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100103>
22. Westbroek J., Nijhuis H., Maesen L.J.G. van der. Evolutionary Thermodynamics and Theory of Social Quality as Links between Physics, Biology, and the Human Sciences. *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 1. P. 57—86. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100104>

23. Близнюк В.В. Інституційне забезпечення інклюзивності ринку праці України. *Економіка і прогнозування*. 2020. № 3. Р. 56—74. <https://doi.org/10.15407/eip2020.03.056>
24. Metre L.V., Steiner S.E., Haring M. Ukraine's internally displaced persons hold a key to peace. *Atlantic Council*. 2017. Oct 03. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/ukraine-s-internally-displaced-persons-hold-a-key-to-peace/>
25. Геєць В.М. Інституційна обумовленість ендогенізації економічного розвитку. *Журнал європейської економіки*. 2018. Т. 17. № 2. С. 155—166. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1326>
26. Артеменко І.А., Артеменко А.В. Етична економія М.І. Туган-Барановського і економічна етика постсоціалістичного та світового господарства. У: М.І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука. Мат. міжн. наук.-практ. конф. до 150-річчя з дня народження М.І. Туган-Барановського (15—16 жовтня 2015 р.). Відп. ред. О.І. Давидов. Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. С. 302—310. URL: dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3058/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0.pdf
27. Хоманн К., Бломе-Дрез Ф. Экономическая этика и этика предпринимательства. Пер. с нем. С. Курбатовой, К. Костюка. URL: http://krotov.info/lib_sec/22_h/hom/an0.htm
28. Шестаковський О.П., Білоус Є.В. Базові культурні особливості українського суспільства і можливості їх використання для соціально-економічного розвитку. *Наук. доповідь за ред. О. Балакіревої*. Київ, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. 36 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/285.pdf>

Надійшла 30.03.2023

Підписана до друку 05.04.2023

REFERENCES

1. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Thomese F., Walker A. (Eds.). *Social Quality: A Vision for Europe*. The Hague. London, Boston, Kluwer Law International, 2001.
2. Heiets V. Politico-economic foundations of research on the modern society. *Economic theory*, 2015, No. 3, pp. 5-13. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_15_3_05_uk.pdf [in Ukrainian].
3. Heyets V. Social Quality in a Transitive Society: The Role of the State. *The International Journal of Social Quality*, 2019, Vol. 9, Iss. 1, pp. 32-50. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2019.090103>
4. Smith A. *The Theory of Moral Sentiments*. M., 1997. URL: <https://dahlniversitymanagementinstitute.files.wordpress.com/2016/08/s-1997.pdf> [in Russian].
5. Maesen L.J.G. van der, Novakova Z., Ricceri M., Lin K., Heyets V., Corbett S. Ideas and Reflections About the Application and Elaboration of the Social Quality Approach (Sqa) in Central and Eastern European countries: The Case of Ukraine. *Working Paper 17* (fourth edition). Amsterdam, 2019, Dec 17. URL: <https://socialquality.org/wp-content/uploads/IASQ-Working-Paper-17-4.pdf>
6. Walker A., Maesen L.J.G. van der (Eds.). *Social Quality: From Theory to Indicators*. NY, Palgrave Macmillan, 2012. <https://doi.org/10.1111/spol.12132>
7. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Walker A. *The social quality of Europe*. Policy Press, 1998. URL: <https://www.amazon.com/Social-Quality-Europe-Wolfgang-Beck/dp/1861341121>

8. Novakova Z. Four Dimensions of Societal Transformation: an Introduction to the Problematique of Ukraine. *International Journal of Social Quality*, 2017, Vol. 7, Iss. 2, pp. 1-29. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2017.070202>
9. Maesen L.J.G. van der. Concluding Remarks. A “Social Quality Observatory” for Central and Eastern European Countries? *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 2, pp. 113-138. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100209>
10. Walker A. The War in Ukraine and the Social Quality Perspective. IASQ Declaration about Ukraine Invasion. *International Association on Social Quality*, March 2022. URL: <https://socialquality.org/about-iasq/ukraine-declaration/>
11. Novakova Z.R., Maesen L.J.G. van der. Editorial: A Thematic Issue about Central and Eastern European Societies. *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 2, pp. VII-XXI. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100202>
12. Ferge Z. European Integration and the Reform of Social Security in the Accession Countries. *European Journal of Social Quality*, 2001, Vol. 3, No. 1/2, pp. 9-25. URL: <https://www.jstor.org/stable/23973657>
13. Juhász G. Exporting or Pulling Down? The European Social Model and Eastern Enlargement of the EU. *European Journal of Social Quality*, 2006, Vol. 6, No. 1, pp. 82-108. URL: https://www.researchgate.net/profile/Gabor-Juhasz-3/publication/233624949_Exporting_or_Pulling_Down_The_European_Social_Model_and_Eastern_Enlargement_of_the_EU/links/56d867ce08aebabdb40bf45a/Exporting-or-Pulling-Down-The-European-Social-Model-and-Eastern-Enlargement-of-the-EU.pdf
14. Heyets V., Blyzniuk V., Nykyforuk O. Topical aspects of social quality policy in the post-conflict economy of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 2022, No. 6, pp. 3-22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003> [in Ukrainian].
15. Gordon D. Indicators of Social Quality: Applications in Fourteen European Countries. *European Journal of Social Quality*, 2005, Vol. 5, Iss. 1-2, pp. 1-7. URL: <https://www.jstor.org/stable/23971886>
16. Berman Y., Phillips D. Social Cohesion. In: *Social Quality: From Theory to Indicators*. Maesen L.J.G. van der, Walker A. (Eds.). London, Palgrave Macmillan, 2012, pp. 149-172. https://doi.org/10.1007/978-0-230-36109-6_7
17. Herrmann P. The Search for a Future Global Human Rights Agenda. *International Journal of Social Quality*, 2019, Vol. 9, Iss. 2, pp. 58-66. URL: https://www.researchgate.net/publication/340366919_The_Search_for_a_Future_Global_Human_Rights_Agenda
18. Mlachila M., Tapsoba R., Tapsoba S. A Quest for Quality. *Finance & Development*, 2015, Vol. 52 (2), pp. 14-17. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2015/06/pdf/mlachila.pdf>
19. Joint Staff Working document. Association Implementation Report on Ukraine. European Commission. Brussels, 14.11.2017 SWD (2017) 376 final. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/association_implementation_report_on_ukraine.pdf
20. Heyets V.M. Socialization and its success in the model of achieving the development of the social world. *Economic theory*, 2021, No. 4, pp. 5-40. <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.005> [in Ukrainian].
21. Wolf Judith R.L.M., Jonker I.E. Pathways to Empowerment: The Social Quality Approach as a Foundation for Person-Centered Interventions. *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 1, pp. 29-56. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100103>

22. Westbroek J., Nijhuis H., Maesen L.J.G. van der. Evolutionary Thermodynamics and Theory of Social Quality as Links between Physics, Biology, and the Human Sciences. *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 1, pp. 57-86. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100104>
23. Blyzniuk V.V. Institutional support of the inclusiveness of Ukrainian labor market. *Economy and forecasting*, 2020, No. 3, pp. 56-74. <https://doi.org/10.15407/eip2020.03.056> [in Ukrainian].
24. Metre L.V., Steiner S.E., Haring M. Ukraine's internally displaced persons hold a key to peace. *Atlantic Council*, 2017, Oct 03. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/ukraine-s-internally-displaced-persons-hold-a-key-to-peace/>
25. Heyets V.M. Institutional conditionality of endogenization of economic development. *Journal of European Economy*, 2018, Vol. 17, No. 2, pp. 155-166. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1326> [in Ukrainian].
26. Artemenko I.A., Artemenko A.V. Ethical economy of M.I. Tugan-Baranovsky and economic ethics of post-socialist and world economy. In: M.I. Tugan-Baranovsky: scientific heritage and modern economic science. Proc. Int. Sci.-Pract. Conf. for the 150th anniversary of M.I. Tugan-Baranovsky (October 15–16, 2015). Ed. O.I. Davydov. Kharkiv, 2015, pp. 302-310. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3058/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%ba%d0%b0.pdf> [in Ukrainian].
27. Homann K., Blome-Drees F. Economic and Business Ethics. URL: http://krotov.info/lib_sec/22_h/hom/an0.htm [in Russian].
28. Shestakovskiy O.P., Bilous Ye.V. Basic cultural features of Ukrainian society and the possibilities of their use for socio-economic development. Ed. O. Balakiryeva. Kyiv, 2015. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/285.pdf> [in Ukrainian].

Received on March 30, 2023

Signed for printing on April 5, 2023

Valeriy Heyets, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Academician of the NAS of Ukraine,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Editor-in-chief of "Economy of Ukraine" journal,
Director of the Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

ON THE QUESTION OF THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL QUALITY POLICY IN POST-WAR UKRAINE

The search for policy components and mechanisms for the post-war recovery and reconstruction of Ukraine's economy is relevant even when hostilities are still ongoing, because the world experience and the current conditions in the global economy point to the need for an early rethinking of the expected so-called "new normality". For Ukraine, the latter has both endogenous and exogenous dimensions and in the post-war period will be largely determined — as regards population's life, the functioning of the state, the country's defense capabilities, and business activities — by the conditions of the Association Agreement between Ukraine and the EU. On the way to full membership, it will

consolidate society in the post-war period and will also play an organizing role in obtaining necessary financial resources. On these particular grounds, in view of Ukraine's future membership in the EU as the basis of internal and external policy in the spheres of economy and social policy for tackling the issues of post-war recovery and economic development, the need for use in Ukraine of the content, substance, mechanisms and indicators of social quality, which has been forming on the European continent since the end of the 20th century, is substantiated. The proposed principles of social quality policy as a modern integral mechanism for ensuring social stability are the result of joint developments of the Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine and the International Association on Social Quality, which have been carried out over the past five years in accordance with the agreement on creative cooperation.

Keywords: *state policy; social quality; equality; trust; social dimensions; economic recovery; architecture; factors; mechanisms; challenges.*

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ГЛОБАЛЬНІЙ СИСТЕМІ СВІТУ

GEOECONOMIC TRANSFORMATIONS
IN THE GLOBAL WORLD SYSTEM

ГЛОБАЛЬНА СИСТЕМА СВІТУ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗРУШЕННЯ

У рамках співробітництва між ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» та Італійським інститутом майбутнього в Неаполі 20—21 грудня 2022 р. було проведено спільну міжнародну науково-практичну конференцію «Фундаментальні зрушення гео економічної системи світу». Конференція відбулась у комбінованому форматі (із залученням технічних можливостей інтернет-платформи Zoom), що обумовлено як особливостями роботи в умовах воєнного стану, так і широтою географічного представництва учасників — від Нової Зеландії до Мексики (у зв'язку з чим, урахуовуючи значну різницю часових поясів, конференція проводилась у два дні). З вітальним словом до учасників міжнародної конференції звернулися керівники Інститутів-співорганізаторів академік В. Геєць і доктор Р. Паура.

У якості ключових учасників від співорганізаторів конференції виступили: з українського боку — завідувачка сектору міжнародних фінансових досліджень, д-р екон. наук, проф. О. Борзенко з доповіддю «Війна в Україні, кліматичні зміни та вірусні інфекції: вплив на гео економічні зрушення в глобальному світі» і головний науковий співробітник сектору, д-р екон. наук, проф. О. Шаров з доповіддю «Гео економічна структура глобального ринку: повоєнна трансформація»; з італійського боку було представлено спільну доповідь директора Італійського інституту майбутнього Р. Паура і керівника Центру європейських досліджень Інституту А. Козолліно «Криза ліберального Світового порядку та майбутнє міжнародної системи».

На запрошення організаторів іншими іноземними учасниками були зроблені доповіді: «Регіональні рішення глобальних проблем» (принц Майкл фон Ліхтенштейн, керівник аналітичного центру Geopolitical Intelligence Services) і «Гео економічне значення війни в Україні» (Х.-М. Алонсо-

Трабанко, Університет Масей, Нова Зеландія). У конференції також узяли участь академік НАН України, проф. А. Гриценко і проф. О. Плотніков (ІЕП НАН України), М. Махмутова (Казахстан), Х. Каррільйо-Піна (Мексика), директор Дипломатичної академії України, Надзвичайний і Повноважний Посол Г. Надоленко та інші.

До обговорення доповідей активно долучилися голова ради директорів APGGroup, голова Інвестиційного комітету ООН Б. ле Бланк (Нідерланди), завідувач відділу Інституту економіки та прогнозування НАН України д-р екон. наук Є. Бублик, спеціальний представник Генерального директора Міжнародної організації правового розвитку В. Петон (Канада), запрошений дослідник у Токійському університеті, проф. І. Піляєв (Інститут економіки та прогнозування НАН України), Посол України в Туніській Республіці В. Хоманець, Л. Шагелешвілі (Грузія) та інші.

Підсумовуючи роботу конференції, перший заступник директора Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України А. Гриценко високо оцінив рівень доповідей і виступів учасників, зауваживши, що вітчизняні дослідження у сфері міжнародної економіки стримуються відсутністю в системі НАН України спеціалізованої наукової установи, і запропонував рекомендувати перетворити сектор фінансових досліджень на відділ міжнародної економіки з наступним відродженням на його основі окремої установи — Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України.

Ураховуючи важливість теми, яка обговорювалася на конференції, та інтерес до неї з боку наукової спільноти і політичних кіл України, редакційною колегією журналу прийнято рішення про публікацію окремих доповідей і виступів.

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.025>

JEL: F01, F02, F21, F42

ALONSO-TRABANCO JOSÉ MIGUEL, a Masters' Degree in National Security and Strategic Intelligence,

doctoral student, PhD in Defence and Security Studies

Massey University

11 222, Private Bag, Palmerston North, 4442. New Zealand

e-mail: jose.miguel.trabanco@exatec.tec.mx

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3123-4597>

THE GEOECONOMIC SIGNIFICANCE OF THE UKRAINE WAR*

This article examines the nature of the Ukraine War as a geoeconomic confrontation. It clarifies the factors that make Ukraine worth fighting for from a geoeconomic perspective. Subsequently, it explains the response of the collective West to the Russian invasion of Ukraine, as well as Moscow's asymmetric countermeasures. As a corollary, it argues that the fate of a post-war Ukraine might be shaped by geoeconomic realities.

Keywords: *geoeconomics; Ukraine War; Russia; economic warfare.*

In the early post-Cold War era, it was widely believed that — as a result of the rise of globalisation — traditional geopolitical rivalries would be replaced with peaceful collaboration and harmonious economic competition under the umbrella of a “rules-based order”. Such assumption, anchored to the worldview of classical liberalism and its intellectual iterations, held that the end of the 20th century would give birth to an era of unparalleled prosperity, everlasting peace and institutionalised collaborative governance. According

* This article is an academic and updated version of an earlier analytical article written by the author for the Canadian intelligence platform Geopolitical Monitor. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-geoeconomic-front-of-the-ukraine-war/>

C i t a t i o n: Alonso-Trabanco J.M. The geoeconomic significance of the Ukraine war. *Economy of Ukraine*. 2023. No. 4. P. 25—37. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.025>

© Publisher PH «Akadempriodyka» of the NAS of Ukraine, 2022. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

to this reasoning, conflict would no longer make sense in a world in which everybody could profit on a mutually beneficial basis. The rewards of trade would perpetually discourage the scourge of war. In a world of thriving global markets, bullets would become little more than an outdated anachronism, a relic from a bygone era. The anthropologically optimistic promise of ‘Whig historiography’ about an inevitable march towards ‘progress’ would finally be fulfilled. The end of history had been declared by the likes of Francis Fukuyama and his intellectual disciples.

However, such viewpoint — usually championed by orthodox neoclassical economists, technocratic policymakers, idealistic scholars and some transnational business interests — overlooks the weight of history, the propensity for confrontation as an unavoidable feature of human nature, the recurrence of irreconcilable interests and the structure of the international system as an anarchic arena in which danger and uncertainty are commonplace. These realities can be ignored for ideological preferences, but states cannot afford to ignore their consequential problematic ramifications. They cannot neglect the possibility that hostile forces might target them. Considering such threats is a must in terms of national security, foreign policy and grand strategy. After all, the quintessential concept of the political entails the deadly collective distinction between friends and enemies made by politics in a ruthless metaphorical jungle where struggles can potentially turn vicious and nasty [1]. Hence, thinking permanently about conflict and developing an appropriate preparedness is a matter of life and death, as Sun Tzu [2] observed many centuries ago.

However, conflict is a kaleidoscopic phenomenon whose permutations are constantly evolving, like ancient and contemporary theorists of war have explained [3]. In this respect, the ascent of complex interdependence has not invalidated the logic of conflict, but its structural impact has not been irrelevant either. Specifically, it has increased the sophistication of warfare and reshuffled its grammar in the arenas in which new expressions of strategic competition are flourishing. In this respect, in an environment of interconnectedness, exchanges, links and interactional conduits can be weaponised. Hence, the economic sphere of markets, commerce, industry, finance and money has become a fierce battlespace in which threats of disruption, manipulation, control, conquest and subordination are present. Hence, hybrid neo-mercantilist paradigms — which combine strategic, political and economic contents — like geo-economics [4], economic statecraft [5] and mercantile realism [6] have been formulated to approach these phenomena.

In this regard, the 2022 ongoing Russian invasion of Ukraine dissipated remaining doubts about the extinction of inter-state war as a forceful way to settle unresolved geopolitical disputes in the 21st century. Although other precedents pointed in the same direction, the large scale of this conflict and the far-reaching tectonic resonance of its shockwaves demonstrate that hard power is an instrumental tool that states can resort to in order to advance

their interests, even if that entails the fateful decision to open Pandora's box. Nevertheless, this conflict is not just being fought through purely military means. In fact, this confrontation is also reflected in the domains of cyberspace, the clash of contrasting civilisational worldviews, and the circulation of propaganda throughout the info-sphere. Plus, the belligerents are also engaging each other in the geoeconomic operational theatre, and Ukraine itself is worth fighting for from a geoeconomic perspective.

UKRAINE AS GEOECONOMIC PRIZE

Ukraine's relevance goes beyond its role as a perpetual battleground, contested borderland, buffer state and geopolitical pivot that great powers constantly seek to control for their own imperial pursuits. This Eastern European state is relevant from a geoeconomic viewpoint as well. It contains infrastructure that connects Russia with the European peninsula, including vast networks of natural gas pipelines and motorways. Therefore, it can operate as a corridor of trade and energy flows. Additionally, the Dnieper River — a navigable waterway — and Ukraine's access to the Black Sea through the port of Odesa means that Ukraine's geography offers an optimal gateway to participate in international trade and, through the development of economic exchanges with the wider world, harness the resulting benefits for fostering growth, development and prosperity. It must be noted that, unlike several landlocked post-Soviet states, Ukraine has access to warm waters.

Likewise, Ukraine was one of the most developed republics of the Soviet Union and its GDP is the third largest in the post-Soviet space, after the Russian Federation and Kazakhstan. Furthermore, despite prolonged economic hardship, Ukraine retains important industrial capabilities in the fields of steelmaking, aerospace, shipbuilding, chemicals and the manufacture of military equipment. Moreover, thanks to a well-educated human capital and foreign investments, Ukraine has nurtured a dynamic high-tech sector with comparative advantages in the production of software, IT services and research and development activities. Thus, far from being a peripheral backwater, Ukraine has the profile of an emerging economy with a substantial potential.

Finally, regarding natural resources, Ukraine contains deposits of both coal and metallic minerals such as iron, titanium, manganese and uranium, all of which are needed for various industrial applications. This country is also an important source of neon, a gaseous chemical element that is crucial for the production of chips and lasers. Another remarkable aspect is that Ukraine possesses fertile land (known as chernozem or 'black soil') that is suitable for growing cereals — such as wheat, corn and barley — as well as cash crops like potatoes, sunflowers, pumpkins and sugar beets. Tellingly, Ukraine's role as a breadbasket is even depicted in the colors of its national flag: it represents a landscape of a bright yellow wheat field below a blue sky. Notably, the profits earned through exports of Ukrainian grains provided

funding for Stalin's ambitious plans to hasten Soviet industrialisation in order to close a gap that placed the URRS in a disadvantageous position vis-à-vis advanced Western capitalist powers. Plus, one of the reasons why the Third Reich's strategists were strongly interested in conquering Ukraine was because Nazi Germany was not self-sufficient in the production of food [7].

Therefore, considering its geoeconomic profile, Ukraine constitutes a highly desirable prize. As such, great powers are willing to go to great lengths to determine its orientation and, if possible, to control it in accordance with their interests. For Russia, the successful completion of the Eurasian Economic Union — a geoeconomic bloc under Moscow's leadership — requires the integration of Ukraine into said framework. This project, conceived to encourage reintegration in the post-Soviet space through the conformation of a single economic space, contemplates the removal of trade restrictions, the establishment of transnational industrial structures, the circulation of investments, the generation of synergic complementariness and even monetary and financial unification in the long run. Thus, Ukraine would be the crown jewel of this Russian project, as well as a pivot to deepen ties to the rest of Europe. Nevertheless, as a result of the 2004 Orange Revolution and the Euromaidan protests that broke out a decade later, Kyiv has assumed a pro-Western orientation instead. This realignment is reflected in the quest for membership in the European Union, the bloc headed by Germany. For the EU, Ukraine could be a convenient junior partner as a source of both cheap labour and raw materials, a magnet for profitable investments and as an attractive consumer market that could absorb exports from EU core countries. In turn, Kiev prefers to directly attach itself to Brussels' geoeconomic orbit for both business opportunities and political reasons related to an interest in not returning to the Kremlin's sphere of influence.

Nonetheless, formal membership is doubtful for several reasons, despite the Europhile views held by many Ukrainians. The country has a fairly large population (more than 40 million people) and its GDP per capita is substantially below the average EU members, let alone the wealthiest. Furthermore, a hard currency like the euro would hardly operate in a functional manner in Ukraine. Likewise, Ukraine's rising inflation levels represent a problem which fuels instability. Addressing these imbalances would be challenging in a context in which the EU is already struggling with its own internal problems, disagreements and shortcomings. Moreover, Ukraine's political conditions are chaotic due to factors like its compromised territorial integrity, geopolitical volatility and bitter internal rivalries, not to mention the presence of Russian troops. Likewise, there are also political obstacles that would have to be faced, such as corruption or democratic standards. As a response to the recent invasion launched by the Kremlin and as an act of solidarity, Poland has proposed that Ukraine be admitted to the EU but good will alone will not suffice to overcome these issues or cover reconstruction costs once the ongoing war is over. Much more than benevolence and friendship would be needed to make it happen in the near future.

WESTERN PUNITIVE SANCTIONS

The Russian invasion of Ukraine sparked outrage and heightened strategic anxieties in Washington and Brussels. Nevertheless, a military intervention by NATO forces was unthinkable. Such course of action could rapidly escalate to dangerous proportions, especially considering that both sides have large nuclear arsenals. Therefore, along with material and diplomatic support for Ukrainian forces, the West resorted to coercive financial sanctions — by now a staple of economic statecraft — in order to punish Russia. Such measure was chosen because it is much less risky than a direct kinetic engagement. This is a powerful reminder that the role of the American dollar as the world's dominant reserve currency and Western control over the nerve centres of international financial circuits confer strategic advantages that can be readily weaponised. Plus, as American statesman [8] has argued, there is a close connection between the SWIFT network — a private cooperative — and the US intelligence community.

The first sanctions announced by the Biden administration were rather symbolic and they only targeted Russian elites. However, after a transatlantic consensus was reached (not without the initial reluctance of several European states), much stronger sanctions were implemented. In fact, the decision to exclude multiple Russian banking entities from the SWIFT network — an option that has been referred to as 'the financial equivalent of a nuclear strike' — represents a heavy blow because it restricts the ability of the Russian economy to engage in international transactions. Nevertheless, this strategy sought to minimise the impact for some of Russia's European trade partners. Hence, exceptions were made for the supply of Russian energy to European consumer markets, the purchase of Russian diamonds by jewellers headquartered in Antwerp and the exports of Italian luxury items. A key consideration was that a significant disruption in the flow of fossil fuels would make prices skyrocket all over the world and paralyse several European economies, something that could deepen the global economic downturn provoked by the COVID-19 pandemic.

Moreover, in order to increase the projection of Western economic firepower, the holdings of Russia's Central Bank were also hit. Specifically, the US, the UK, the EU and even Switzerland decided to freeze its assets held in their jurisdictions, which constitute the majority of Russia's reserves of 630 billion USD. Although seizing an enemy's wealth is not uncommon in war, the purpose of this move is to bring down the exchange rate of the Russian rouble and to undermine Moscow's ability to implement a monetary policy that operates as an effective anchor of macroeconomic stability. The expectation is to unleash a destruction of wealth through bank runs, hyperinflation, the bankruptcy of Russian businesses, a massive credit crunch, the evaporation of savings, the rapid depletion of remaining foreign currency reserves and perhaps even the implosion of the entire Russian financial system. Needless to say, these effects would be detrimental for Russia's war effort and for other components of national power. As French Finance Minister Bruno Le Maire

explained, the West is “waging a total economic and financial war against Russia.” Yet, the Russian ownership of that money has not been revoked, likely because Western powers need to keep some sort of upper hand worth leveraging in eventual negotiations with Moscow and also because said measure can backfire since it would encourage non-Western states to redouble their efforts to design alternative financial and monetary systems.

In addition, the White House decided to restrict the exports of high-tech items and semiconductors to Russia. The point is to hamper the strategic modernisation of Russia’s military-industrial complex and the upgrade of Russian aerospace and robotics capabilities. Without such components, it will be difficult for Russia to develop comparative advantages which could harness the promising potential derived from the wave of innovation known as the “Fourth Industrial Revolution.” In turn, Germany refused to greenlight the Nord Stream 2 natural gas pipeline. In a truly unprecedented move that signals a groundbreaking departure from its position of strategic neutrality, Switzerland agreed to adopt the full package of EU sanctions. Even Western private companies joined this campaign. Particularly, hundreds of large Western companies from many sectors — including car-making, food and beverages, industrial manufacturing, energy, finance, aerospace, high-tech, telecom, logistics, digital services, social media, tourism, fashion, luxury items and sports, amongst others — have abandoned their business operations in the Russian market either totally or partially. In addition, heavyweight rating agencies have downgraded Russian credit to the speculative status of ‘junk’, which means that Moscow’s ability to borrow money in international markets has been substantially diminished.

From a long-range perspective, this combined counteroffensive of economic «Blitzkrieg» demonstrated the cohesiveness of the Western bloc and a strong resolve to face a rival great power seen as increasingly aggressive and unpredictable. Nevertheless, the reach of this campaign could go much further than simply trying to evict Russian forces from Ukrainian soil. In fact, since it would inflict a considerable damage, its objective is to unleash the outright collapse of the Russian economy as a whole, a development that could trigger civil unrest, widespread turmoil, a destabilising power struggle in Moscow or even regime change as a result of either a ‘color revolution’ or a coup d’état launched by the «sylovyky» clan or senior military commanders that are not satisfied with the counterproductive results of Vladimir Putin’s dangerous strategic gamble. Indeed, Germany’s Foreign Minister Annalena Baerbock — one of the most outspoken advocates of a hard-line Atlanticist approach — openly acknowledges that the endgame is to “ruin Russia.” Similarly, the Canadian Foreign Minister Melanie Joly has confirmed that the ultimate goal of the transatlantic bloc is “to suffocate the Russian regime”.

Concerning the viability of said outcome, finishing off Russia as a functional national state might sound far-fetched, but the idea of provoking its demise is not unconceivable. Actually, the dissolution of the Soviet Union was strongly conditioned by factors such as: i) the inability to sustain a pro-

longed and costly arms race against a rival great power that was economically and technologically superior, ii) the lethargic stagnancy of the Soviet economy, unable to reform, modernise or revitalise itself, iii) the depletion of resources as a result of the Soviet military intervention in Afghanistan against the Mujahideen and the control of Warsaw Pact satellites, increasingly engulfed by socio-political agitation, and iv) the intentional fall of oil prices, engineered by Washington and Riyadh. Moreover, the Russian economy is vulnerable due to its limited re-industrialisation and its overreliance on the exports of raw materials — whose prices in international markets cannot be controlled by Moscow — as a source of hard currency.

Then again, it is important to highlight that sanctions are no silver bullets. In other words, the deliberate infliction of economic hardship can fail to achieve its intended outcome. After all, ‘rogue states’ like Iran, North Korea and Venezuela — much smaller than Russia by all accounts — have been under sanctions for a while and their external aggressiveness and internal stability have not been undermined in any meaningful way. Despite their status as pariahs in much of the Western world, the three countries are still ruled by hardliners whose ironclad regimes still behave boldly. In the particular case of Russia, it is pertinent to emphasise that historical record shows that great powers are willing to sacrifice economic benefits if they believe that their national security or strategic national interests are at stake. Such states are often willing to endure economic pressure if they believe it is the cost that has to be paid to preserve their survival, sovereignty or to engage in defiant attitudes in the pursuit of victory.

RUSSIAN ASYMMETRIC COUNTERMEASURES

It is unclear if Russia was strategically prepared to deal with the impact of the retaliatory onslaught that is coming as a result of its attempt to conquer Ukraine through hard power. Especially considering the reaction to their takeover of Crimea, the Kremlin must have anticipated the imposition of sanctions as an expected Western response, but it is unknown if their full extent was foreseen. As an initial reaction to restore short-term stability, the Kremlin introduced monetary restrictions, higher interest rates and the internationalisation of the Financial Message Transfer System (SPFS), a structure launched more than five years ago as a domestic alternative to SWIFT that, with a current membership of nearly 400 entities (mostly Russian banks and a handful of banks from countries like Belarus, China, Cuba, Kazakhstan and Tajikistan), has been used mostly to process domestic electronic payments. From now on, the SPFS will be much more open as a conduit for the settlement of international transactions so that foreign partners can continue doing business with Russian counterparts [9].

Yet, in order to achieve long-term resilience as a defensive shield that substantially mitigates the damage, Russia would likely have no choice but to im-

plement a wide range of import substitution policies to compensate for the loss of access to Western manufactured goods — the so-called “Fortress Russia” economic plan, — enhance the productiveness and sophistication of its own producers of advanced technologies to overcome the so-called ‘tech blockade’ and to deepen ties to China as a trade partner, source of investment and provider of credit. It is important to emphasise that, considering its deficits and problems, access to international capital markets and foreign advanced technologies is an essential priority in terms of national security for the Russians [10]. Without such ingredients, Russian national power will likely diminish further, which is why Moscow needs to do everything in its power to sanctions-proof its economy. Likewise, Russian control over Ukraine could provide substantial geoeconomic benefits. For example, controlling the Ukrainian network of gas pipelines would render the cancellation of Nord Stream 2 inconsequential. However, there is no guarantee that the invasion will go as the Kremlin originally intended. On the other hand, the pursuit of autarky is a no-brainer under the circumstances but there are reasonable doubts about whether Beijing will provide a helpful lifeline for Moscow. From China’s perspective, there are strong reasons to argue both for and against this course of action.

Nevertheless, the Kremlin can also respond with asymmetric geoeconomic countermeasures. In fact, Russian space agency «Roskosmos» has already interrupted the supply of rocket engines to the United States. In the near future, the Russian state could also nationalise the assets of Western companies which left the Russian market, including their infrastructure, patents, business models and intellectual property. Furthermore, considering Russia’s role as a “full-spectrum commodity superpower” which supplies lots of minerals on a global scale, it can restrict the sales of titanium, palladium, neon and uranium to Western consumer markets [11]. These raw materials are needed for applications related to aerospace, chipmaking, lasers, nuclear power, electronics and weaponry. Hence, disrupting their global supply chains would unleash substantial economic fallout. Another offensive possibility would be for Moscow to launch cyberattacks against geoeconomically significant corporate Western targets such as investment banks, hedge funds, stock exchanges, big tech firms and transnational corporations involved in large-scale business operations related to agriculture, energy, high-tech, logistics, telecom and the production of military hardware. Hubs like Wall Street or the City and offshore financial centres aligned with the West can also find themselves in the crosshairs. Considering that the actions undertaken by Washington and Brussels intend to set in motion a chain of events that could lead to the downfall of the Russian government, the Kremlin could possibly reach the ominous and dangerous conclusion that there is no incentive to show restraint. A cornered Russian Behemoth might conceivably believe that desperate circumstances require desperate measures.

In addition, increasing the volume of Russian natural gas supplied to China — a rising great power that is seen by several Western states as a stra-

tegic competitor — is another response. Indeed, in an effort to avoid a disproportionate reliance on European consumer markets (eager to decouple from Russian hydrocarbons in the near future anyway), the state-owned energy firm Gazprom has announced an agreement to design the Soyuz-Vostok pipeline, a project that will deliver Russian gas to China via Mongolia. Said deal, described as one of the biggest ever, could carry as much as 50 billion cubic meters of gas per year to the ‘Middle Kingdom.’ This plan would strengthen Beijing’s energy security (potentially at the expense of European nations) and generate a reliable source of cash for Russian coffers.

Finally, Russia could resort to its gold holdings, the borderless structures of decentralised stateless cryptocurrencies (such as Bitcoin, Ethereum and even Dogecoin) clandestine networks of financial intermediaries and the emerging financial platforms organically associated with the Chinese yuan — like the Cross-Border International Payments System, operated by Beijing — in an attempt to bypass the dominant international arteries controlled by Western states and dollar-denominated transactions. Perhaps this could not compensate the full loss of access to international finance but at least the partial usefulness of these conduits offers alternatives worth exploring. It must be borne in mind that Russia has been one of the leading instigators of a global campaign that seeks to challenge the supremacy of the US dollar as the world’s top reserve currency, so it makes sense to orchestrate schemes whose purpose is to target the greenback and reduce the influence of Western finance. After all, this Russian experience can convince other states with revisionist geopolitical aspirations that the financial and monetary strength of the West needs to be curtailed and maybe even challenged. Indeed, some financial analysts believe that the unprecedented use of financial weapons by the Western bloc against a great power might prompt the development of a parallel financial system.

LESSONS LEARNED

The current Ukraine crisis indicates that warfare is an increasingly complex phenomenon whose expressions transcend the purely military sphere. Although the war is being fought with bullets and projectiles on Ukrainian soil, the projection of its geoeconomic shadow has already reached a transnational scale. This conflict illustrates how the realm of geoeconomics is a confrontational chessboard whose players rely on unconventional weapons and shields. Hence, it has become a key battlespace in Cold War 2.0. Nevertheless, although less lethal than nuclear weapons, economic warfare is dangerous because it can generate devastating consequences, bring unintended impacts, and even exacerbate tensions beyond a critical boiling point.

Predicting with precision the outcome of this chapter is hard, but it is relevant to bear in mind that heavy collateral damage to European economies, an increasingly resentful and ostracised Russian bear, a growing strategic confrontation in the monetary domain and a revanchist urge to abruptly reshuffle the

structure of the global financial ecosystem could give birth to an environment that is more uncertain, chaotic and perilous. Under these conditions, national power, conflict and hegemony are being redefined in accordance with the parameters of geoeconomic criteria. Therefore, the reality of an escalating geoeconomic arms race has game-changing implications for the reassessment of grand strategy, national security, foreign policy, intelligence and statecraft. Paraphrasing the Prussian military philosopher Carl von Clausewitz, the deadly art of geoeconomics has become the continuation of warfare by other means.

COROLLARY: SEARCHING FOR THE GEOECONOMIC PLACE OF A POST-WAR UKRAINE

As a major systemic turning point, the trouble ignited by the Ukraine War cannot be properly understood without its heavy geoeconomic overtones. Similarly, the geoeconomic field can offer solutions for what comes next once fighting stops. Specifically, the eventual reconstruction of a post-war Ukraine poses meaningful geoeconomic challenges — related to the availability of financial resources, the involvement of heterogeneous stakeholders, growing domestic economic instability and the need to overcome the disruptions unleashed by the Russian invasion — but it also presents valuable opportunities. If the Ukrainian state manages to survive and preserve much of its territorial integrity, it will have to harness geoeconomic forces to achieve a strategic position which strengthens its national security, hedge its bets through the diversification of its partnerships and increase its national power as an assertive state that is capable of determining its own fate, rather than being a mere satellite, bargaining chip or a junior partner. Such pursuits are vital in an environment in which key geoeconomic phenomena are driving the behaviour of contemporary international relations.

Concerning potential courses of action, as the gravitational weight of the Russian economy recedes, Ukraine is uniquely positioned to act as a pragmatic bridge that facilitates interconnectedness between the European Union and the ambitious geoeconomic Chinese projects that seek to cover the whole Eurasian landmass. Likewise, Ukraine could leverage both its assets and favourable systemic circumstances to do so. As the scrutiny of its geoeconomic profile reveals, it has several cards to play, including its pivotal location, infrastructure, comparative advantages in strategic industrial sectors, deposits of natural resources, arable land and human capital. Furthermore, Ukrainian statecraft and scholarship can learn from the experience and best practice of states like Israel, China, Singapore, South Korea, Brazil, India, Turkey and New Zealand, all of which have been successful in the long-term incremental upgrade of their geoeconomic position. Therefore, a better and deeper knowledge of the geoeconomic domain can represent a navigational compass that can help Ukraine make wise decisions and mastermind plans that lead to convenient trajectories in the coming decades. Otherwise, its future will be decided by external interests.

REFERENCES

1. Schmitt C. *The Concept of the Political*. Chicago, The University of Chicago Press, 2007. 165 p.
2. Sun Tzu. *The Art of War*. Canterbury Classics. Skyhorse, 2013.
3. Crevelde M. van. *More on War*. Oxford, Oxford University Press, 2017. 240 p.
4. Luttwak E. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar and Commerce. *The National Interest*, 1990, pp. 17-23.
5. Baldwin D. *Economic Statecraft*. Princeton, Princeton University Press, 2020.
6. Heginbotham E., Samuels R. Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy. *International Security*, 1998, Vol. 22, No. 4, pp. 171-203. URL: <https://www.belfer-center.org/publication/mercantile-realism-and-japanese-foreign-policy>
7. Frankopan P. *The Silk Roads: A New History of the World*. Vintage, 2017. 672 p.
8. Zarate J. *Treasury's War: The Unleashing of a New Era of Financial Warfare*. Public Affairs, 2013. 512 p.
9. Srinivas P. Can China's CIPS help Russia after its ban from SWIFT? Massachusetts East Asia Institute | National University of Singapore. *Eai Commentary*, 2022, No. 47, Mar 04. URL: <https://research.nus.edu.sg/eai/wp-content/uploads/sites/2/2022/03/EAIC-47-20220304-2.pdf>
10. Reach C. The Rise of the Rest: How Russia Views the Future World Order. *The National Interest*, 2022, Sep 16. URL: <https://nationalinterest.org/feature/rise-rest-how-russia-views-future-world-order-204796> (accessed on: 30.12.2022).
11. Evans-Pritchard A. Greater Russia is now a full-spectrum commodity superpower, less vulnerable to sanctions than Europe itself. *The Telegraph*, 2022, Feb 24. URL: <https://www.telegraph.co.uk/business/2022/02/24/greater-russia-now-full-spectrum-commodity-superpower-less-vulnerable/> (accessed on: 30.12.2022).

Received on February 28, 2023

Signed for printing on March 17, 2023

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Schmitt C. *The Concept of the Political*. Chicago, The University of Chicago Press, 2007. 165 p.
2. Sun Tzu. *The Art of War*. Canterbury Classics. Skyhorse, 2013.
3. Crevelde M. van. *More on War*. Oxford, Oxford University Press, 2017. 240 p.
4. Luttwak E. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar and Commerce. *The National Interest*, 1990. P. 17—23.
5. Baldwin D. *Economic Statecraft*. Princeton, Princeton University Press, 2020.
6. Heginbotham E., Samuels R. Mercantile Realism and Japanese Foreign Policy. *International Security*. 1998. Vol. 22. No. 4. P. 171—203. URL: <https://www.belfer-center.org/publication/mercantile-realism-and-japanese-foreign-policy>
7. Frankopan P. *The Silk Roads: A New History of the World*. Vintage, 2017. 672 p.
8. Zarate J. *Treasury's War: The Unleashing of a New Era of Financial Warfare*. Public Affairs, 2013. 512 p.
9. Srinivas P. Can China's CIPS help Russia after its ban from SWIFT? Massachusetts East Asia Institute | National University of Singapore. *Eai Commentary*. 2022. No. 47. Mar 04. URL: <https://research.nus.edu.sg/eai/wp-content/uploads/sites/2/2022/03/EAIC-47-20220304-2.pdf>

10. Reach C. The Rise of the Rest: How Russia Views the Future World Order. *The National Interest*. 2022. Sep 16. URL: <https://nationalinterest.org/feature/rise-rest-how-russia-views-future-world-order-204796> (дата звернення: 30.12.2022).
11. Evans-Pritchard A. Greater Russia is now a full-spectrum commodity superpower, less vulnerable to sanctions than Europe itself. *The Telegraph*. 2022. Feb 24. URL: <https://www.telegraph.co.uk/business/2022/02/24/greater-russia-now-full-spectrum-commodity-superpower-less-vulnerable/> (дата звернення: 30.12.2022).

Надійшла 28.02.2023

Підписана до друку 17.03.2023

Алонсо-Трабанко Хосе Мігель, магістр з національної безпеки і стратегічної розвідки, здобувач ступеня доктора філософії з досліджень у галузі оборони і безпеки
Університет Мессі
а/с 11 222, Палмерстон-Норт, 4442, Нова Зеландія

ГЕОЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Детально розглянуто війну в Україні як конфлікт, який крім кінетичного виміру на традиційних полях битв включає також протистояння між західними державами і РФ на гео економічній шахівниці. У цьому нетрадиційному театрі бойових дій усі види економічних інструментів, активів, ресурсів і можливостей перетворюються на зброю і використовуються — у безпрецедентних масштабах — як вектори проєкції влади. Щоб прояснити цю складну тему, визначено різні елементи, які роблять контроль над Україною вартим боротьби з гео економічної точки зору. Зокрема, це її інфраструктура, перспективний економічний потенціал, стратегічне положення для міжнародних економічних обмінів і родовища сировини. Висвітлено підстави й деталі заходів покарання, запроваджених так званим «колективним Заходом» проти РФ як невоєнна відповідь на вторгнення в Україну. Розглянуто безліч реальних і потенційних асиметричних контрзаходів Москви. Своєю чергою, у відповідних висновках узагальнено повчальні уроки, які можна винести з цього ще незавершеного епізоду щодо сучасного значення й динаміки економічної війни. Як підсумок стверджується, що остаточну долю післявоєнної України може певною мірою визначити вплив гео економічних реалій.

Ключові слова: гео економіка; війна в Україні; РФ; економічна війна.

Born in Mexico, Jose Miguel Alonso-Trabanco has a Bachelor's Degree in International Relations from the Monterrey Institute of Technology and Higher Studies (Mexico City). He holds a Master's Degree in Strategic Intelligence and National Security from the Ortega-Vasconcelos Institute of Mexico. He is currently pursuing a PhD in Defence and Security Studies at Massey University, New Zealand. His doctoral research project seeks to scrutinize the geopolitical dimension of digital currencies and their implications for security. He has professional experience as an analyst, researcher, executive adviser, consultant, professor, lecturer and author of academic papers for peer-reviewed journals. His research interests include geopolitics, geoeconomics, security, statecraft, the changing nature of national power, international rivalries, economic warfare, conflict, the evolution

of global hegemony, grand strategy, emerging arenas of strategic competition and the increasing significance of financial and monetary matters for geopolitical realities in the 21st century. His specialised analytical work is regularly featured in Geopolitical Monitor, a Canadian intelligence publisher.

Хосе Мігель Алонсо-Трабанко народився в Мексиці, здобув ступінь бакалавра з міжнародних відносин у Монтеррейському інституті технологій і вищих досліджень (Мехіко). Він отримав ступінь магістра зі стратегічної розвідки і національної безпеки в Мексиканському інституті Ортега-Васконселос. Зараз він є здобувачем ступеня доктора філософії з досліджень у галузі оборони й безпеки в Університеті Мессі (Нова Зеландія). Його докторський дослідницький проєкт спрямовано на детальне вивчення геополітичного виміру цифрових валют та їх вплив на безпеку. Він має професійний досвід аналітика, дослідника, виконавчого радника, консультанта, професора, викладача і автора наукових статей для рецензованих журналів. Його дослідницькі інтереси охоплюють геополітику, геоелектроніку, безпеку, державне управління, мінливий характер національної влади, міжнародне суперництво, економічні війни, конфлікти, еволюцію глобальної гегемонії, велику стратегію, нові арени стратегічної конкуренції і зростаюче значення фінансових і монетарних питань для геополітичних реалій ХХІ ст. Його спеціалізовані аналітичні праці регулярно публікуються в канадському експертному оглядовому виданні *Geopolitical Monitor*.

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.038>
УДК 330.344; 339.98
JEL: O10, E61, F52

А.А. ГРИЦЕНКО, д-р екон. наук, проф., академік НАН України,
заступник директора з наукової роботи
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: agrytsenko@ief.org.ua
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5030-864X>

НАЦІОНАЛЬНО УКОРІНЕНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ЯК ЛОКАЛЬНА ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНІ ГЕОЕКОНОМІЧНІ ЗРУШЕННЯ*

Розкрито логіко-історичну обумовленість і зміст національного укорінення економічного розвитку як локальної відповіді на глобальні економічні зрушення. З'ясовано, що в умовах невизначеності й нестабільності економічної динаміки виникає необхідність національного укорінення економічного розвитку шляхом формування розгалуженої системи ланцюгів створення доданої вартості на основі використання вітчизняного науково-технічного потенціалу і переробки національних сировинних ресурсів.

Ключові слова: національно укорінений економічний розвиток; економічні системи; гібридна система «мир-війна»; глобалізація; локалізація; стійкість; безпека; інклюзивність економічного розвитку.

Сучасний світ увійшов у дуже складний і суперечливий період розвитку. Глобалізація, яка була панівним трендом у недавньому минулому, стикнулася з обмеженнями, породженими її власною експансією. Су-

* Статтю підготовлено за результатами дослідження, виконаного в рамках наукового проекту «Формування засад національно укоріненої стійкості та безпеки економічного розвитку України в умовах гібридної системи «мир-війна»» (держ. реєстраційний № 0123U100965).

Ц и т у в а н н я: Гриценко А.А. Національно укорінений розвиток економіки як локальна відповідь на глобальні геоелектронічні зрушення. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 38—54. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.038>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

перечності глобалізації та локалізації, що імпліцитно існували і розвивалися завжди, проявились у гострих конфліктних формах [1]. Відбуваються фундаментальні геоекономічні зрушення, які породжують нові, не бачені раніше ризики і загрози. Їх реалізація порушує усталені економічні зв'язки. Зростає невизначеність економічного розвитку. Така ситуація змушує шукати внутрішні опори стійкості, що часто веде до протекціоністської політики. Країни G20 постійно виступають проти одностороннього протекціонізму, за необхідність забезпечення безперервної роботи глобальних ланцюжків виробництва і поставок, за те, щоб зробити глобальний розвиток інклюзивнішим, стійкішим і кориснішим для всіх. Про це йшлося і на останньому саміті лідерів G20¹.

Названі проблеми в різних формах дискутуються у світовій літературі [2—6], а практичні потреби примушують країни піклуватися про стійкість національних економік в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Ці об'єктивно існуючі суперечності не можуть бути розв'язані шляхом продовження глобалізації у тій формі, в якій вона існувала, посилюючи економічну і соціальну нерівність. Необхідно знайти глокалізаційно інклюзивний підхід, який дозволить використати глобалізацію для національного розвитку і національний розвиток для глобалізації. Одним з напрямів такого пошуку є формування і реалізація стратегії **національного укоріненого розвитку** [7].

Глокалізація — одна з форм розв'язання суперечностей між глобалізацією і локалізацією. Цей термін зародився в Японії як позначення пристосування методів обробітку землі до конкретних умов, що спиралося на японське поняття «жити на своїй землі»². Сьогодні він активно використовується в дослідженнях взаємозв'язку глобалізації та локалізації [8—15], і вже в цьому підході в імпліцитній формі закладено початок, який нині розвивається в стратегію національно укоріненого розвитку.

Отже, **мета статті** — розкрити зміст національно укоріненого розвитку як локальної відповіді на глобальні геоекономічні зрушення, розкривши логіку економічного розвитку і характер геоекономічних зрушень.

Наука відхиляє дві крайні позиції щодо розвитку суспільства. Одна з них полягає в тому, що в суспільстві взагалі не існує об'єктивних закономірностей, бо люди завжди діють свідомо, і все залежить від випадкового перебігу подій. Друга позиція ґрунтується на фаталістичному уявленні про історичний процес, у якому все обумовлено і визначено, тому людина не може вплинути на перебіг подій. Як завжди буває, протилежності сходяться: адже, якщо людина не може вибудувати певний

¹ Chinese FM urges stronger G20 cooperation to promote multilateralism, global development. *XINHUANET*. 2023. Mar 02. URL: <https://english.news.cn/20230302/c1af9d52598f4ec8b550877d76fd9d2b/c.html> (дата звернення: 15.03.2023).

² The Oxford Dictionary Of New Words. 2nd Revised ed. Oxford University Press, 1991. 742 p. P. 134.

взаємозв'язок подій для досягнення поставленої мети (фаталістичний підхід), то рух набуває стихійного характеру (закономірностей не існує).

Науково обґрунтований підхід до економічного розвитку виходить з того, що об'єктивні закономірності в суспільстві існують, але вони не мають абсолютного характеру, а проявляються як тенденції, що реалізуються через свідому діяльність людей. Тому економічний розвиток завжди має суперечливий характер, здійснюється через різні відхилення від головного тренду, зворотні рухи тощо.

У межах науки існує два фундаментальних підходи³, які розглядають проблематику суспільного розвитку з протилежних позицій — як формаційний і як цивілізаційний [16; 17]. Ці підходи є діаметрально різними, але одночасно їх можна розцінювати і як взаємодоповнюючі [18; 19]. Перший виходить із того, що суспільство розвивається на основі об'єктивних законів і переходить від одного щабля розвитку на інший, вищий, що втілюється в послідовній зміні соціально-економічних формацій. На відміну від цього, другий підхід розглядає цивілізації як самоцінні утворення, які проходять етапи виникнення, розвитку і розпаду, але не змінюють закономірно одна одну як більш розвинута форма суспільства менш розвинуту.

Перший підхід розглядає розвиток суспільства як цілісний процес, другий — фрагментує його на цивілізації. Але обидва підходи мають спільні моменти. По-перше, у обох випадках є розвиток. Тільки в першому він має загальноісторичний характер, а в другому — цивілізаційно-фрагментований. По-друге, різні формації, як і цивілізації, заперечують інші. Перемога феодалізму заперечує рабство, а перемога капіталізму — феодалізм. І не можна сказати, що капіталізм є більш розвинутою формою феодалізму. Ісламська цивілізація не може бути християнською, і навпаки.

Загальноісторичний процес розвитку повинен здійснюватися й розумітися так: попередня форма суспільства не зникає, а зберігається в наступній, більш складній, як її власний момент і фундаментальне підґрунтя. Такий підхід відрізняється від формаційного і цивілізаційного. Його можна назвати логіко-історичним. Він теоретично відтворюється на основі методу сходження від абстрактного до конкретного, у якому «на кожному щаблі подальшого визначення загальне піднімає вище всю масу його попереднього змісту і не тільки нічого не втрачає внаслідок свого діалектичного поступального руху і не залишає нічого позаду себе, але й несе з собою все набуте і збагачується і ущільнюється в собі» [20, с. 306—307].

Відповідно до такого підходу господарські системи проходять три основних щабля розвитку, в яких кожна наступна історична форма зберігає в собі в «знятому» вигляді попередню як свій момент. Поняття «знят-

³ Формація і цивілізація. Сучасні концепції суспільного розвитку. URL: https://oro.at.ua/news/59_formacija_i_civilizacija/2010-12-21-13 (дата звернення: 24.02.2023).

та», згідно з трактуванням Гегеля, включає в себе два моменти. «Воно означає зберегти, *втримати* і водночас припинити, *покласти край*» [21, с. 168].

Індустріально-ринкові системи не знищують натурально-господарських зв'язків, що характеризують відносини людини до предметного світу, а лише опосередковують їх товарно-грошовими відносинами. У свою чергу, інформаційно-мережеві системи не знищують ринкових відносин, а «знімають» їх (тобто одночасно скасовують і зберігають) у віртуальному просторі. Кожна з цих систем має свої щаблі розвитку і підсистеми. Нині відбувається процес трансформації індустріально-ринкової системи в інформаційно-мережеву. Зважаючи на те, що кожний наступний щабель розвитку включає попередній, трансформація стає дедалі складнішою і суперечливішою, бо в ній взаємодіють усі попередні форми [22, с. 168]. Індустріально-ринкові системи — це: а) індустріально-конкурентні; б) індустріально-планові; в) індустріально-маркетингові. Інформаційно-мережеві системи — це: а) інформаційно-аналогові; б) інформаційно-цифрові; в) нейромережеві.

Нині суспільство піднялося на *інформаційно-цифровий* щабель розвитку, коли активно взаємодіють інформаційно-аналогові та індустріально-маркетингові підсистеми. Останні в знятому вигляді включають індустріально-конкурентні та індустріально-планові відносини. Але в цей процес активно втручається становлення *нейромережевої* підсистеми у вигляді штучного-інтелекту, який уже «сьогодні допомагає: робити складні розрахунки та аналізувати надзвичайно великі обсяги інформації; здійснювати пошук та обробку необхідних даних (не тільки текстових, але і в будь-яких інших форматах); робити операції, створювати нові програми та механізми лікування пацієнтів, відкривати інноваційні препарати; знаходити найоптимальніші шляхи вирішення різних задач тощо»⁴.

Штучний інтелект працює на основі нейромережі, яка функціонує за принципом людського мозку. Він може консультувати підсудного і допомогти виграти судову справу⁵, здійснювати діагностику в медицині, глибинне навчання, безпечно керувати автомобілем без присутності людини за кермом⁶, малювати⁷, писати статті, вірші й ро-

⁴ ТОП-6 найдивовижніших досягнень штучного інтелекту. *PaySpace*. 2022. 26 окт. URL: <https://psm7.com/uk/technology/top-6-samyx-udivitelnyx-dostizhenij-iskusstvennogo-intellekta.html> (дата звернення: 03.03.2023).

⁵ Штучний інтелект допоможе обвинуваченому виграти справу щодо перевищення швидкості в суді. *PRAVO*. 2023. 06 січ. URL: <https://pravo.ua/shtuchnyi-intelekt-dopomozhe-obvynuvachenomu-vyhraty-spravu-shchodo-perevyshchennia-shvydkosti-v-sudi/> (дата звернення: 03.03.2023).

⁶ 10 досягнень в області штучного інтелекту. URL: <https://pingvin.pro/gadgets/article-gadget/10-dosyagnen-v-oblasti-shtuchnogo-intelektu.html> (дата звернення: 03.03.2023).

⁷ ТОП-7 найкращих у світі програм зі штучним інтелектом, які вміють малювати. *PaySpace*. 2022. 12 лис. URL: <https://psm7.com/uk/technology/top-7-luchshix-v-mire-programm-s-iskusstvennym-intellektom-umeyushhix-risovat.html> (дата звернення: 03.03.2023).

мани⁸. Це не тільки відкриває принципово нові можливості розвитку, а й переформатовує соціальну реальність, породжуючи нові виклики і загрози [23], що вимагає формування нової моделі розвитку соціального світу [24].

Усе це суттєво змінює основоположні суспільні структури, способи мислення, поведінку економічних суб'єктів, співвідношення глобальних і локальних процесів, міжнародні відносини тощо. Розгортання цих тенденцій започатковує зміни у світовому порядку, спричиняє фундаментальні суспільні зрушення. Сучасний світ перебуває в процесі *формування нового світового порядку* як системи формальних і неформальних правил і норм міжнародних відносин, яка являє собою складну мережу станів динамічної рівноваги інтересів і сил ключових світових суб'єктів. Найбільш фундаментальною основою рівноваги є співвідношення економічних сил, які залежать від природних умов і населення, технічного прогресу і рівня суспільного розвитку країн. На цьому підґрунті формується воєнний, політичний та ідейний потенціали суб'єктів міжнародних відносин.

Економічний розвиток країн з різних причин, але закономірно відбувається нерівномірно, що призводить до змін у співвідношенні сил і нагромадження суперечностей, які певною мірою вирішуються шляхом реформування і осучаснення договірних відносин або мовчазного прийняття змін. Але з часом приховані фундаментальні геоекономічні зрушення, пов'язані з нерівномірністю економічного розвитку, руйнують рівновагу і спричиняють переформатування світового порядку відповідно до нового співвідношення сил. У цей час геополітика виходить на перший план, продовжується у воєнному протистоянні та війнах, у яких практично вимірюється інтегративна (економічна, воєнна, політична, дипломатична, ідеологічна, цивілізаційна тощо) сила, і на полі бою досягається нова рівновага шляхом перемоги над супротивником та його капітуляцією, або на основі обопільного виснаження сил і нездатності кардинально змінити ситуацію воєнними діями. Тоді настає час для мирних переговорів і закріплення нового порядку в мирних угодах.

Глобалізаційні процеси суттєво змінили співвідношення локального і глобального, бо будь-яка локальна подія має глобальний зв'язок з усіма іншими. Справа лише в силі її впливу: він є слабким і непомітним або сильним і відчутним, суттєвим і загрозливим або другорядним і безпечним. Віртуалізація економіки значною мірою знімає фізичні обмеження просторово-часових характеристик господарських процесів. Завдяки цьому будь-які капітали можуть миттєво змінювати свою просторово-часову локалізацію шляхом переведення грошей з країни в країну, з однієї валюти в іншу, змінюючи в такий спосіб щільність різних складових

⁸ Розвиток штучного інтелекту в написанні журналів та статей. *YOAIRBlog*. 2023. 17 січ. URL: <https://www.yoair.com/uk/blog/artificial-intelligence-development-in-writing-journals-and-articles/> (дата звернення: 03.03.2023).

економічного простору і породжуючи напруження, кризові ситуації чи, навпаки, сприяючи рівновазі й рятуючи від банкрутств. Існують можливості ховатись у криптовалютах чи бути прозорими, перебувати в правовому полі або поза ним. Стало реальним збагачення шляхом емісії світових грошей і привласнення вартості, створеної зовсім іншими суб'єктами, на основі імпліцитного глобального перерозподілу багатства. Усе це впливає на динаміку нерівності, загострюючи і масштабуючи економічні суперечності, наближуючи зміну світового порядку.

Від початку ери великих географічних відкриттів і формування світового ринку глобалізація вийшла з імпліцитного етапу розвитку і набула експліцитних форм. Локальні суперечності між країнами дедалі більше перетворювалися на більш широкі міжнародні конфлікти, урегулювання яких вимагало міжнародних зусиль. Відтоді відбулося декілька змін світового порядку, які на певний час фіксували відносну рівновагу [25, с. 19]:

- Вестфальський мир (1648 р.), який після завершення Тридцятирічної війни, що вплинула майже на всі країни європейського континенту, сформував новий порядок у Європі й відповідну систему міжнародних відносин, засновану на *концепції державного суверенітету*. Сам факт появи державного суверенітету як принципу міжнародних відносин свідчить, що світ перетворився на складну систему, в якій кожна країна є частиною, що перебуває у взаємодії з іншим світом;

- Віденський конгрес (вересень 1814 р. — червень 1815 р.), у якому взяли участь понад 200 дипломатів майже з усіх європейських країн і який після перемоги над наполеонівською Францією *перекроїв політичну карту Європи і перетворив її на спільноту легітимних монархій*, забезпечивши на певний час мир і спокій;

- Версальський мирний договір (1919 р.), що оформив результати Першої світової війни і, після окремої угоди між США і Німеччиною (1921 р.), яка практично повторювала Версальський договір, проте не містила статей про Лігу Націй і про відповідальність Німеччини за розв'язання війни, став хиткою основою міждержавних відносин. Ця хиткість була пов'язана із суттєвими суперечностями між країнами, революцією в Росії і загальною нестабільністю ситуації;

- Ялтинська і Потсдамська конференції (1945 р.), які підбили підсумок Другої світової війни і сформували післявоєнний світовий порядок, включаючи зміни державних кордонів, денацифікацію, демілітаризацію, демократизацію і декартелізацію Німеччини, рішення про принципи утворення і діяльності ООН.

Сучасний світ перебуває в процесі нової зміни світового порядку, сформованого внаслідок Другої світової війни. Цю зміну започатковано розпадом СРСР, коли зникла основна вісь утримання рівноваги між двома протилежними соціально-економічними системами та їх лідерами (США і СРСР) на основі ядерного паритету, економічного змагання

та ідеологічної боротьби. Світ став однополярним, а його лідер позбувся обмежень, які були пов'язані з необхідністю враховувати інтереси іншої достатньо сильної сторони. Ознаками початку переходу до нового світового порядку внаслідок розпаду СРСР стали істотні зміни територіального поділу, виникнення більше десятка незалежних держав з їх власними інтересами і ресурсами, амбіціями і недостатнім історичним досвідом суверенного розвитку, що створювало, поряд з новими можливостями, низку ризиків і загроз для подальшого світового прогресу.

Розпад СРСР відбувся не безкровно, але конфлікти носили локальний характер і не мали суттєвої підтримки з боку основних гравців. У черговий раз було актуалізовано ідею кінця історії, що з давніх часів існувала в явній або прихованій формі як уявлення про розв'язання суспільних суперечностей. У Августина вона була представлена як досягнення абсолютного блаженства, у Гегеля — втілювалася в Пруській монархії, у Маркса — пов'язувалася з утвердженням комунізму [26] і т. ін. Але сьогодні вона представлена як перемога ліберальної демократії, про що найбільш яскраво написано в праці Ф. Фукуями «Кінець історії та остання людина» [27]. Але і на цей раз спрацювала іронія історії та хитрість світового розуму, про які писав Гегель [28, р. 397]. Історія знову постала перед нами в усій своїй реальній суперечливості. Більше того, нині вона показує нам можливість кінця світу із зовсім іншого, протилежного боку — внаслідок ядерної війни.

Сьогодні переформатування світового порядку ввійшло в нову фазу. Війна РФ проти України, яка фізично ведеться в просторі України, на її території, реально має глобальний характер завдяки військовій, економічній, фінансовій, дипломатичній, інформаційній та ідеологічній підтримці країн Заходу, НАТО і ЄС. Сама війна має гібридний характер і включає, поряд з військовими діями, застосування економічних і фінансових санкцій, інформаційні й цивілізаційні складові. У літературі існують різні визначення гібридної війни [29; 30], але більшість з них включає компоненти, які зазвичай відносяться до миру, що відтворюється не тільки в статтях, а і в енциклопедичних словниках: «Гібридна війна — війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором у державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч і конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною» [31]. З іншого боку, мирний час у цілому включає в себе збройні конфлікти. Після закінчення Другої світової війни у світі сталося понад 30 великих війн і понад 250 військових конфліктів, учасниками яких були не менш як 60 країн⁹. Реально говорити не тільки про гібридну війну, а й про

⁹ 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. *LB.ua*. 2022. 13 квіт. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html (дата звернення: 27.03.2023).

гібридний мир. Сформувалася гібридна система «мир-війна», що особливо яскраво проявилось у війні РФ проти України, яку формально ніким не оголошено [23, с. 21].

В умовах гібридної системи «мир-війна» суттєво зростає невизначеність економічної динаміки, яка набуває тотального характеру. Структура тотальної невизначеності включає такі складові:

- екзистанціональну (буде чи не буде подія?);
- просторову (де буде?);
- часову (коли буде?);
- якісну (що саме відбудеться?);
- кількісну (як багато, у якій кількості?);
- мірну (масштабність: проста, системна і повна міра).

Проста міра фіксує саму подію, системна — її місце в системі, у якій вона існує, повна — враховує всі конкретні умови і наслідки. Наприклад, проста міра — руйнування теплової електростанції унаслідок ракетного удару; системна міра — урахування знеструмлення об'єктів, які живила електростанція; повна міра — включає всі наслідки (невипуск продукції, невихід на роботу працівників, порушення логістики тощо).

Гібридність світу, що формується, створює істотні ускладнення для розуміння суті явищ і процесів, що відбуваються в суспільстві, саме внаслідок їх гібридності, заплутаності, нечистоти і складності. Це стає підґрунтям для невиважених практичних рішень, помилок і втрати керуваності суспільними процесами. У гібридному світі складаються зовсім інші причинно-наслідкові зв'язки, тому старі алгоритми, правила і політики втрачають свою дієвість і ефективність. Така ситуація вимагає створення освітньої системи, яка зможе формувати логіко-історичні способи мислення, здатні розрізняти складові гібридних процесів, проводити їх сутнісний аналіз і з'ясовувати форми поєднання.

Для простоти розуміння наведемо такий приклад. Є створений селекціонерами гібрид яблуко-груші. Якщо людина знає те, що були яблука, були груші, а потім їх генетично поєднали, то вона розуміє, що таке яблуко-груша. Якщо ж вона цього не знає, то для неї це просто якийсь фрукт, такий самий, як, наприклад, папайя, про який вона нічого не знає. У суспільстві все набагато складніше, і якщо рішення приймають актори, які не розуміють, що їх оточує, то наслідки можуть бути невизначеними.

Тотальна невизначеність, породжена гібридною системою «мир-війна», продукує *ризик* (імовірність настання негативної для об'єкта події), *загрози* (можливість спричинення об'єкту шкоди) і *небезпеку* (можливість руйнування в результаті реалізації загрози), отже, надає турбулентний характер економічному розвитку [32]. Реакцією на це є зниження ризику, відвернення загроз і забезпечення безпеки. Реалізація загроз має наслідком дестабілізаційні впливи на функціонування економіки, які можуть проявлятися у знищенні економічного об'єкта;

порушенні економічного процесу; розриві зв'язків і логістики; зростанні диспропорційності; виникненні криз; загальному падінні економічної динаміки. Відповіддю на такі небезпеки є забезпечення стійкості економічної системи як здатності зберігати функціональність і відновлюватися після дестабілізаційних впливів.

Стійкість економічної системи в умовах невизначеності дестабілізаційних зовнішніх впливів багато в чому залежить від національної укоріненості виробництва (подібно тому, як стійкість дерева залежить від його кореневої системи). Національна укоріненість визначається рівнем використання національних ресурсів і виробництва для забезпечення життєдіяльності суспільства, зростання добробуту населення і соціально-економічного розвитку. Вона може вимірюватися рівнем задоволення реальних кінцевих потреб суспільства і його членів національними виробниками на основі використання національних ресурсів. Ця міра може бути представлена часткою доданої вартості національного походження, створеної на основі використання національних ресурсів, у загальній вартості споживання кінцевих продуктів:

$$K_r = M/W,$$

де K_r — коефіцієнт національної укоріненості; M — додана вартість національного походження; W — вартість спожитого кінцевого продукту.

Складовими цієї міри є частка доданої вартості національного походження у вартості виробленої кінцевої продукції (проста міра). Але кінцеве споживання може включати імпорт, який зменшує рівень національної укоріненості економіки. Якщо взяти до уваги ту обставину, що відношення експорту до ВВП України протягом тривалого часу становило приблизно 50 % (статистичні дані з 2005 по 2021 р.)¹⁰, то це має вагоме значення. Тому в системній мірі національну укоріненість необхідно вимірювати за часткою доданої вартості національного походження не у виробленій, а у спожитій кінцевій продукції. Повна міра визначає ресурсно-виробничу укоріненість за спожитим кінцевим продуктом і додатково враховує національну ресурсну укоріненість, яку можна виміряти часткою вартості національної сировини, використаної у виробництві, у вартості спожитого кінцевого продукту, а в іншому аспекті — у загальній вартості сировинних ресурсів, використаних у виробництві.

Є розвинуті країни, відносно бідні на мінеральні ресурси, але вони мають розгалужені національні ланцюги створення доданої вартості. Останнє свідчить про національну укоріненість розвитку. Але йому бракує ресурсної укоріненості, що у випадку розривів у поставках сировини внаслідок зовнішніх деструктивних впливів може спричинити кризу і навіть зруйнувати економіку. Національна укоріненість залежить від двох відносно самостійних факторів: 1) наявності природних ресур-

¹⁰ Експорт та імпорт України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> (дата звернення: 03.03.2023).

сів; 2) наявності ланок переробки природної сировини в кінцеву продукцію, що, у свою чергу, залежить від наявності фінансових ресурсів, технологій і трудового потенціалу.

Україна володіє значним мінерально-сировинним потенціалом. У ХХІ ст. вона вступила з 5 % мінерально-сировинного потенціалу світу, займаючи всього 0,4 % земної суші і маючи 0,8 % населення планети¹¹ [33, с. 47—52]. На її території налічується понад 20 тис. родовищ і 117 видів корисних копалин, з яких 8700 мають промислове значення¹². На початок 2019 р. Україна мала 2233 родовища горючих корисних копалин, 147 — рудних, 4676 — нерудних¹³. Усе це свідчить про достатній потенціальний рівень ресурсної укоріненості. Але для національної укоріненості економічного розвитку цього недостатньо. Потрібна розгалужена система національних ланцюгів переробки сировини в кінцеву продукцію і створення доданої вартості.

У трьох блоках «сировина (зерно, вугілля, залізна руда, титан, алюміній, літій, цирконій, кобальт тощо) — переробка — кінцева продукція (хлібобулочні вироби, м'ясні продукти, паливо, машини і обладнання, транспортні засоби, будинки і споруди, цифрова і відеотехніка, побутова техніка і т. ін.)» найбільш слабким місцем є переробка. Саме на цій ланці необхідно сконцентрувати зусилля бізнесу і держави, задіявши конкретний механізм укорінення стійкості економічного розвитку, що може включати:

- визначення обсягів і структури кінцевої продукції, необхідної для забезпечення нормального рівня споживання і життєдіяльності громадян України (за основними складовими);
- оцінювання зовнішнього попиту на кінцеву продукцію, у виробництві якої Україна могла б брати участь;
- оцінювання існуючих сировинних, виробничих і трудових ресурсів, необхідних для задоволення внутрішніх потреб і виробництва товарів на експорт;
- оцінювання співвідношення ресурсів і потреб, а також вибір варіантів і пріоритетів у забезпеченні їх відповідності;
- побудову абстрактної схеми технологічних ланцюгів перетворення сировини в готову продукцію;
- з'ясування співвідношення абстрактної схеми технологічних ланцюгів з реально існуючими ланками, визначення невідповідностей і ви-

¹¹ Атлас «Геологія і корисні копалини України». За ред. Л.С. Галецького. Київ, УЦПТ «Геос-ХХІ століття», 2001. 168 с.

¹² Стан запасів родовищ корисних копалин України. ДНВП «ГЕОІНФОРМ УКРАЇНИ». URL: <https://web.archive.org/web/20191221165724/http://geoinf.kiev.ua/stan-zapasiv-rodovyshch-korysnykh-kopalyn-ukrayiny> (дата звернення: 15.01.2020).

¹³ Стан запасів корисних копалин. Мінеральні ресурси України. Архів за 3 грудня 2019 р. *Internet Archive*. URL: <https://web.archive.org/web/20191203175919/http://minerals-ua.info/#team> (дата звернення: 15.01.2020).

бір варіантів їх усунення (шляхом добудови на основі національного виробництва і розвитку технологій або імпорту);

- застосування при виборі варіантів вирішення виробничих проблем принципу пріоритету використання національних ресурсів і лише в разі відсутності такої можливості або надто високої витратності цього варіанта залучення імпорту;

- фінансове забезпечення вирішення таких завдань на основі стратегічного планування і використання цільової емісії НБУ (частково можна залучати бюджетні кошти) через центральну фінансово-кредитну установу (створену для відбудови і реконструкції) і комерційні банки, що виконують функції лише операторів (тобто отримують компенсацію своїх власних витрат і нормальний прибуток на них, а не на суму кредиту). На цій основі вибудовується механізм одночасної і взаємопов'язаної монетизації потреб та інвестування у виробництво товарів для задоволення цих потреб і з'єднання попиту і пропозиції. Для цього можна, наприклад, для вирішення житлових проблем використати чотирьохсторонні угоди між державно-публічною фінансово-кредитною установою, банком, позичальником і виробником, відповідно до яких гроші за кредитом позичальника відразу відправляються виробнику і використовуються для будівництва житла, власником якого є позичальник [34, с. 24—26]. Такий механізм не є інфляційним, бо в ньому попит і пропозиція є пов'язаними і від самого початку збалансованими. За своєю суттю він є планово-ринковим, оскільки включає державне непряме фінансування задоволення потреб населення в разі, якщо інфляція є вищою за кредитні ставки (а вони свідомо встановлюються низькими: 2—5 %);

- оскільки такий механізм грошово-кредитного забезпечення і фінансування інвестицій не вкладається в існуючу монетарну парадигму і має ряд інших правових обмежень, необхідно внести зміни в нормативно-правову базу на підставі врахування особливого стану України, яка вирішуватиме завдання повоєнної відбудови і реконструкції.

У цілому йдеться про використання всього потенціалу України, включаючи фізичний і соціальний капітал як ендогенне джерело економічного зростання [35], для створення повноцінного національного господарського комплексу, здатного на власній основі з використанням можливостей міжнародної співпраці задовольняти потреби громадян і суб'єктів господарювання й забезпечувати соціально-економічний розвиток і підвищення добробуту населення.

ВИСНОВКИ

Реалізація викладеного підходу буде практичним вирішенням завдань національного укорінення економічного розвитку, яке за своєю суттю є локальною відповіддю на глобальні геоекономічні зрушення. Післявоєнна реконструкція економіки України, яка відбуватиметься в принци-

пово нових вихідних умовах, відкриває простір для використання стратегії національно укоріненого розвитку. Це не протекціонізм і не ізоляціонізм, а поєднання внутрішньої інклюзивності, яка спирається на мобілізацію всіх внутрішніх чинників, із зовнішньою інклюзивністю, що означає використання глобалізації для реалізації інтересів національного соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічні суперечності глобалізації та локалізації в умовах гібридної війни та післявоєнної реконструкції. Кол. моногр. За ред. А.А. Гриценка. НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Електр. видання. К., 2022. 636 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Ес-супереч-глобаліз-та-локаліз-в-умогах-гібрид-війны.pdf>
2. Altman S.A., Bastian C.R. The State of Globalization in 2022. *Harvard Business Review*. 2022. Apr 12. URL: <https://hbr.org/2022/04/the-state-of-globalization-in-2022> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Kalb D., Land M. van der, Staring R. et al. The Ends of Globalization: Bringing Society Back in. Rowman & Littlefield Publishers, 2000. 403 p. URL: https://books.google.com.tr/books?id=TtF898osFlQC&hl=uk&source=gbs_navlinks_s
4. Hines C. Time to Replace Globalization with Localization. *Global Environmental Politics*. 2003. Vol. 3. Iss. 3. P. 1—7. <https://doi.org/10.1162/152638003322469240>
5. Albala-Bertrand J.M. Globalization and Localization: An Economic Approach. In: Handbook of Disaster Research, 2007. URL: https://citations.springernature.com/item?doi=10.1007/978-0-387-32353-4_9
6. Gay W.C. Understanding and Assessing Globalization: The Role of Global Studies. In: *Parceling the Globe; Philosophical Explorations in Globalization, Global Behavior, and Peace*. D. Poe, E. Souffrant (Eds.). Amsterdam, Rodopi, 2008. 272 p. P. 17—25.
7. Гриценка А. Стратегії економічної стійкості у нестабільному середовищі. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 33—43.
8. Robertson R. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. In: *Global Modernities*. M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson (Eds.). London, 1995. P. 25—44. URL: <https://sk.sagepub.com/books/global-modernities/n2.xml>
9. Zhukov S., Diugowanets O. Multinational Corporations' International Marketing in the Focus of the Global Regionalization Process. *Virtual Economics*. 2020. Vol. 3. No. 4. P. 188—210. URL: <https://virtual-economics.eu/index.php/VE/article/view/91/71>
10. Батченко Л.В. Діалектика глокалізації, або локалізація як відповідь на виклики глобалізації. У: Прометей. Регіональний зб. наукових праць з економіки. 2004. Вип. 1 (13). С. 25—29.
11. Гончарова О.В. Понятійно-категорійна сутність та основні засади глокалізації. У: *Формування ринкової економіки*. Зб. наук. праць, 2009. Вип. 22. С. 464—472. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Formuvannya-rynkovoi-ekonomiky/FRE-2009-22/2009_22-goncharova.pdf
12. Жуков С.А. Глокалізація як сучасний і перспективний процес розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. С. 199—201.
13. Бех К. Трактатування терміна глокалізація в дослідженнях світового господарства та міжнародних економічних відносин. *Journal of International Relations*

- of KNU. 2021. Vol. 54. No. 2. P. 55—58. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4251/3893>
14. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Колот А.М. Глобальна економіка XXI ст.: людський вимір. Моногр. За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. Київ, КНЕУ, 2008. 420 с.
 15. Шавкун І.Г. Менеджмент XXI століття: колізія між глобалізацією і регіоналізацією. У: Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 36. наук. праць. 2008. Вип. 35. С. 90—99.
 16. Павленко Ю.В. История мировой цивилизации. Философский анализ. Киев, Феникс, 2002. 760 с.
 17. Toynbee A.J. Civilization on Trial. N.-Y., Oxford University Press, 1948. URL: <https://ia801606.us.archive.org/22/items/in.ernet.dli.2015.185313/2015.185313.Civilization-On-Trial.pdf>
 18. Богушова І.В. Співвідношення формаційного та цивілізаційного підходів до типології держав: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 43—46. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_3/43.pdf
 19. Бутченко Т.І. Формаційний та цивілізаційні підходи: шляхи взаємодоповнення. *Культурологічний вісник*. 2013. Вип. 30. С. 80—83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultv_2013_30_16
 20. Гегель Г. Наука логики. Т. 3. М., Мысль, 1972. 371 с.
 21. Гегель Г. Наука логики. Т. 2. М., Мысль, 1970. 248 с.
 22. Гриценко А.А. Інформаційно-цифровий етап розвитку соціально-економічних систем. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 29—46. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.029>
 23. Геєць В.М. Соціальна реальність у цифровому просторі. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 3—28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.003>
 24. Геєць В.М. Соціалізація і її успішність у моделі досягнення розвитку соціального світу. *Економічна теорія*. 2021. № 4. С. 5—40. <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.005>
 25. Гриценко А.А. Економічні суперечності глобалізації і локалізації та їх сучасні прояви. *Економічна теорія*. 2022. № 4. С. 5—29. <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.005>
 26. Панафідіна О.П. Ідея історичного фіналізму у світовій філософській думці. *Актуальні проблеми духовності*. 2008. № 9. С. 103—125. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i9.1676>
 27. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. N.-Y., Free Press, 1992. 432 p.
 28. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. Т. 1: Наука логики. М., Мысль, 1974. 452 с.
 29. Попович К.В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер.: Історія. 2016. Вип. 2 (35), С. 75—79. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Popovych_Kateryna/Hibrydna_viina_iak_suchasnyi_sposib_vedennia_viiny_istorychnyi_ta_suchasnyi_vymiry.pdf
 30. Андрієвський Т.Г. Концептуалізація поняття гібридної війни: політологічний вимір. *Сучасне суспільство*. 2017. Вип. 1 (13). С. 4—15. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/212>
 31. Війна «гібридна». У: Політологічний енциклопедичний словник. За ред. М.П. Требіна. Харків, Право, 2015. 816 с.

32. Геєць В.М. Від турбулентності до ламінарної динаміки на основі рівноправної конкуренції. *Економічна теорія*. 2022. № 3. С. 5—28. <https://doi.org/10.15407/etet2022.03.005>
33. Галецький Л.С. Роль і значення стратегічних мінеральних ресурсів України для Європи. У: Актуальні проблеми та перспективи розвитку геології: наука й виробництво. Матеріали Міжнародного геологічного форуму. Київ, УкрДГРІ, 2016. 331 с.
34. Загальний механізм та чинники стабілізації соціально-економічного розвитку України. Кол. моногр. За ред. В.М. Гейця, А.А. Гриценка. НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2022. 302 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyj-mehanizm-ta-chynnyky-stabilizacii.pdf>
35. Heyets V. Endogenous Social Progress as a Source of Economic Growth. *Ekonomista*. 2021. Vol. 1. P. 167—181. URL: http://www.pte.pl/pliki/1/8905/Ekonomista_21-1_167-181.pdf

Надійшла 22.03.2023

Підписана до друку 28.03.2023

REFERENCES

1. Economic contradictions of globalization and localization in the conditions of hybrid war and post-war reconstruction. A.A. Hrytsenko (Ed.). Kyiv, 2022. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Ec-superech-globaliz-ta-localiz-v-umomah-gibryd-viyny.pdf> [in Ukrainian].
2. Altman S.A., Bastian C.R. The State of Globalization in 2022. *Harvard Business Review*, 2022, Apr 12. URL: <https://hbr.org/2022/04/the-state-of-globalization-in-2022> (accessed on: 20.02.2023).
3. Kalb D., Land M. van der, Staring R. et al. The Ends of Globalization: Bringing Society Back in. Rowman & Littlefield Publishers, 2000. URL: https://books.google.com.tr/books?id=TtF898osFIQC&hl=uk&source=gbs_navlinks_s
4. Hines C. Time to Replace Globalization with Localization. *Global Environmental Politics*, 2003, Vol. 3, Iss. 3, pp. 1-7. <https://doi.org/10.1162/152638003322469240>
5. Albala-Bertrand J.M. Globalization and Localization: An Economic Approach. In: Handbook of Disaster Research, 2007. URL: https://citations.springernature.com/item?doi=10.1007/978-0-387-32353-4_9
6. Gay W.C. Understanding and Assessing Globalization: The Role of Global Studies. In: Parceling the Globe; Philosophical Explorations in Globalization, Global Behavior, and Peace. D. Poe, E. Souffrant (Eds.). Amsterdam, Rodopi, 2008, pp. 17-25.
7. Grytsenko A. Strategies of economic stability in unstable environment. *Economy and forecasting*, 2022, No. 3, pp. 33-43 [in Ukrainian].
8. Robertson R. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. In: Global Modernities. M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson (Eds.). London, 1995, pp. 25-44. URL: <https://sk.sagepub.com/books/global-modernities/n2.xml>
9. Zhukov S., Diugowanets O. Multinational Corporations' International Marketing in the Focus of the Global Regionalization Process. *Virtual Economics*, 2020, Vol. 3, No. 4, pp. 188-210. URL: <https://virtual-economics.eu/index.php/VE/article/view/91/71>
10. Batchenko L.V. Dialectics of glocalization, or localization as a response to the challenges of globalization. In: Prometheus. Regional Collection of Scientific Works in Economics, 2004, Vol. 1 (13), pp. 25-29 [in Ukrainian].

11. Honcharova O.V. Conceptual and categorical essence and basic principles of glocalization. In: Formation of market economy, 2009, Vol. 22, pp. 464-472. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Formuvannya-rynkovoi-ekonomiky/FRE-2009-22/2009-22-goncharova.pdf> [in Ukrainian].
12. Zhukov S.A. Glocalization as a modern and promising process in development of the world economy and international economic relations. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University, Series "Economics"*, 2014, Vol. 3 (44), pp. 199-201 [in Ukrainian].
13. Bekh K. Interpretation of the term "glocalization" in researches of the world economy and international economic relations. *Journal of International Relations of KNU*, 2021, Vol. 54, No. 2, pp. 55-58. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4251/3893> [in Ukrainian].
14. Lukyanenko D.H., Poruchnyk A.M., Kolot A.M. Global economy of the 21st century: the human dimension. Kyiv, 2008 [in Ukrainian].
15. Shavkun I.H. Management of the 21st century: collision between globalization and regionalization. In: Humanities bulletin of Zaporizhzhе state engineering academy, 2008, Vol. 35, pp. 90-99 [in Ukrainian].
16. Pavlenko Yu.V. History of world civilization. Philosophical analysis. Kyiv, 2002 [in Russian].
17. Toynbee A.J. Civilization on Trial. N. Y., Oxford University Press, 1948. URL: <https://ia801606.us.archive.org/22/items/in.ernet.dli.2015.185313/2015.185313.Civilization-On-Trial.pdf>
18. Bohushova I.V. Correlation of formational and civilizational approaches to the typology of states: theoretical and legal analysis. *Law Review of Kyiv University of Law*, 2011, No. 3, pp. 43-46. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_3/43.pdf [in Ukrainian].
19. Butchenko T.I. Formation and Civilization Approaches: the Ways to Complement Each Other. *Culturological Bulletin*, 2013, Vol. 30, pp. 80-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultv_2013_30_16 [in Ukrainian].
20. Hegel G. Science of Logic. Vol. 3. M., 1972 [in Russian].
21. Hegel G. Science of Logic. Vol. 2. M., 1970 [in Russian].
22. Grytsenko A. Information-digital stage of development of socio-economic systems. *Economy of Ukraine*, 2022, No. 1, pp. 29-46. <https://doi.org/10.15407/economy-ukr.2022.01.029> [in Ukrainian].
23. Heyets V. Social reality in the digital space. *Economy of Ukraine*, 2022, No. 1, pp. 3-28. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.003> [in Ukrainian].
24. Heyets V.M. Socialization and its success in the model of achieving the development of the social world. *Economic Theory*, 2021, No. 4, pp. 5-40. <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.005> [in Ukrainian].
25. Grytsenko A.A. Economic contradictions of globalization and localization and their modern manifestations. *Economic Theory*, 2022, No. 4, pp. 5-29. <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.005> [in Ukrainian].
26. Panafidina O. The idea of historical finalism in world philosophical thought. *Actual Problems of Mind*, 2008, No. 9, pp. 103-125. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i9.1676> [in Ukrainian].
27. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. N. Y., Free Press, 1992.
28. Hegel G. Encyclopedia of the Philosophical Sciences. Vol. 1: Science of Logic. M., 1974 [in Russian].
29. Popovych K. Hybrid war as a modern method of warfare: historical and contemporary dimensions. *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, 2016,

- Vol. 2 (35), pp. 75-79. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Popovych_Kateryna/Hibrydna_viina_iak_suchasnyi_sposib_vedennia_viiny_istorychnyi_ta_suchasnyi_vymiry.pdf [in Ukrainian].
30. Andriyevskyy T. Conceptualization of the hybrid war concept: political dimension. *Sučasne suspiľstvo*, 2017, Vol. 1 (13), pp. 4-15. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/212> [in Ukrainian].
 31. War “hybrid”. In: Encyclopedic dictionary of political science. M.P. Trebin (Ed.). Kharkiv, 2015 [in Ukrainian].
 32. Heyets V.M. From turbulence to laminar dynamics on the basis of equal competition. *Economic theory*, 2022, No. 3, pp. 5-28. <https://doi.org/10.15407/etet2022.03.005> [in Ukrainian].
 33. Galetskyy L.S., Remezova O.O., Cherniyenko N.M. Role and value of strategic mineral resources of Ukraine for Europe. In: Problems and prospects of the geology development: science and production. 3rd International Geological Forum. Kyiv, 2016 [in Ukrainian].
 34. General mechanism and factors of stabilization of Ukraine’s socio-economic development. V.M. Heyets, A.A. Grytsenko (Eds.). Kyiv, 2022. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zagalnyj-mehanizm-ta-chynnyky-stabilizacii.pdf> [in Ukrainian].
 35. Heyets V. Endogenous Social Progress as a Source of Economic Growth. *Ekonomista*, 2021, Vol. 1, pp. 167-181. URL: http://www.pte.pl/pliki/1/8905/Ekonomista_21-1_167-181.pdf

Received on March 22, 2023

Signed for printing on March 28, 2023

Andrii Grytsenko, Dr. Sci. (Econ.),
Prof., Academician of the NAS of Ukraine,
Deputy Director for Scientific Work
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

NATIONALLY ROOTED ECONOMIC DEVELOPMENT AS A LOCAL RESPONSE TO THE GLOBAL GEOECONOMIC SHIFTS

The logical and historical conditionality and essence of the national rooting of economic development as a local response to global economic shifts are elucidated. It is revealed that the ongoing transition from the industrial-market to the information-network economy naturally leads to an increase in the unevenness of socio-economic development, exacerbates its contradictions, and gives rise to conflicts and wars. On this basis, a hybrid “eace-war” system forms, which naturally produces destabilizing influences and increases the uncertainty of economic dynamics.

It is shown that the structure of total uncertainty includes existential, spatial, temporal, qualitative, quantitative and dimensional components. In such conditions, there is a need, in order to ensure the stability and security of economic development, to foster its national rooting by forming an extensive system of added value creation chains based on the use of domestic scientific and technical potential and processing of national raw materials resources, which Ukraine is sufficiently rich in.

A share of added value of national origin, created using the national resources, in the total value of consumed final products is proposed as a quantitative criterion of the national rootedness of economic development. It is concluded that the post-war reconstruction of Ukraine's economy, which will take place under fundamentally new starting conditions, opens space for the use of nationally rooted development strategy. Such a strategy is neither isolationism nor protectionism, but a combination of internal inclusiveness, which relies on the mobilization of all internal factors, physical and social capital as sources of economic growth, and external inclusiveness, aimed at using globalization to advance the interests of national socio-economic development.

Keywords: *nationally rooted economic development; economic systems; hybrid “peace-war” system; globalization; localization; stability; security; inclusiveness of economic development.*

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.055>

UDC 338.14:504.4:504.7:834.1-036.21

JEL: F01, F29, I39, Q23

BORZENKO Olena, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Head of the Sector of International Financial Research
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
e-mail: slozko2003@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1017-5942>

THE WAR IN UKRAINE, CLIMATE CHANGE AND VIRAL INFECTIONS: IMPACT ON GEO-ECONOMIC SHIFTS IN THE GLOBAL ECONOMY

The article reveals how the war in Ukraine, global warming, which has been talked about for the past five years, and the COVID-19 pandemic affect many processes in the world economy. Growth forecasts for the largest economies have been revised downwards, given that the turmoil in financial and commodity markets caused by the war in Ukraine could persist for years.

Keywords: war in Ukraine; COVID-19 pandemic; climate change; globalization; man-made disasters; world trade.

Changes are constantly taking place on earth, local wars are being waged, diseases are being modified and climate changes are taking place. The earth does not stop revolving around the sun.

Russia's military invasion of Ukraine on February 24, 2022 has complicated an already unstable geopolitical situation, and its consequences in terms of human losses and impact on the world economy, which has also been affected by the sanctions imposed against Russia and the worsening of the energy crisis, cannot yet be assessed in full. Growth forecasts for major econo-

C i t a t i o n: Borzenko O. The war in Ukraine, climate change and viral infections: impact on geo-economic shifts in the global economic. *Economy of Ukraine*. 2023. No. 4. P. 55—64. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.055>

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2022. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

mies have been revised downwards, given that the turmoil in financial and commodity markets stemming from the war in Ukraine could persist for years. It is difficult to predict the impact of the consequences of the war and the sharp increase in the level of prices on the world market [1].

Therefore, the **purpose of the article** is to determine and analyze the impact of three main factors on geoeconomic shifts in the world economy: the war in Ukraine, climate change and aggressive viral infections.

By the beginning of this crisis, the global economy had not yet fully recovered from the pandemic. Even before the war, inflation in many countries was rising under the influence of imbalances between supply and demand and support measures taken during the pandemic, causing a tightening of monetary policy. Recent lockdowns in China could create new bottlenecks in global supply chains.

Under these conditions, in addition to immediate and tragic humanitarian consequences, the war will lead to a slowdown in economic growth and an increase in inflation. In general, the risks to the economy have increased sharply, and it has become even more difficult to find compromise solutions in the field of economic policy.

The war was the latest in a series of supply shocks that have befallen the global economy over the past few years. Like seismic waves, its effects will spread far and wide through commodity markets, trade and financial ties. Ukraine is a major supplier of wheat and corn. The reduction in the supply of these goods caused a sharp rise in prices for them. Importing countries in the Middle East, North Africa and Sub-Saharan Africa are the hardest hit by this. However, rising food and fuel prices will worsen the situation of low-income households around the world, including in the Americas and Asia.

In advanced economies, it will take longer for aggregate output to recover to pre-pandemic levels. In addition, the divergence that emerged in 2021 between advanced economies and emerging market and developing economies is expected to continue, signaling the long-term negative effects of the pandemic.

Inflation has become a clear and real threat to many countries. Even before the war, it was rising rapidly under the influence of a surge in commodity prices and imbalances between supply and demand. Many central banks, such as the US Federal Reserve, have already moved to tighten monetary policy. There is a growing risk that inflation expectations will start to deviate from central bank targets, prompting policymakers to tighten policy more aggressively. In addition, in poorer countries, higher food and fuel prices can greatly increase the risk of social unrest.

Immediately after the invasion, there was a tightening of financial conditions for emerging market and developing countries. So far, this reassessment of risk has been largely orderly. However, a number of risks related to financial vulnerabilities remain, raising the likelihood of a sharp tightening in global financial conditions, as well as capital outflows.

In the fiscal realm, policy space has already shrunk in many countries as a result of the pandemic. It was predicted that the curtailment of emergency measures of budget support would continue. Soaring commodity prices and rising global interest rates will further shrink fiscal space, especially in oil and food-importing emerging market and developing countries.

The war also raises the risk of a longer-term division of the world economy into geopolitical blocs with different technological standards, cross-border payment systems, and reserve currencies. Such a “tectonic shift” would entail long-term inefficiencies and increased volatility and would be a serious impediment to the operation of the rules-based system that has governed international and economic relations for the past 75 years.

Global issues of world development have two main areas. The first is conceptually significant problems that require the study of social certainty and solution (conceptual uncertainty of the role and value of resources, lack of a global model of relations between countries, destruction in international relations, imbalance of the volume of resources in countries), and the second is practically threatening problems, which require the maximum limitation and the fastest future solution (asymmetries in the quality of life in countries, the destruction of human resources and man-made human influence).

With the emergence of the COVID-19 pandemic around the world, countries were left with no choice but to temporarily stop their trading activities with each other, which negatively affected the supply of goods and caused disruptions in the supply chain. Moreover, countries around the world have imposed nationwide shutdowns of nearly all retail outlets for non-perishable consumer goods, including clothing, electronics and fashion accessories¹.

Despite the fact that the recognition of the uniqueness of the “pandemic crisis” has become almost universal, it is difficult to talk about any well-established definitions of this global phenomenon, the effect of which is not only prolonged for an indefinite time, but, apparently, is becoming fundamental.

The results of the fight against the pandemic allow us to talk about several models of behavior of countries and governments — from “Chinese” to “Swedish”. At the same time, measures that worked successfully in one country turned out to be ineffective in another. What was common was the determining role of the state and its expenditures. The scale of state support — significant in most economies — in developed countries was provided mainly by the implementation of ultra-loose monetary and active fiscal policy, including the widespread use of unconventional monetary measures. It can be said that one of the immediate consequences of the pandemic was the prospect of global use of such measures, at least in the near future, as well as the increased risk of a global financial crisis and inflation threats, which is largely related to this.

¹ Trade set to plunge as COVID-19 pandemic upends global economy. *WTO*. 2020. Apr 08. https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm (accessed on: 20.01.2023).

Problems in the field of medicine and the healthcare system, which practically nowhere had a sufficient “margin of safety” to face such a disease, acquired a truly existential character. The new virus has proven to be both more contagious and deadlier than the most dangerous infections that developed countries have dealt with in modern history. Moreover, the rapid expansion of health care capacities, the largest mobilization in the fight against the pandemic since the Second World War, negatively affected the availability of medical care in other areas. At the same time, the very nature of the pandemic not only objectively limited the work of enterprises and entire industries, radically influenced logistics and the use of established trade and economic ties, but also stimulated the choice of restrictive, protectionist and isolationist policies. Already weakened by geopolitical and trade conflicts, the system of multilateral cooperation has been further tested. In fact, the world is facing a crisis of global cooperation at the very moment when it needs this cooperation the most in decades.

The common phrase “The world will never be the same as before” is very effective, but the question is: what will this world be like? Today’s predictions about the situation in the economy the day after tomorrow are often refuted tomorrow afternoon — never before have the forecasts of not only economists, but also representatives of other social and even natural sciences, been so reminiscent of fortune-telling on the stars. The nature of the infection, the specifics of its spread, the very nature of the pandemic and its biological, psychological and political effects have not been fully explored. The pandemic crisis forces us to think about the effectiveness of industries that develop and protect human capital. And also about the accuracy of choosing priorities in budget policy, including taking into account world economic, demographic, and humanitarian trends. COVID-19, for all its extremely negative effects, has returned the individual to the center of attention of states and societies. What will such a long coronacrisis change in demographic trends, in fertility and mortality, in terms of life expectancy, finally? What will happen to the nature of the relationships of people who maintain social distance, see each other almost exclusively in masks and on the screens of gadgets that are now replacing face-to-face communication? How will the quality of contacts “teacher-student”, “teacher-student” change? And these are just some of the new troubling questions that have no clear answer. At first, it seemed that the coronacrisis would unite nations regardless of the peculiarities of national economic and political systems. The merger did not work — at least not yet. Moreover, pandemic frustration often provoked distrust of “foreigners” carrying viruses. The focus of discussions was deglobalization. It manifested itself in the most bizarre ways, including in the form of a kind of “grafting nationalism” or in the growth of the attractiveness of populist and conservative discourses. And this despite the fact that isolation during the period of lockdowns unexpectedly entered different countries into a single world context: threats and challenges turned out to be, in fact, common for all. Is it possible

to learn to answer them together? This is perhaps the main question that the unprecedented pandemic crisis has posed to humanity.

This eliminated the need to transport these goods, thus causing a huge blow to the logistics industry worldwide. The food and beverage industry has also faced the effects of the global pandemic, as restaurants and cafes have been closed and even online food orders have seen declining volumes. The following are the most significant global trends in the transformation of the logistics services market: an increase in quality indicators of the logistics market, the use of logistics outsourcing, the strengthening of takeover and merger processes, as well as restructuring in world logistics, further globalization of logistics.

Long-term development trends can be conditionally divided into three large groups: technological, economic and political. The following global trends can be distinguished:

- **changing the era of high-tech by the era of high-Hume.** The development of high technologies will gradually, but naturally, be replaced by the development of high humanitarian technologies aimed at revealing individual talents and collective capabilities of people. Man is moving to the center of the economic process, it is he who increases the price and value of intellectual capital, it is talent that will be the subject of competition in the near future. However, this trend provokes a risk — loss of individual consciousness, oppression of the individual by mass consciousness;

- **integration of integrations.** This trend, of course, remains very controversial in connection with the growth of protectionism in the short and medium term. However, the forms of interaction of global unions are already being implemented quite actively today and will gain momentum;

- **digitization of the economy.** This trend is currently perceived by most research centers as the main source of economic growth. According to some data, the potential economic effect of digitalization of the economy is from 19 to 34 % of the total expected GDP growth. The risks provoked by this trend are related to the transformation of the labor market, the growth of the income gap and social stratification, the growth of the influence of individual personalities (not even structures) on the processes of digital transformation of the economy in the world, the increase in cyber dependence, the increase in the number and complexity of cyber-attacks, the use of technology blockchain for the “cryptocurrency race” and illegal operations, insufficient protection of personal (“transparency” of private life) and corporate data, increased demand for renewable energy sources, increased fluctuations in the global commodity and financial markets, etc. However, it is digital transformation that will change most industries: industry, trade, digital capital, transport and logistics, agriculture, digital media, energy, new market models (economy of shared consumption, crowdsourcing, etc.) [2].

The digitalization of the economy is the current stage in the development of scientific and technological progress, which consists in the introduction of

a certain type of innovation into real economic practice. An idea of the impact of the widespread introduction of innovations in various sectors of the economy on economic growth rates can be obtained by analyzing their specifics and features in different periods. Note that the innovations of the second half of the XX century were predominantly food items. At that time, it was possible to observe the appearance and introduction into production of space rockets and nuclear power plants, computers of various generations and mobile phones, the improvement of production technology (from the production of chemical fibers and fabrics to the production of aircraft, cars), etc. The expansion of knowledge in various fields made it possible to develop current production and constantly produce new products that acted as competitive goods and stimulated production, growth in output, providing both an increase in income and business profits, and the economic growth of the economies of individual countries and the entire globe as a whole.

In the first decade of the XXI century product innovations have spread throughout the world. These are smartphones, tablets, gadgets, digital platforms and other innovations that, thanks to the Internet, have provided technical opportunities for the development of the digital economy and digitalization processes in the social sphere. However, already in the late 2000s — early 2010s much more attention has been paid to innovations in the field of storage, transmission and processing of information. There are constantly emerging varieties of businesses that specialize in such activities and the income from which is not associated with the release or production of any additional products. Such innovations are process-based — it is no coincidence that even businesses have begun to analyze the point of view of business processes.

The main feature of modern process innovations is that their use in business provides, first of all, the reduction or saving of costs for a particular type of activity, allows processing large amounts of information, transmitting them over considerable distances in real time. But process innovations do not necessarily lead to growth and expansion of output in each such business, and therefore are not a direct and immediate factor in GDP growth. Process innovations provide network businesses with the opportunity to distribute and redistribute information, provide non-material services that do not create value. In this sense, they can lead to a reduction or slowdown in economic growth, expressed in terms of GDP growth. The relationship between product and process innovations and the development of the economy is shown in the figure.

At present, the expansion and dissemination of knowledge as a non-competitive good, on the one hand, may not have an impact on the development of production and economic growth, and on the other hand, it can provide on its basis increasing returns from increasing the scale of production precisely through the widespread use of already proven results, research and development.

The influence of knowledge dissemination in the Internet era, the development of network technologies and the use of digital platforms significant-

ly expand the possibilities of both modern network business and business in the real sector of the economy in solving problems related to the implementation of research and development. This uses the knowledge and skills of not only the employees of the relevant business organization, but also a wide range of people involved to perform certain tasks on an open competition basis or on the basis of crowdsourcing [3].

It should be borne in mind that the development of product innovations, such as robotics in various industries and areas, is currently continuing.

3D printers, new materials, digital platforms. Such developments require significant capital expenditures, the use of highly qualified specialists, significant investments associated with the production of products and their promotion to the market. The creation of competitive goods can still serve as a certain factor in economic growth. E-commerce, cloud technologies, Internet services are developing at an increasing pace, since they often do not imply large capital investments.

In general, the widespread development and application of process innovations, the creation and spread of businesses operating on their basis, can be one of the factors hindering economic growth, along with the consequences of the global economic crisis of 2008, the debt crises of a number of countries, financial market problems, etc.

Increasing anthropogenic load on the environment. The trend refers to the increase in the effects of human activities on the environment, for example, the reduction of access to natural resources, the development of industries based on renewable energy sources and nanotechnology and, accordingly, the increase in inequality in the distribution of income from the ownership of new energy production technologies, the economic consequences of pollution of the world's oceans, unforeseen adverse consequences of technological advances, etc.²

Forecasting climate change is a much more difficult task than forecasting the weather for the coming days. Here, as in the weather forecast, there is something that is calculated quite reliably and something that is approximately predicted by popular signs or the experience of past years. Forecasting for millennia (in particular, the onset of a new ice age) is a reliable astronomical forecast. As for the next decades, here the models have already learned how to calculate the average air temperature in the surface layer of the atmosphere depending on the concentration of greenhouse gases in the atmosphere — in fact, on how much CO₂ is emitted by humanity. With the help of models, it is possible to describe the course of the Earth's temperature during the period from the pre-industrial era to the present day. This means that we have a very reliable tool for predicting the future.

² Risk, resilience, and rebalancing in global value chains. *McKinsey & Company*. 2020. Aug 06. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/risk-resilience-and-rebalancing-in-global-value-chains> (accessed on: 20.01.2023).

Calculations for the future (in particular, until 2100) show that the radiative heating of the atmosphere (in W/m^2) will be mainly determined by the anthropogenic enhancement of the greenhouse effect. The role of natural factors on the scale of one century will be relatively small. Therefore, in a simplified way, model calculations can be represented as three steps. First, projections of CO_2 emissions (as well as other gases and aerosols) are made. Then the concentrations of CO_2 and other gases and aerosols in the atmosphere are calculated. At the third, most difficult, stage, using models of the general circulation of the atmosphere and the ocean, year after year, the future is reproduced: temperature, precipitation, snow cover, etc. The models are somewhat worse able to describe regional and seasonal temperature trends, even worse — regime changes precipitation. Models are not yet able to predict the increase in the frequency and strength of abnormal weather events, such as droughts, floods, typhoons, etc. Here, environmentalists and economists are still relying more on analog logical considerations. For example, with a relatively small increase in the average temperature, the number of anomalous phenomena will grow proportionally — according to a dependence close to linear. Then if in the 20th century the temperature change was $0.7\text{ }^\circ\text{C}$, and in the 21st century — 5 times more, then anomalous phenomena can be expected 5 times more. Note that an increase in average temperature, for example, by $2\text{ }^\circ\text{C}$ means its increase in a number of regions by $5\text{ }^\circ\text{C}$ or more. Moreover, especially strong changes are expected in the Polar Regions. When considering forecasts for the future, it is fundamentally important which scenario of greenhouse gas emissions into the atmosphere is chosen. For the next two decades, all scenarios give almost the same increase in the average global temperature by $0.2\text{ }^\circ\text{C}$ over 10 years. Even if we assume that emissions are immediately stopped so that the concentration of greenhouse gases in the atmosphere no longer increases, warming will continue and will amount to $0.6\text{ }^\circ\text{C}$ over the 21st century.

The outlined trends are certainly not exhaustive. But they raise a huge number of questions: both from the point of view of changing the economic structure of the world, and from the point of view of the risks that these changes provoke. In addition, social and ethical tasks and challenges are becoming increasingly acute. Countries live in a very dynamic time with very complex challenges, which is demonstrated by the increased attention to the problem of global development. At the level of an individual, global trends are reflected, perhaps, even faster than at the level of a country. As a result, a person, being in the center of development as an object that is influenced by political decisions and for which world businesses compete³.

³ The Green Economy: Trade and Sustainable Development Implication. United Nations Conference on Trade and Development (Geneva, Switzerland, 2010, Oct 7-8). New York and Geneva, United Nations, 2010. 51 p. URL: http://unctad.org/en/docs/ditcted20102_en.pdf

CONCLUSIONS

Global problems of world development can be divided into two main groups. The first are conceptually significant problems that require the study of social certainty and their solution (conceptual uncertainty of the role and value of resources, the absence of a global model of relations between countries, destructiveness in international relations, the imbalance of resources in countries), and the second are practical problems that need maximum limitation and as soon as possible solution in the future (asymmetry of quality of life in countries, destruction of human resources and man-made human influence). Digitization is put at the core because it affects security. We are now in a world of global cyberattacks, we see that modern warfare uses computational methods. And, accordingly, digitalization is a key condition for the national security of any bloc, any country.

REFERENCES

1. Ganeshan R., Boone T. How the war in Ukraine impacts global supply chains. *IPS*, 2022, Apr 26. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/economy-and-ecology/how-the-war-in-ukraine-impacts-global-suppy-chains-5894/> (accessed on: 20.01.2023).
2. Kochura T.O. Global trends in venture capital development and their impact on investing in high-tech projects. *Business inform*, 2020, No. 4, pp. 118-126. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-118-126> [in Ukrainian].
3. Howe J. Crowdsourcing. Collective intelligence as a tool for business development. М., Alpina Publisher, 2012 [in Russian].

Received on February 28, 2023

Signed for printing on March 17, 2023

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ganeshan R., Boone T. How the war in Ukraine impacts global supply chains. *IPS*. 2022. Apr 26. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/economy-and-ecology/how-the-war-in-ukraine-impacts-global-suppy-chains-5894/> (дата звернення: 20.01.2023).
2. Кочура Т.О. Глобальні тренди розвитку венчурного капіталу та їх вплив на інвестування високотехнологічних проєктів. *Бізнес інформ*. 2020. № 4. С. 118—126. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-4-118-126>
3. Хау Дж. Краудсорсинг. Коллективный разум как инструмент развития бизнеса. М., Альпина Паблишер, 2012. 288 с.

Надійшла 28.02.2023

Підписана до друку 17.03.2023

О.О. Борзенко, д-р екон. наук, проф.,
завідувачка сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна

ВІЙНА В УКРАЇНІ, ЗМІНИ КЛІМАТУ І ВІРУСНІ ІНФЕКЦІЇ: ВПЛИВ НА ГЕОЕКОНОМІЧНІ ЗРУШЕННЯ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Війна в Україні, глобальне потепління, про яке говорять останні п'ять років, пандемія COVID-19 мають особливий ефект і зрушують процеси у світовій економіці.

Воєнне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. ускладнило й без того нестабільну геополітичну ситуацію та її наслідки в плані людських втрат і впливу на світову економіку, на яку також тиснуть запроваджені проти РФ санкції і погіршення енергетичної ситуації. Кризу ще не можна оцінити повною мірою. Прогнози зростання для найбільших економік були переглянуті в бік зниження з урахуванням того, що спричинені війною в Україні потрясіння на фінансових і товарних ринках можуть зберігатися протягом багатьох років. Важко передбачити вплив і наслідків війни, і різкого підвищення рівня цін на світовому ринку.

Глобальні проблеми світового розвитку можна поділити на дві основні групи. Перша — це концептуально значущі проблеми, які потребують вивчення соціальної визначеності й вирішення (концептуальна невизначеність ролі й цінності ресурсів, відсутність глобальної моделі відносин між країнами, деструктивність у міжнародних відносинах, незбалансованість обсягів ресурсів у країнах), і друга — практичні проблеми, які потребують максимального обмеження і якнайшвидшого вирішення в майбутньому (асиметрія якості життя в країнах, руйнування людських ресурсів і техногенний вплив людини). Цифровізація стає основоположною, тому що вона впливає на безпеку. Нині ми живемо у світі глобальної кібератаки, бачимо, що під час сучасних бойових дій використовуються обчислювальні методи. Отже, цифровізація є ключовою умовою національної безпеки будь-якого блоку, будь-якої країни.

Ключові слова: війна в Україні; пандемія COVID-19; кліматичні зміни; глобалізація; техногенні катастрофи; світова торгівля.

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.065>

JEL: E22, E44, F21

CARRILLO-PINA JOSE, PhD Studies (Political Science and International Relations),
Research Professor

Universidad Anahuac Puebla

Calle Orión Norte S/N, Col. La Vista Country Club

72810 San Andrés Cholula, Pue., Mexico

e-mail: jose.carrilopi@anahuac.mx

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7763-7067>

ALONSO-TRABANCO JOSÉ MIGUEL, Master's Degree in National Security
and Strategic Intelligence, Doctoral Student, PhD in Defence and Security Studies
Massey University

11 222, Private Bag, 4442, Palmerston North, New Zealand

e-mail: jose.miguel.trabanco@exatec.tec.mx

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3123-4597>

THE UKRAINE WAR IN THE DAWN OF A NEW GLOBAL MONETARY ORDER

The Ukraine war must be understood as a major clash in the growing strategic competition to determine the future architecture of the world financial and monetary system. In this environment, currencies, monetary assets, and financial vehicles are used as weapons, as instruments of coercion, manipulation, disruption, subordination, and conquest. Based on the above, this paper argues that there is a profound overlap between the economic sphere of money, markets, finance, trade and wealth, and the political sphere of power, control, conflict and states. Finally, it is concluded that we are probably witnessing the beginning of a new international order, where the Bretton Woods system and the US dollar no longer respond to the future national interests of all nations.

Keywords: *the financial system; monetary system; currencies and new international order.*

C i t a t i o n: Carrillo-Pina J., Alonso-Trabanco J.M. The Ukraine war in the dawn of a new global monetary order. *Economy of Ukraine*. 2023. No. 4. P. 65—80. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.065>

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2022. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

As a regular conflict, the ongoing Ukrainian War is fought with kinetic weapons and traditional power projection platforms in conventional operational battlefields. However, its scope transcends the domain of military statecraft. It goes much further. In fact, this unfolding confrontation should also be seen as a major clash in the growing strategic competition to determine the future architecture of the global financial and monetary system. In this context, currencies, monetary assets, and financial vehicles are weaponized as instruments of coercion, manipulation, disruption, subordination, and conquest. Therefore, such a scenario is one of the key dimensions of Cold War 2.0, in which the Western bloc — led by the United States — and the Eurasian axis — led by both Russia and China — fight each other to advance their corresponding views of what the world order should look like. The domain of money is now at the forefront of the current rivalry between two large blocs.

BACKGROUND

International monetary affairs have always been heavily influenced by the domain of “high politics.” As various specialists and researchers such as Robert Gilpin, Charles [1], Kindleberger [2], Benjamin Cohen [3], Robert Sabatino López [4], Carla Norrlöf [5], Gal Luft [6] and Susan Strange [7], among others, have explained, this scrutiny is relevant to shed light on the trends concerning the structure of global monetary orders., the internationalization of currencies, the rise and decline of reserve currencies, currency competition, the behavior of exchange rates. The innovative views put forward by these authors refute the principles espoused by the mainstream of liberal economics — which maintains that economic behaviors are mainly apolitical — and narrow geopolitical analyses that often ignore the political and strategic importance of money and finance for international rivalries.

Based on the above, this work suggests the premise that there is a strong link between the economic sphere of money, markets, finance, trade and wealth and the political sphere of power, control, conflict and states. In this way, the monetary universe is a hierarchical and competitive environment whose behaviors are intensely related to political realities inscribed in diplomatic alignments, war, consensual agreements, the structure of polarity, hard power, the institutional frameworks of multilateral governance, the course of global hegemony, geopolitical phenomena and reputational prestige [1]. These observations are not merely theoretical, they are supported by reality itself. That is, historical evolution provides a range of instructive examples:

- a relevant example was the role of silver from New Spain, as a financial asset that stimulated the global maritime growth of the Spanish Crown and an important transcendence of its transatlantic commercial circuits, which allowed the Spanish Empire to have an international hegemony for several centuries [8];
- the conformation of the Bretton Woods international monetary regime with the US dollar — backed in gold — as its linchpin, as a result of a hege-

monic transition towards the end of World War Two. In this way, the subsequent US geopolitical, strategic and military leadership of the Western world in the Cold War is closely related to the decisive role played by the international agreements born from Bretton Woods. In this sense, Washington inserted a large part of Western Europe and Japan into its sphere of influence through the offer of access to their consumer markets, a wide capacity to participate in international trade, an extensive supply of credit to reactivate economic dynamism and a stable reserve currency as an international public good [9];

- the creation of the euro as a project of France and Germany — as the core of the European Union — aimed at accelerating the process of European integration. This has endowed the European Union with a benchmark geopolitical and financial position on the international stage [10].

Likewise, we can observe current events that point towards a similar direction. These include i) the project launched by the Islamist militant group ISIS to introduce a trimetallic currency system to deal with Western banking; ii) the accumulation of gold reserves by China, India, Russia and Turkey [11; 12; 13]; iii) the growing international role of the yuan as an example of China's increasing wealth and clout on a global scale; iv) the reliance of states like North Korea, Venezuela and Iran on decentralized cryptocurrencies to reduce the impact of Washington sanctions; v) the refusal of American lawmakers to authorize Meta's supranational stablecoin project over concerns connected to the conservation of monetary sovereignty and national security [14].

On the other hand, natural resources can strengthen the position of a currency. In fact, the value of the US dollar has been tacitly supported by oil since the US unilaterally suspended the gold standard in the 1970s [15]. At this moment of breakdown, the dollar was symbolically transformed into a fiat currency in an environment of floating exchange rates determined by market forces. Thus, in an attempt to avert its collapse, Washington made a deal with the Kingdom of Saudi Arabia, the world's largest oil producer. The US would provide immediate support against the internal and external enemies of the House of Saud. In return, Riyadh would price its oil exports solely in dollars. The dollars earned by the Saudis would have to be invested in US treasuries or financial products provided by Wall Street, a strategy known as "petrodollar recycling." As a result, all nations seeking to import oil, a necessary product for most sectors of modern economies, would have to obtain dollars first to pay for it. Otherwise, their energy security could not be guaranteed [16]. This method explains the enduring dominance of the dollar.

CRIMEA, A CLASH OF MODERN CURRENCY WARS

After the Cold War, the Russian ruble has been under siege a couple of times. The first occurred as a consequence of the annexation of the Crimean Peninsula after the Euromaidan movement managed to overthrow a pro-Russian regime in Kyiv and replace it with a pro-Western government. In response, Washington implemented a series of punitive economic and financial sanc-

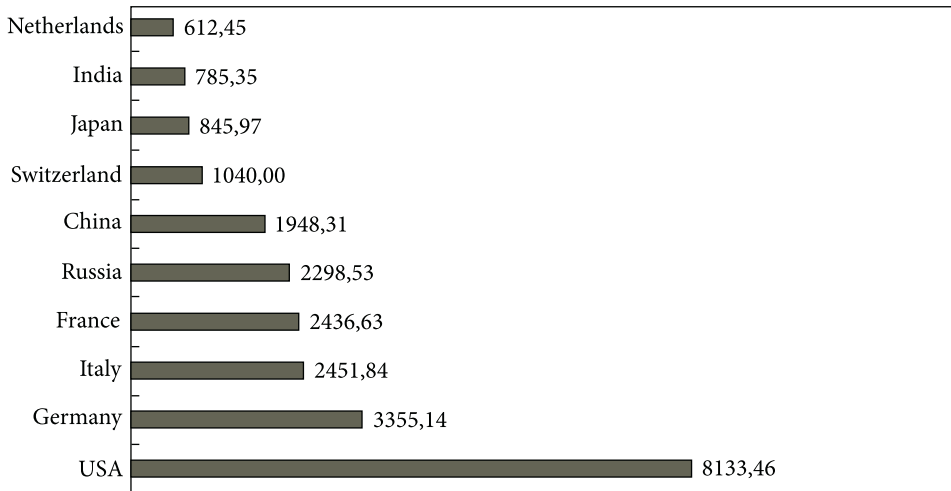

Fig. 1. Countries with the largest volume of gold reserves in the world 2022, tons
Source: IMF, 2022. URL: <https://data.imf.org/?sk=B83F71E8-61E3-4CF1-8CF3-6D7FE04D0930&sId=1393552803658>

tions against Russia in retaliation at the beginning of 2014 [17]. Their effects were increased by contextual elements such as the fall in oil prices and the downgrading of Russia's credit ratings.

Although the weaponization of finance — an increasingly common staple of American economic statecraft, especially when the use of military force is not an option — does not involve violence or bloodshed, it can inflict substantial damage. It is especially powerful to target economies that are highly vulnerable due to their overreliance on the export of commodities whose prices in international markets are rather volatile, such as Russia. In this regard, some specialists suggest that the instrumental use of finance as a central strategy in an attack against a geopolitical rival reveals a growing financialization of the conflict (former MI6 officer Alastair Crooke). In that event, the exchange rate of the ruble against the dollar went from about 35 rubles per dollar in February 2014 to 69 a year later (that is, it lost half its value) and could no longer return to prices close to its original position before the crisis. As a consequence, the assets accumulated as a result of roughly a decade of high energy prices quickly dissipated and the long-cherished idea of transforming Moscow into a world-class financial center was undone. Likewise, the plan to promote the ruble as an emerging reserve currency was also erased.

In this context, the Russian government reacted with asymmetric strategic countermeasures. In particular, Russia took advantage of the situation of the temporary drop in gold prices to increase its physical reserves of this precious metal, which is a hard asset with intrinsic value that is outside the direct sphere of influence of Western powers. In fact, it can be said that gold is a timeless and universal symbol of power, authority and fortune, as the late Swiss banker Ferdinand Lips said. Keenly observed. As a result, Russian gold reserves became

the sixth largest in the world, as Figure 1 indicates. Also, financial aid from China played a very important role in stabilizing the value of the ruble [18].

This event prompted a series of Russian actions, promoted by Sergei Glazyev, one of the most important economic advisers to the Russian government, in order to encourage an international insurrection against the dominance of the US dollar. Glazyev also proposed that Russia could purchase all gold mined on Russian territory at prices denominated in rubles in order to i) increase national gold reserves, ii) avoid direct exposure to international financial markets, and iii) avoid transactions involving the circuits connected to the US dollar, recognized as a central element of US national power, as well as a strategic component that can be a key target for its enemies¹.

Glazyev's analysis identified the dollar as an element that gives the US government the ability to artificially increase military budgets, run large fiscal and trade deficits, track international transactions, implement sanctions, block transactions, freeze foreign assets, strengthen Wall Street's influence globally in financial markets, manipulate the prices of strategic commodities and accumulate huge levels of debt without major consequences. Such 'exorbitant privilege' is worth fighting for.

Similarly, despite being a fiat currency, the dollar is ultimately protected by American hard power, which encompasses things like aircraft carriers, stealth fighters, nuclear weapons, submarines, ICBMs, special operations forces, drones, and more manned and all the technology associated with the arms sector. As a result, those who have taken on the dollar have paid a heavy price [15; 19]. This symbiotic connection indicates that the dollar is both a central pillar of the American national strength and most vulnerable points. Accordingly, its collapse would undermine the unipolarity claimed by the US in the post-Cold War era.

Thus, Russia became one of the main organizers of a global campaign to further the cause of de-dollarization. According to some open sources, the Russian government covertly helped Venezuela create an oil-backed sovereign cryptocurrency as a strategy to minimize the effect of sanctions, eventually as an experiment that did not achieve good results. Likewise, the Kremlin has on several occasions proposed to the BRICS group to develop alternative financial platforms and form both bilateral and multilateral agreements to settle payments in non-Western currencies². From the previous analysis, it is possible to visualize their early characteristics, despite their minor implications, heralded some of the most critical development trends taking shape in recent years. Thus, the first patterns of a very unconventional future conflict have already been visualized.

¹ Chung C. Sanctions and Sovereignty By Sergey Glazyev. *Through A Glass Darkly*. 2022. Mar 02. URL: <https://cynthiachung.substack.com/p/sanctions-and-sovereignty?s=r>

² Venu M.K. Putin's Decision to Shoot for Gold Could Move Global Energy Trade Away From the Dollar. *The Wire*, 2022. URL: <https://thewire.in/economy/vladimir-putin-ruble-gold-dollar>

THE UKRAINE WAR AS COLD WAR 2.0 / CURRENCY WARS

As one of the main responses of Western countries to the Russian invasion of Ukraine in February 2022, the assets of the Central Bank of Russia kept abroad were frozen, in places like the US, the UK the EU and even Switzerland. The confiscated amounts are equivalent to about half of Russia's total foreign exchange reserves³. Faced with this situation, Ukraine demands the delivery of these assets to Kyiv as compensation that would also punish and humiliate Moscow, but there are still no indications of what the response of this group of Western countries could be to this request.

In order to have a sharp sense of situational awareness, one must consider that, in January 2022, Russia had the sixth largest foreign exchange reserves in the world. In this way, these actions tried to undercut Moscow's ability to afford its military operation in Ukraine, decrease the value of the ruble, reduce its possibilities of implementing monetary policy, instigate hyperinflation, provoke a credit crunch, induce the collapse of the Russian banking system and cause the evaporation of savings. At the same time, it was thought that, along with other retaliatory strategies by Western countries, this could lead to regime change in the Kremlin. The impact of these measures were felt very quickly. That is, on February 24, at the time the Russian "special military operation" began, the exchange rate was 81.31 rubles per dollar, in contrast to March 7, a dollar was worth 142.78 rubles (a devaluation of 43 % in about two weeks). In other words, the ruble was being reduced to rubble, according to statements made by the President of the United States.

In the Figure 2 is possible to see the main countries with the largest foreign exchange reserves worldwide, where you can see that the two countries that today challenge and defy Western countries (China and Russia), are in the first and sixth place respectively. In other words, these two countries together have economic power that together can be a real threat to the United States and Europe in monetary terms. In this sense, it is important to analyze the possible trends and characteristics that this financial phenomenon shows, since it could shape the patterns of conflicts that arise in the future.

Based on all the aforementioned attacks, Russia's preparedness and reaction capacity were tested. The damage control of the Russian state included actions such as the establishment of monetary restrictions and the increase in interest rates with the aim of preventing the utter collapse of the Russian ruble. Also, in an effort to evade the western financial channels associated with the dollar, the Russian government is encouraging the increase of alternative financial platforms, such as the Financial Message Transmission System and the MIR electronic payment system for credit cards. Despite the fact that these platforms were

³ Kammer A., Azour J., Abebe A.S., Goldfajn I., Chang Yong Rhee. How War in Ukraine is Reverberating Across World's Regions. *International Monetary Fund. Regional Economics. IMF BLOG*. 2022. Mar 15. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>

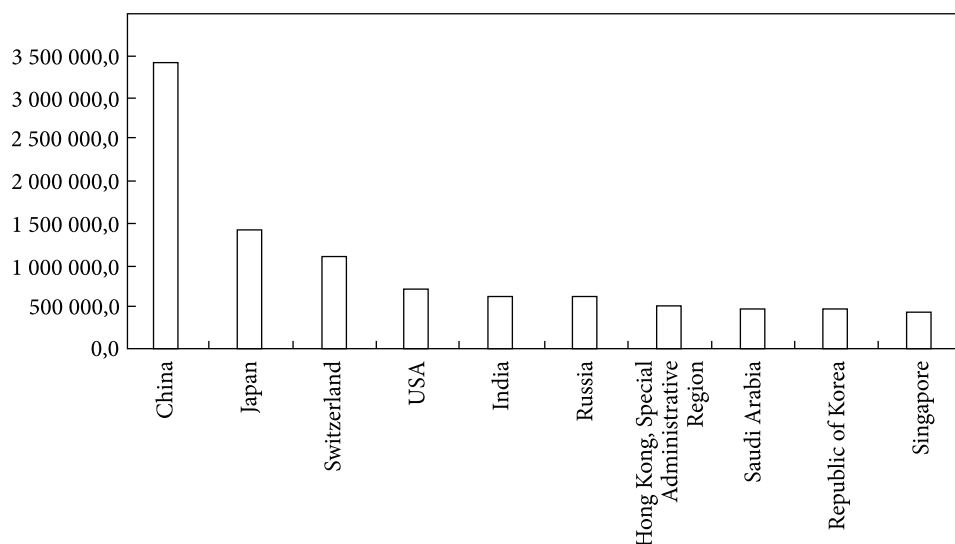

Fig. 2. Countries with largest reserves of foreign exchange worldwide, millions of dollars

Source: IMF, 2022. URL: <https://data.imf.org/?sk=B83F71E8-61E3-4CF1-8CF3-6D7FE04D0930&sId=1393552803658>

developed for domestic purposes, the involvement of foreign trade partners and their interfaced connection with Chinese financial arteries offers a possible alternative⁴. In the same sense, considering their anti-hegemonic attributes, stateless cryptocurrencies can offer possible alternatives to carry out international transactions with partners willing to do business with Russia.

However, the most interesting response was the Russian action to cut off the supply of natural gas through its pipeline network to “hostile countries” (i.e., those that had established sanctions against Moscow) unless payments are established in rubles instead of euros or dollars. The threat, announced by none other than President Vladimir Putin himself, was made with the intention of reducing the effects of sanctions, pressuring European buyers of Russian gas with the intention of a large-scale economic shock, restoring the value of the ruble and restore Moscow’s foreign exchange reserves⁵. Despite the fact that the corresponding contracts were initially denominated in euros and dollars, there is little incentive for Russia to use Western currencies considered “toxic” since doing business with them involves a risky level of exposure to sanctions, seizures and/or predation. Also, the Kremlin can make

⁴ Russia to use Yuan from its forex reserves, Finance Minister Says. *Reuters, World News*. 2022. Mar 14. URL: <https://www.usnews.com/news/world/articles/2022-03-14/russia-to-use-yuan-from-its-forex-reserves-finance-minister-says>

⁵ Meredith S. Russia appears to be softening its gas-for-rubles demand, easing supply risk to Europe — for now. *CNBC, Europe Politics*. 2022. Mar 31. URL: <https://www.cnbc.com/2022/03/31/europe-energy-russia-appears-to-soften-its-gas-for-rubles-demand.html>

these requests because, despite the heated debate, European importers do not have the ability to easily substitute Russian energy supplies in the short term.

There is no consensus. Hungary, has manifested its willingness to shift the dollar payment for imported gas to rubles if necessary⁶. Other Eastern European countries are sending mixed signals, indicating that they are weighing pros and cons. For their part, non-EU countries like Serbia and former Soviet Union states like Belarus and Moldova are preparing for an eventual transition to the ruble. In contrast, Germany, France and Poland have underlined their opposition. In that sense, Moscow did not give up completely, so it presented a discreet solution that represents a compromise alternative acceptable to all involved. Under this plan, European buyers of Russian natural gas would have to open accounts from the financial institution Gazprombank and pay for their transactions in euros, which are exchanged internally for rubles so that the transaction can ultimately be settled on their behalf. Consequently, the profits would be denominated in rubles and, in parallel, Russia would also be able to accumulate foreign currency within its borders (instead of depositing it abroad, where it would be available to “hostile forces”). That is, Gazprombank is acting as a de facto surrogate for the Central Bank of Russia as a monetary and financial mediator. It is unknown if the Russians softened their position or if this provision is what they wanted all along.

With this sophisticated maneuver, Russia has managed to restore the stability of the ruble. In this vein, by mid-April, the Russian currency had returned to almost the average levels that prevailed before the outbreak of the Ukraine War, as Figure 3 indicates (83.52 rubles to the dollar). It is important to consider that, as Kindleberger pointed out, the exchange rate of a currency is not just a number, but a symbol of the issuer’s hierarchical status in the world. In this way, without a strong currency, the credibility of the countries that seek to reposition themselves as great powers is considerably diminished [2]. Likewise, a stable currency is a psychological factor that boosts internal confidence and national morale.

The two main Russian achievements have been to prevent all Europe from adopting the hardline position towards Moscow promoted by the US, UK and Poland, and to implicitly demonstrate that Europe has no choice but to rely on Russian energy, at least in the short term. At the same time, this threat to boycott all Russian energy has been neutralized. A measure of this magnitude is not conceivable under the present circumstances. It would generate a strong response from Moscow, taking tensions even further^{7,8}). Furthermore, since it

⁶ Ibid.

⁷ Kammer A., Azour J., Abebe A.S., Goldfajn I., Chang Yong Rhee. How War in Ukraine is Reverberating Across World’s Regions. *International Monetary Fund. Regional Economics. IMF BLOG*. 2022. Mar 15. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>

⁸ Goldman D. Dollar reserve system frays with India-Russia currency deals. *Asia Times*. 2022. Mar 26. URL: <https://asiatimes.com/2022/03/dollar-reserve-system-frays-with-india-russia-currency-deals/>

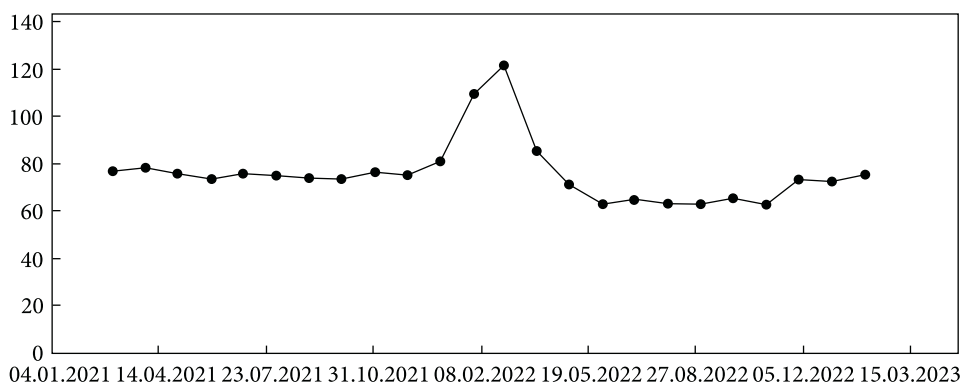

Fig. 3. Historical exchange rate dollar-ruble, January 2021 — February 2023
 Source: *Investing.com*, 2023. URL: <https://mx.investing.com/currencies/usd-rub-historical-data>

has the potential to bring about a major economic depression for Europe in general, this reckless move would be economically and politically suicidal.

Accordingly, Moscow now has the market power it needs to influence the bilateral euro-ruble exchange rate in its own interest. The greater importance of this situation should not be overlooked. With this move, the Russian currency is now implicitly a currency backed by a hard asset with intrinsic value and whose continuous demand is stable in international circuits. Also, natural gas is not just an ordinary commodity that can bring wealth to those who sell it, as it is essential for the energy security of European consumer markets.

Therefore, the value of the Russian ruble has been linked to energy in a way under the control of Moscow. Another considerable issue is the Russian government's warning that the gas-ruble financial connection could also be interpreted as a test. In other words, the ultimate goal, according to statements made by official spokespersons, is eventually to export other Russian natural resources through transactions in which the ruble is the currency of exchange⁹. It is so that these changes could other metallic minerals, oil, neon, uranium, gems, cereals and timber. However, it is uncertain whether this is just a threat or a real threat that seeks to do away with the Bretton Woods system altogether. Ironically, the White House blames Russia for artificially manipulating the currency, while also admitting that, despite Washington's expressed opposition, decisions on ruble payments are made individually by European countries.

Additionally, using Russia's status as one of the world's leading gold producers, the Central Bank of Russia established the parity of 5,000 rubles for one gram of gold. Since the official provision states that gold can only be exchanged for rubles, this means that the Russian currency is now also linked to this precious metal¹⁰. Generally speaking, Moscow has resuscitated the gold standard.

⁹ Ibid.

¹⁰ Chung C. Sanctions and Sovereignty By Sergey Glazyev. *Through A Glass Darkly*. 2022. Mar 02. URL: <https://cynthiachung.substack.com/p/sanctions-and-sovereignty?s=r>

General share of currencies as global payment currencies 2021—2023, %

No.	Currency	January 2021	Currency	January 2023
1	USD	38,26	USD	40,12
2	EUR	36,60	EUR	37,88
3	GBP	6,80	GBP	6,57
4	JPY	3,49	JPY	3,15
5	CNY	2,42	CNY	1,91
6	CAD	1,76	CAD	1,70
7	AUD	1,43	AUD	1,30
8	HKD	1,42	HKD	1,24
9	SGD	0,99	CHF	0,89
10	THB	0,94	SEK	0,68
11	SEK	0,78	NOK	0,66
12	CHF	0,75	PLN	0,54
13	NOK	0,70	DKK	0,40
14	PLN	0,45	MYR	0,35
15	DKK	0,41	SGD	0,31
16	MYR	0,37	NZD	0,29
17	ZAR	0,31	MXN	0,26
18	NZD	0,29	HUF	0,22
19	MXN	0,27	CZK	0,16
20	CLP	0,20	CLP	0,15

Source: Swift, 2023. URL: <https://www.swift.com/swift-resource/251973/download>

In this way, the new close relationship of the Russian ruble with energy and gold symbolizes a strategic and paradigmatic challenge for Western fiat currencies, especially considering that the accumulation of unpayable debts expose new challenges sensible about their long-term sustainability as effective stores of value. The Kremlin may not have the financial muscle it would take to sink the dollar on its own, but the echo of the example set by Russia may reverberate in the capitals of other states that are willing to challenge Washington's geopolitical agenda.

In this sense, a few months ago, Saudi Arabia — unhappy about the conciliatory approach of the United States towards Iran and eager to strengthen relations

with the rising Eurasian powers — held talks with China to discuss the possibility of establishing the price of its oil exports in yuan. Similarly, Russia and India are negotiating a deal that could open the door for their own national currencies to participate in bilateral economic exchanges¹¹. Developments like these were unimaginable just a couple of decades ago. However, policies that promote de-dollarisation could become increasingly common in a foreseeable future.

In the same way, it is possible to observe in the Table, the Chinese RMB, despite the COVID-19 pandemic and the circumstances on the international stage, remains the fifth most widely used currency internationally, setting the standard for be a currency increasingly used by various countries in the Asian region and perhaps in Middle East.

In view of the above, the double strategy of gas and gold could represent a strong anchor that strengthens the resilience of the ruble now that its digital version is being developed. Also, as a Central Bank Digital Currency (CBDC)

¹¹ Venu M.K. Putin's Decision to Shoot for Gold Could Move Global Energy Trade Away From the Dollar. *The Wire*, 2022. URL: <https://thewire.in/economy/vladimir-putin-ruble-gold-dollar>

backed by hard assets with intrinsic value, it could play a role in entrenching the Eurasian Economic Union, a project that promotes the integration of a regional geo-economic bloc in the post-Soviet space under the Russian leadership. Despite the fact that this project has great potential, it has not taken the course that was expected due to its limited possibilities and attractiveness for other states in the region. However, the project of sharing a solid form of money can represent a game changer that could further its materialization. It is too early to predict how this phenomenon will unfold, but these plans are possibly aligned with the ambitious goals — whose existence was implicitly acknowledged by Dmitry Medvedev, former President and current senior official of the Russian Security Council — in “building an Open Eurasia, from Lisbon to Vladivostok”.

CONCLUSIONS

The dollar is still the world’s leading currency. According to the International Monetary Fund (IMF), in the last quarter of 2021, claims in dollars represented 54.78 % of world reserves in foreign currencies, above other strong currencies such as the euro, the Japanese yen, the British pound, the Chinese renminbi, the Canadian dollar, the Australian dollar, and the Swiss franc. In addition, according to information published by SWIFT on the total volume of payments made in February 2022, in terms of value, the dollar represents 38.85 % of registered transactions, followed by the euro (37.79 %), the pound sterling (6.76 %), the Japanese yen (2.71 %) and the yuan (2.23 %). In addition to its economic power, the dollar is backed by US military power and its undisputed leadership in international financial markets (Swift, 2023).

On the other hand, by trying to arm itself with gas and gold, the Russian counteroffensive has triggered a series of complex phenomena. Although asymmetric, the strategy followed by Moscow could cause a chain reaction or domino effect that could compromise the hegemonic position of the dollar and Western control of international finance. Regardless of whether or not the Kremlin achieves a strategic victory, a powerful tsunami of “constructive destruction” (a concept that refers to the abrupt and chaotic removal of an old order so that a replacement arises from the remains of its predecessor) has started and the resulting snowball will likely grow.

Significantly, none other than Goldman Sachs — one of the major players on Wall Street — is warning that the use of the dollar as an instrument of attack against Russia is a factor that encourages a range of countries to distance themselves from the greenback, hasten monetary diversification and explore potential alternatives¹². According to said financial institution, in the coming years the dollar could continue a decline comparable to the situation of the pound sterling in the first half of the last century, despite the fact that there is no clear

¹² Robertson H. Goldman Sachs warns the dollar is at risk of losing its dominance, and could end up a lesser player like the UK pound. Business Insider. Finance. 2022. Apr 01. URL: <https://finance.yahoo.com/news/goldman-sachs-warns-dollar-risk-154740683.html>

substitute. Similarly, the IMF claims that the appearance of a new world order that reconfigures the correlation of geopolitical forces could also reshuffle the structure of international payment networks and the nature of reserve assets¹³. It is not clear if the Biden Administration anticipated these implications. Would the United States be willing to open fire in a military confrontation fought to prevent the fall of the dollar? Will these developments push the US to embrace a more pragmatic or a more hawkish approach towards Russia?

Currently, the domain monetary competition has been because a strategic chessboard in which currencies, monetary assets and financial elements can act as weapons, shields and targets, a puzzling and considerably complex phenomenon that needs to be understood by contemporary statesmen, analysts and scholars. In the first place, the ruble was in the crosshairs and now it seems that it is the turn of the dollar to find itself in a similar situation. Currencies are way too important for contemporary battlespaces to delegate their management exclusively to economists, financiers or bankers. With the direct offensive involvement of money in the conflict, it has given the guidelines for new modalities and strategies that will be the starting point of “more complex financial conflicts” and there is no way to reverse these trends. Consequently, analysts are considering whether, as a powerful catalyst for structural change, the period of increasing instability may eventually lead to ‘multipolarity of currencies’ and/or bifurcation or segmentation of international finance. Either way, the future of the world economy will manifest the future configuration of the global order. Since the trajectories of both have always interwoven, both are literally two sides of the same coin.

REFERENCES

1. Gilpin R. The political economy of international relations. Princeton University Press, 1987. 472 p.
2. Kindleberger C.P. The world in depression, 1929-1939. University of California Press, 1986. 344 p.
3. Cohen B. Currency and State Power. Santa Barbara, Department of Political Science, University of California, 2010.
4. López R.S. The commercial revolution of the Middle Ages, 950-1350. Cambridge University Press, 1976.
5. Norrlöf C. The demise of the dollar: Crisis and insight in the new global economy. Cornell University Press, 2016.
6. Luft G., Korin A. (Eds.). Energy security challenges for the 21st century: a reference handbook. Praeger, 2004. URL: <http://phavi.umcs.pl/at/attachments/2015/1103/124625-j-gal-luft-anne-korin-energy-security-challenges-for-the-21st-century-a-reference-handbook-2009-2-.pdf>
7. Strange S. States and markets. Continuum, 1994.

¹³ Kammer A., Azour J., Abebe A.S., Goldfajn I., Chang Yong Rhee. How War in Ukraine is Reverberating Across World's Regions. *International Monetary Fund. Regional Economics. IMF BLOG*. 2022. Mar 15. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>

8. Elliott J.H. Empires of the Atlantic world: Britain and Spain in America 1492-1830. Yale University Press, 2006. 560 p.
9. Steil B. The battle of Bretton Woods: John Maynard Keynes, Harry Dexter White, and the making of a new world order. Princeton University Press, 2013. 464 p.
10. Blyth M. Austerity: The history of a dangerous idea. Oxford University Press, 2013. 304 p.
11. Fawcett L. International relations of the Middle East. Oxford University Press, 2018. 496 p.
12. Mueller J., Stewart M. Misoverestimating ISIS: Comparison with Al-Qaeda. *Perspectives on Terrorism*. 2016, Vol. 10, No. 4, pp. 30-39. URL: <https://www.jstor.org/stable/26297616>
13. Oxnevad I. The caliphate's gold: The Islamic State's monetary policy and its implications. *The journal of the Middle East and Africa*, 2016, Vol. 7, No. 2, pp. 125-140.
14. Schwartz E.S. Central bank digital currency and monetary policy. *Journal of Money, Credit and Banking*, 2020, Vol. 52, Iss. S1, pp. 157-174.
15. Eichengreen B. The international role of the dollar: Does it matter if this changes? *Journal of Economic Perspectives*, 2019, Vol. 33, No. 4, pp. 3-22.
16. Engdahl F.W. A century of war: Anglo-American oil politics and the new world order. Pluto Press, 2004. 312 p.
17. García-Pérez C. The Impact of Sanctions on the Russian Ruble Exchange Rate During the Ukrainian Crisis. *Emerging Markets Finance and Trade*, 2019, Vol. 55, Iss. 9.
18. Lips F. Gold Wars. The battle against sound money as seen from a Swiss perspective. The Foundation for the Advancement of Monetary Education. FAME. New York, 2002. 308 p.
19. Arslanalp S., Eichengreen B., Simpson-Bell C. The stealth erosion of dollar dominance: active diversifiers and the rise of nontraditional reserve currencies. *International Monetary Fund. Working Paper*, 2022, No. 58.

Received on February 28, 2023

Signed for printing on March 28, 2023

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Gilpin R. The political economy of international relations. Princeton University Press, 1987. 472 p.
2. Kindleberger C.P. The world in depression, 1929—1939. University of California Press, 1986. 344 p.
3. Cohen B. Currency and State Power. Santa Barbara, Department of Political Science, University of California, 2010.
4. López R.S. The commercial revolution of the Middle Ages, 950—1350. Cambridge University Press, 1976.
5. Norrlöf C. The demise of the dollar: Crisis and insight in the new global economy. Cornell University Press, 2016.
6. Luft G., Korin A. (Eds.). Energy security challenges for the 21st century: a reference handbook. Praeger, 2004. URL: <http://phavi.umcs.pl/at/attachments/2015/1103/124625-j-gal-luft-anne-korin-energy-security-challenges-for-the-21st-century-a-reference-handbook-2009-2-.pdf>
7. Strange S. States and markets. Continuum, 1994.

8. Elliott J.H. Empires of the Atlantic world: Britain and Spain in America 1492—1830. Yale University Press, 2006. 560 p.
9. Steil B. The battle of Bretton Woods: John Maynard Keynes, Harry Dexter White, and the making of a new world order. Princeton University Press, 2013. 464 p.
10. Blyth M. Austerity: The history of a dangerous idea. Oxford University Press, 2013. 304 p.
11. Fawcett L. International relations of the Middle East. Oxford University Press, 2018. 496 p.
12. Mueller J., Stewart M. Misoverestimating ISIS: Comparison with Al-Qaeda. *Perspectives on Terrorism*. 2016. Vol. 10. No. 4. P. 30—39. URL: <https://www.jstor.org/stable/26297616>
13. Oxnevad I. The caliphate's gold: The Islamic State's monetary policy and its implications. *The journal of the Middle East and Africa*. 2016. Vol. 7. No. 2. P. 125—140.
14. Schwartz E.S. Central bank digital currency and monetary policy. *Journal of Money, Credit and Banking*. 2020. Vol. 52. Iss. S1. P. 157—174.
15. Eichengreen B. The international role of the dollar: Does it matter if this changes? *Journal of Economic Perspectives*. 2019. Vol. 33. No. 4. P. 3—22.
16. Engdahl F.W. A century of war: Anglo-American oil politics and the new world order. Pluto Press, 2004. 312 p.
17. García-Pérez C. The Impact of Sanctions on the Russian Ruble Exchange Rate During the Ukrainian Crisis. *Emerging Markets Finance and Trade*. 2019. Vol. 55. Iss. 9.
18. Lips F. Gold Wars. The battle against sound money as seen from a Swiss perspective. The Foundation for the Advancement of Monetary Education. FAME. New York. 2002. 308 p.
19. Arslanalp S., Eichengreen B., Simpson-Bell C. The stealth erosion of dollar dominance: active diversifiers and the rise of nontraditional reserve currencies. *International Monetary Fund. Working Paper*. 2022. No. 58.

Надійшла 28.02. 2023

Підписана до друку 28.03. 2023

Каррільйо-Піна Хосе, доктор філософії
(політологія і міжнародні відносини), професор-дослідник
Університет Анауак Пуебла
вул. Оріон Норте, Ла-Віста Кантрі Клуб
72810, Сан-Андрес Чолула, Пуебла, Мексика
Алонсо-Трабанко Хосе Мігель, магістр
з національної безпеки і стратегічної розвідки,
здобувач ступеня доктора філософії
з досліджень у галузі оборони і безпеки
Університет Мессі
а/с 11 222, Палмерстон-Норт, 4442, Нова Зеландія

ВІЙНА В УКРАЇНІ НА ЗОРІ НОВОГО СВІТОВОГО МОНЕТАРНОГО ПОРЯДКУ

Війна в Україні — це не просто масштабна реактивація класичного воєнного конфлікту в Європі. Будучи серйозним протистоянням між великими державами, яке охоплює кілька арен, що перетинаються, вона також пов'язана з черговим зіткненням у рамках стратегічної конкуренції, що дедалі посилюється, за визначення майбутньої архітектури світового фінансового і монетарного порядку й, можливо, навіть являє собою потенційний вододіл, який може спричинити його перебудову. За цих умов валюти і грошові активи стають цілями і водночас зброєю, перетворюючись на вектори проєкції влади, а також використовуються як асиметричні вирівнювачі в гонитві за перемогою. З огляду на це, для чіткого розуміння ситуації та її передумов пояснюється стійкий симбіотичний зв'язок між грошима і владою та його важливість для практики державного управління у сфері високої політики. Стверджується, що захоплення РФ Криму як значущий прецедент призвело до зіткнення, у якому і так званий «колективний Захід» на чолі з Америкою, і Кремль поклалися на монетарні інструменти як для наступальних, так і для оборонних цілей. Детально розглядається, як монетарні елементи відіграють істотну роль у поглибленні взаємної ворожнечі між західними державами і Москвою внаслідок російського вторгнення в Україну. Тоді як західна коаліція вжила різноманітних заходів, намагаючись ослабити монетарні складові російської національної могутності, росіяни підходять до цього виклику з контрінтуїтивними стратегіями як примножувачем сили для зміцнення позицій рубля, а також каталізатором, який може спричинити ланцюгову реакцію, що прискорить дедоларизацію у світовому масштабі.

Ключові слова: *фінансова система; грошова система; валюти і новий міжнародний порядок.*

Jose Carrillo-Pina is specialist in business and international relations. He is research professor at Universidad Anahuac Puebla, Mexico. He has PhD studies in Political Science and International Relations at National Autonomous University of Mexico. He has experience as consultant, analyst, academic director and Taiwan fellowship. His research interest focus on geopolitics, Asia-pacific, North-America, international migration, development and international business. He Born in Mexico, Jose Carrillo-Pina has a Bachelor's Degree in International Relations from the National Autonomous University of Mexico. He hods a Master's Degree in Mexico — US studies. He has taught at different universities

in Mexico and abroad. Likewise, she has published book chapters, articles in national and international journals and articles in specialized magazines. He has also given lectures nationally and internationally.

*Born in Mexico, **Jose Miguel Alonso-Trabanco** has a Bachelor's Degree in International Relations from the Monterrey Institute of Technology and Higher Studies (Mexico City). He holds a Master's Degree in Strategic Intelligence and National Security from the Ortega-Vasconcelos Institute of Mexico. He is currently pursuing a PhD in Defence and Security Studies at Massey University, New Zealand. His doctoral research project seeks to scrutinize the geopolitical dimension of digital currencies and their implications for security. He has professional experience as an analyst, researcher, executive adviser, consultant, professor, lecturer and author of academic papers for peer-reviewed journals. His research interests include geopolitics, geoeconomics, security, statecraft, the changing nature of national power, international rivalries, economic warfare, conflict, the evolution of global hegemony, grand strategy, emerging arenas of strategic competition and the increasing significance of financial and monetary matters for geopolitical realities in the 21st century. His specialised analytical work is regularly featured in Geopolitical Monitor, a Canadian intelligence publisher.*

***Хосе Каррільйо-Піна** — спеціаліст у галузі бізнесу і міжнародних відносин, професор-дослідник в Університеті Анауак Пуебла (Мексика). Здобув ступінь доктора філософії з політології та міжнародних відносин у Національному автономному університеті Мексики. Був консультантом, аналітиком, директором з навчальної роботи, одержував стипендію Тайваню. Його наукові інтереси зосереджені на геополітиці, Азійсько-Тихоокеанському регіоні, Північній Америці, міжнародній міграції, розвитку і міжнародному бізнесі. Хосе Каррільйо-Піна народився в Мексиці, здобув ступінь бакалавра з міжнародних відносин у Національному автономному університеті Мексики. Має ступінь магістра з дослідження взаємовідносин між Мексикою і США. Викладав у різних університетах Мексики і за кордоном. Крім того, серед публікацій за його авторством — розділи в книгах, статті в національних і міжнародних журналах і спеціалізованих виданнях. Він також читає лекції у Мексиці та за її межами.*

***Хосе Мігель Алонсо-Трабанко** народився в Мексиці, здобув ступінь бакалавра з міжнародних відносин у Монтеррейському інституті технологій і вищих досліджень (Мехіко), отримав ступінь магістра зі стратегічної розвідки і національної безпеки в Мексиканському інституті Ортега-Васконселос. Зараз він є здобувачем ступеня доктора філософії з досліджень у галузі оборони й безпеки в Університеті Мессі (Нова Зеландія). Його докторський дослідницький проєкт спрямовано на детальне вивчення геополітичного виміру цифрових валют та їх вплив на безпеку. Він має професійний досвід аналітика, дослідника, виконавчого радника, консультанта, професора, викладача і автора наукових статей для рецензованих журналів. Його дослідницькі інтереси охоплюють геополітику, геоелектроніку, безпеку, державне управління, мінливий характер національної влади, міжнародне суперництво, економічні війни, конфлікти, еволюцію глобальної гегемонії, велику стратегію, нові арени стратегічної конкуренції і зростаюче значення фінансових і монетарних питань для геополітичних реалій XXI ст. Його спеціалізовані аналітичні праці регулярно публікуються в канадському експертному оглядовому виданні Geopolitical Monitor.*

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.081>

UDC 339.977

JEL: F02, F59, F69

SHAROV Oleksandr, Dr. Sci. (Econ.), Professor,
Chief Researcher of the Sector of International Financial Research
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasna Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
e-mail: osharov@ief.org.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8460-9996>

GEO-ECONOMIC STRUCTURE OF THE GLOBAL MARKET: CHALLENGES AND PROSPECTS (pandemic and military&political shocks, 2010—2022)

The article discusses the changes in the Global Geo-Economic system that have taken place in the last decade and the most recent years. At the same time, the author draws attention to both the Root Causes of such changes, and those that have manifested themselves in recent years — the Pandemic and the Russian-Ukrainian War. According to the author, the actions of these causes go far beyond the geographic boundaries of the parties involved and lead to a significant change in the Geopolitical Map of the World.

Keywords: *geo-economics; civilizations; COVID-19; war; global market; Ukraine.*

The influence of the coronavirus pandemic and the War of Russia against Ukraine on the state of the global market and its geo-economic structure is devoted to such a large number of publications that it is not possible to cite even the most important of them in a simple article (this requires a separate study). However, we can mention some publications on certain areas of the geo-economic impact of the COVID-19 pandemic, such as the Report of the London-based International Institute for Strategic Studies on subject of the European Security [1], Research by specialists of the Mexican Institute of the

C i t a t i o n: Sharov O. Geo-economic structure of the global market: challenges and prospects (pandemic and military&political shocks, 2010—2022). *Economy of Ukraine*. 2023. No. 4. P. 81—96. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.081>

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2022. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Americas in Pueblo in the field of Sino-Latin American relations [2], or an article by the former Minister of Foreign Affairs of India on the consequences of the pandemic for his country [3]. Among the publications devoted to the geo-economic and political impact of Russia's War against Ukraine, I would like to draw attention to the constant speeches on this topic (Ukraine in Focus) by Prince Michael von Liechtenstein, head of an analytical center the GIS (Geopolitical Intelligence Service) and Mexican researcher from the New Zealand Massey University Jose-Miguel Alonso-Trabanco [4—8].

Special attention should be paid to generalizing research, in particular, commissioned by the Austrian Raiffeisenbank [9] and, of course, the Report on Global Risks prepared for the Davos World Economic Forum in 2023, which pointed to a geo-economic confrontation, as the third most important threats in the short term and remaining in the top ten threats in the long term¹. As the Report notes, “in the face of vulnerabilities highlighted by the pandemic and then war, economic policy, particularly in advanced economies, is increasingly directed towards geopolitical goals. Countries are seeking to build “self-sufficiency”, underpinned by state aid, and achieve “sovereignty” from rival powers, through onshoring and “friend-shoring” global supply chains. Defensive measures to boost local production and minimize foreign interference in critical industries include subsidies, tighter investment screening, data localization policies, visa bans and exclusion of companies from key markets”².

The purpose of this article is not just to generalize the opinions already expressed, but to look at this problem from the Ukrainian point of view, namely based on the need to Predict the Geo-Economic situation in which Ukraine will have to implement its Post-War Economic Recovery Program.

It has to be emphasized that World Hegemony is no longer associated with the conquest of new territories, or even with the direct subjugation of the enemy's economic space. Today, it is more connected with the imposition of one's own political will and vision of the Future, establishment and maintenance of the desired typology of international economic relations, with the achievement of strategic boundaries determined by geo-economic competition and, finally, with the possibility of strengthening or eroding one or another system of socio-economic orientations in building a democratic and effectively functioning state system.

As the Bulgarian researcher K. Petrov rightly points out, “in geoeconomic terms, the state must have ample opportunities to manage the process of integration into the global economy, strengthen social and economic potential and ensure the protection of the population. Within the new global (but not universal) economy, the contours of its “specialized segments” are becoming clearer — the so-called “large economic spaces”, united by their common

¹ The Global Risk Report 2023. Davos, World Economic Forum, January 2023, 97 p. P. 11. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023/>

² Ibid.

cultural and historical traditions, common type of economic practice, common socioeconomic interests and strategic goals. These spaces often go beyond geographical boundaries, as a result of which the world is in a period of restructuring of until recently “bipolar world”, emerging a world with more than two geoeconomic poles of a “new regionalism”, which is likely to form the geoeconomic skeleton of the world in the Third Millennium. At the heart of the “large economic spaces” will be the organic interaction between the new regional power centers and the nation-states entering the respective “large space”. The big question on a global scale is which of these centers will fill with content “the achievement of sustainable development”

At the heart of the “large economic spaces” will be the organic interaction between the new regional power centers and the nation-states entering the respective “large space”. The big question on a global scale is which of these centers will fill with content “the achievement of sustainable development” [10, p. 22—23].

Taking this into account, it can be noted that ***the world economy is in the midst of transformational changes, the most characteristic feature of which is the fast Growth of a number of Emerging Economies.*** (Sometimes it looks even as a jump from the former “Third World” to the First one). At some moment, it even seemed that by the end of the third decade (and according to some forecasts — even earlier) — such countries as Brazil, China, India, Indonesia and the Russian Federation — would become a determining factor in Global Growth (in any case, they could become next to the leading countries of the previous period, such as the USA, the EU, Japan).

However, subsequent events made certain adjustments to such expectations. These events include the tragic earthquake and tsunami that hit Japan in March 2011, the political upheaval that gripped much of the Middle East and North Africa (the “Arab Spring”), and the financial upheaval. As a result, there was a slowdown in development in some “candidate- for -leadership countries”:

- in Japan (where development was quite problematic, but still gave hope in connection with the policy of “Abenomics”);
- in Saudi Arabia and other countries of the Persian Gulf (where economic problems resulted by the aggravation of the domestic political situation and manifestations of foreign political confrontation);
- in Brazil (which economic future looked rosy a quarter of a century ago [11], but quite predictably — taking into account socio-political attitudes) — Brazil has “missed the bus” and lost its chance to become not only a Regional but Global leader: at the end of the second decade of the 21st century, its GDP growth barely exceeded one per cent);
- even in the “hope of anti-imperialist forces”, in China (which, by the way, has itself become a symbol of “New Imperialism”) has significantly reduced its Growth rates, confirming the forecasts of those economists who paid attention to the conditioning of high rates by the low base of the previous

state of the economy, as well as demonstrating the dependence of its economy on relations with Western partners-competitors;

- it finally became clear that the “Economic Renaissance” of the renewed Soviet Union, which Russia persistently tried to ensure during the second decade, turning its Customs Union into the Eurasian Economic Union (EurAsEC), and then into the Eurasian Union, will not take place either et al.

At the same time, India shows intentions to overtake everyone in terms of Economic Growth. However, it is quite unstable (in 2020 and at the beginning of 2022, even crisis phenomena were noted, but then the pace was restored again, reaching marks of up to 15 percent per year in some quarters). In any case, this allows us to talk about a serious challenge to the “eastern neighbor” — China in the race for the title of “Second Economy of the World” in the medium term.

The chances of another Asian regional leader — Turkey — have also increased significantly. Moreover, the definition of “Asian” in this case is not entirely accurate, since taking into account the formal Eurointegration Intentions of Ankara, as well as its economic influence not only on the “Eurasian” “post-Soviet countries” (Kazakhstan, Azerbaijan, etc.), but also on the completely European Ukraine and Moldova — we can talk about the growth of the Inter-Regional Geoeconomic importance of Turkey.

In this way, the predictions of the experts of the World Bank about the fact that

The distribution of global growth will become more diffuse, with no single country dominating the global economic scene have come true. The seeds of this change were planted some time ago. Over the past two decades, the world has witnessed emerging economies rise to become a powerful force in international production, trade, and finance³.

It is possible to define out three groups of main reasons that cause the changes mentioned above in the pace and direction of geo-economic restructuring: root-caused (civilizational), pandemic (related to the economic consequences of COVID-19) and military-political (consequences of Russia’s military aggression against Ukraine).

The Root Causes are determined by the internal values of Civilizations, which include individual countries. The Abrahamic Civilization is characterized by a Market Economy based on the free economic activity of all market participants and equal competition between them (although their level differs in individual sub-civilizations: Jewish, Christian and Muslim ones). The same time the Etatic (even Despotic) Economy is based on Confucian views and postulates of Taoist Civilization (China, Korea, Japan). At last, Dharmic Civilization (India, Sri Lanka) is more conducive to the Caste Economy — petty and archaic. So, the European (broader — Euro-Atlantic) Community has

³ Global Development Horizons 2011: Multipolarity — The New Global Economy. World Bank, 2011, 159 p., P. 1. URL: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-8692-7>

ensured itself a centuries-old Economic Leadership due to the fact that it simply rather “felt” the relevant factors (triggers) of Growth, which were excellently described by the British historian N. Ferguson — competition, science, property, medicine, consumption and work [12]. And that is why a total change has begun in the world, especially under the threat of COVID-19, which will impose the model of opportunities for developing a broader framework of European spatial development [10, p. 26]

The appeal to European values by the countries of other Civilizations quickly produced appropriate economic results (in Japan, Korea, later in China, India and Brazil), and attempts to abandon “Western values” and return to “Traditional views” (systemically, in the PRC, episodically — in India) immediately responded by slowing down Economic Growth. Similar processes can be seen in Latin America — Brazil — a country with a small share of the population, which are a carrier of the traditions of the Inca Civilization (a little favorable for the Market Economy), — despite everything, still demonstrates much better economic results than the countries of the Andean group.

Pandemic causes, i.e. the negative impact of the COVID-19 pandemic (additional budgetary costs for medical services, reduction of labor costs, etc.), and even more — the effect of restrictions on people movement, working hours of various institutions, complications of trade logistics, etc. — not so much the impact of the pandemic, how many “anti-pandemic measures” have become a completely unexpected factor of Geo-Economic changes. The global COVID-19 pandemic has become, according to R. Ward from the London-based International Institute for Strategic Studies, a “generation-defining event” [13, p. 13].

Unlike 2008—2009, this Global Economic Crisis was not caused by Market Reasons, but by the shutdown of Economic Activity in accordance with government decisions. The “Great Quarantine” caused simultaneous negative shocks on both Supply and Demand Sides, which suppressed economic processes quite quickly, hitting the service sector the hardest.

According to IMF forecasts, losses to the World Economy between 2020 and 2025 due to the pandemic will amount to 28 trillion dollars and that 120 million jobs will be permanently lost in the Tourism industry alone. The economic recession linked to the pandemic has raised concerns about growing debt problems in developing countries, where estimates 40 % of banking assets are at risk of distress by the IMF [14].

In general, the “Great Quarantine” hit the less developed countries especially hard: their markets immediately began to see an outflow of foreign investments — which, according to some estimates, could reach 100 billion dollars.

It is obvious that the Global Cause of the Crisis phenomena required the same Global Response, which required a coordinated response of the main international organizations. However, the WHO’s actions and forecasts turned out to be so ineffective that they caused a flurry of accusations —

from unprofessionalism to playing on the side of one of the parties (specifically, China).

The leaders of the G7 and G20 countries held relevant meetings, which also turned out to be not very effective. Some analysts were surprised that the G7 outpaced the G20 in responding to COVID-19, while other analysts doubted that the G20, which has a larger size and diversity of economies, could provide the necessary coordination. And indeed, governments of individual countries have mostly acted unilaterally, in particular when they closed borders and imposed restrictions on the export of medical equipment and drugs. The Administration of D. Trump preferred the goals of the policy “America First”, and Saudi Arabia (chair of the G20 in 2020) was involved in solving its own domestic political problems and fighting over oil prices; and tensions between the US and China have complicated G20 consensus.

Thus, the economic consequences of the Pandemic are quite deep and this, of course, affects the geo-economic situation. In particular, in the growing tension between the US and China, not just as two rivals, but as between a functioning “Great Power” and a Developing country.

“The West’s loss of intellectual and strategic confidence in the wake of the 2008 crisis and the accompanying political volatility emboldened Beijing in rejecting Western norms in favour of its ‘authoritarian capitalism’ model and in asserting its claims to great-power status” [13, p. 16—18].

Summarizing the review of the economic consequences of the COVID-19 pandemic, it should be recognized that despite its overall negative impact on the World Economy, the relative losses were not evenly distributed. As a result, the losses of China (which was the source of the pandemic problem) turned out to be smaller, compared to its Geo-Economic competitors — the USA and, especially, the EU countries. Therefore, the Geo-Economic consequence of the Pandemic was the approach of the economic potential of the PRC to the USA, while the EU began to withdraw to the most distant orbit (of the conventional Heliocentric Model of Modern Geo-Economics), which eventually found its manifestation in the establishment of the actual parity of the dollar and the euro (the exchange rate of which for a long period was traditionally higher by 10—30 percent). One can also agree with the conclusion of American experts that, unlike the 2008 Crisis, measures to support liquidity and creditworthiness are now in place to support the demand-side, and therefore the current crisis did not begin as a Financial Crisis. However, it may turn into one if the recovery of economic activity is delayed⁴. The previously outlined trends have intensified: the “bifurcation” of the global economic system caused by the rivalry between the United States and China is suppressing the prospects for global economic growth. Against this background, there are qualitative changes in the relations of the state to economic processes in the direction of increased state intervention.

⁴ Global Economic Effects of COVID-19. Wash., D.C., Congressional Research Service, 2021, November 10. 110 p. URL: <https://sgp.fas.org/crs/row/R46270.pdf>

There is no doubt that the COVID-19 pandemic has geopolitical and geoeconomic consequences around the world, some of which can be assessed now and some of which will be felt in the distant future — especially since the Pandemic is not yet over and it is not known whether it has even passed its peak. All the more so, given the kind of “leadership vacuum” in the World, the recovery process after COVID-19 may be more difficult and longer than expected. So, “Beyond the immediate and devastating human cost of the coronavirus pandemic, the economic consequences were, and will continue to be, severe” [1, p. 5]. At the same time, industrially developed countries can do without such “leadership”, but many African, Latin American and Asian countries cannot, because they require constant support. In this regard, the role of the EU and, first of all, Germany is growing, because Germany can only prosper when the economies of other EU countries and the rest of the world are doing well, so that Germany can sell its products and interact with other economies.

In general, the consequence of the pandemic was the expectation that “by 2050, each of the world’s three largest economies — China, the US and India (in that order) — will be larger than the next five economies combined” [13, p. 20]. In such a case, one should expect geo-economic tension in relations between China and India, which he will perceive as the next Civilizational Threat.

Against this background, a new unexpected factor came into play — Russia’s War against Ukraine, and ultimately against the existing global Geopolitical and Geoeconomic Order. Military and political reasons significantly changed the geo-economic situation.

This refers to the Russian — Ukrainian War, which became a kind of Watershed in Global Development. It is connected not only with the problems of Ukraine’s relations with Russia, but also with previous Geo-Economic Transformations, in particular those caused by the global Financial Crisis of 2008—2009. Observing the serious financial and economic problems of the West, China decided that the Western model capitalism and liberal democratic governance is not necessarily the optimal model. The rise of China, which favors Authoritarian Capitalism, has become a point of friction, especially as the Asian Giant has expressed its intentions to become a Hegemonic Global Power, or at least push the International System toward a more Multipolar Order [15].

Observing the intensification of the competitive struggle that developed between the United States and China after the end of the “Cold War”, Russia did not want to be left out of this new, economic “Cold War”. But with less economic potential than China, Russia was willing to use military force to get what it wanted. In Moscow’s eyes, it has defended its sphere of influence in Georgia (starting a brief war to prevent that country from joining the NATO or the EU in 2008), annexing Crimea in 2014, and helping support friendly regimes in Syria, Venezuela and parts of Africa (with weapons, advisers and

mercenaries). At the same time, an important trend “is that shifting geopolitics has catalyzed shifting geo-economics” [15]. For the United States, Great Britain and other states that share an Atlantic orientation, this crisis offers a window of opportunity to bleed Russia until it collapses. Thus, from the Western point of view, the demise of Russia as a great power will be the first step in the formation of a collective effort or alliance specifically designed to encircle and inflict economic and political blows on China, which is recognized by the West as the main strategic competitor for the coming decades. Therefore, the war against Ukraine can undermine the ambitious plans of the Celestial Empire to transform itself into a core of the Eurasian geo-economic axis and a Super-Power that would defeat American hegemony peacefully (that is, by non-military means) [7].

The Russian invasion of Ukraine significantly affected the situation in Asia and greatly worried China. This concern has a clearly expressed Geo-Economic character and is connected with the ambitious plans of the Chinese “Belt and Road” Initiative — simply put, the restoration of the legendary “Silk Road”, the main route of which was supposed to pass through the territories of the countries of Central Asia and Russia. Now these plans, in which huge funds have already been invested, are in jeopardy due to doubts about Russia’s ability to guarantee the necessary logistical support (especially under the pressure of Western sanctions and the reluctance of Ukraine and Poland to provide the “finishing stages” for such a path). In such a situation, China is quite logically looking at another route — through Iran. This country also has sanctions problems, but the prospect of becoming a key element of a new Global Trade Route may force the Ayatollah to significantly change his views and make the necessary concessions (this is, in particular, the “Nuclear Agreement”). Anticipating this, other countries are also increasing their focus on Iran. In particular, this applies to India. It can be assumed that Putin’s ill-fated visit to Tehran (where he was forced to wait for the scheduled meeting) is connected precisely with the fact that Russia is seriously afraid of losing its values to China — which can have very far-reaching consequences for both Geoeconomics and Geopolitics.

Thus, an important “beneficiary” of the new Post-War situation may be Iran, which can (under certain political circumstances) turn into a new World Trade Center [16].

Consequently, it was Ukraine that found itself at the center of a clash of interests of several important actors of global politics and economy at once.

As noted, “considering its geoeconomic profile, Ukraine is a highly desirable prize. As such, great powers are willing to go to great lengths to determine its orientation” [6].

The question of choosing the strategic direction of the development of the Ukrainian state has attracted the attention of researchers from the very moment of its proclamation, and even in the previous period of the struggle for independence. Of course, Ukrainian academicians (political scientists,

philosophers, economists) have long been paying attention to the problem of the strategic direction of the development of the Ukrainian state, asking the sacramental question: “Where are you going, Ukraine?” (or “Quo vadis, Ukraine?” — in Russian or Latin, depending on their geopolitical preferences). Moreover, this question is actively asked not only in Ukraine, but also in Russia [17—19], and in Ukraine’s Eastern European neighbors [20], or in other countries of the European Union [21], and overseas [22].

It is obvious that “[t]he current political realities with the dilemma of ‘East’ or ‘West’ are not so ‘current.’” They were “present” every time Ukraine tried to take or even took a step towards independence” [23].

At the same time, the prospect of being a “sanitary belt” (regardless of whom it should divide — democratic or totalitarian states) is quite sad, and in order to avoid it, Ukraine had to maneuver, which will require high diplomatic skills and cohesion at the elite level. And maneuvering is also just a tactic.

Meanwhile, Reality increasingly demanded not only tactics, but also a strategy of political actions. Moreover, even in relation to goals that are considered to be already clearly understood, accepted and that are on this side of the “decision-making horizon”.

Economic Globalization has a non-linear nature of development, which is characterized by non-periodic changes in the speed, as well as in the directions and trends of its development. In this regard, it demonstrates constant (sometimes rather sharp) changes in the main trends and structure of the Global Economic System.

CONCLUSIONS

In general, the following main Macro-Economic trends will be characteristic of the Post-War World (2025—2050): Development of the high technologies and Re-orientation of Value Added Chains; the growing economic impact of Climate Change; Transformation of the International Financial System; new directions of Migration flows; the growing Role of the State in regulating economic processes, etc.

Under any scenario of the War, the geo-economic position of Russia will not just change, but will undergo a devastating collapse. Removed from Globalization processes and deprived of access to the high technologies, it will inevitably turn from a contender for the role of a Global Actor into a regional satellite of China, or, in general, into a great autarky of the “patriarchal economy”. And this, first of all, will radically change the Geo-Economic layouts in the Post-Soviet space, which will be economically occupied by China and Turkey (perhaps with the consent of the USA and the EU).

However, Asian economic expansion in Western markets, if not stopped, will significantly lose momentum. As a result, the “Economic Roll-back” of the USA will stop, and the international role of the dollar will relatively strengthen.

The question of the struggle for the second place in the Global Economy between the EU and China remains open: in the Post-War era, the outcome of the competition will depend on the scenario of the end of the War, that is, on China's ability to increase its economic potential at the expense of Russia and the ability of European countries to get rid of dependence on the Russian market.

The failure of the Russian "blitzkrieg" also led to significant Geo-Economic changes: sanctions, counter-sanctions, expences to the support of Ukraine, of course, negatively affect the economic condition of the USA and EU countries and significantly reduce demand, including for products from China and India; and this, in turn, significantly inhibits economic growth in China and India, which undermines their leadership ambitions in the Global Economy. On the other hand, it can be seen that the position of the United States, on the contrary, is recovering — as evidenced by the growth of the dollar against the euro (in an level that has not been observed since the introduction of the collective European currency).

At the same time, the conducted analysis leads to the conclusion that there has been no fundamental change in previous trends: sooner or later similar processes should have taken place even without the influence of **the coronavirus pandemic and Russian aggression against Ukraine**. These two factors, rather, **played the role of a catalyst that only accelerates the processes caused by fundamental factors**. Of course, with certain adjustments that will depend on the specific results of the fight against both the Pandemic and Russian aggression.

It is also necessary to take into account that Global Geo-Economic changes continue to be influenced by other events — of a political, economic and social nature — that take place in different regions of the world: from the development of left-wing political currents based on "Indian socialism" in the countries of Latin America to the strengthening of military — political instability in the north of Africa and the growth of the economic power of the countries of Southeast Asia (such as Vietnam, Indonesia, Malaysia). Although, on the other hand, the development of these processes will also depend on the overcoming of the coronavirus pandemic and the end of Russian aggression.

Post-War changes in Ukraine will also have a political, economic and security dimension. Economic consequences, first of all, will be manifested in the form of material and financial losses caused by the War. In this regards, in the short term, it is necessary to talk about the simple restoration (reconstruction) of certain objects of transport, communal and industrial infrastructure. At the same time, the main attention in the medium and long term should be focused on new development priorities (which must be determined based on both global trends and domestic potential). Such reforms should be preceded by de-oligarchization, de-monopolization and the development of a competitive environment.

At the same time, it is necessary to decide on such fundamental conditions of further economic development as the new Role of the State in managing the economy; Ukraine's new place in the Global Economy — as a candidate country for EU membership, as an EU member-country and Ukraine's participation in other international regional structures: “Mizmorye” (Baltic-Black Sea Union), etc. It is, in particular, about the fact that the basis of Ukraine's European integration tactics can become a real deepening of relations with the countries of the “Visegrad Four” and the Baltic-Black Sea arc (in the latter case, Romania, Bulgaria and, possibly Turkey). This way of Integration into the European Union can be fixed even in a separate agreement with the European Union.

All this creates additional problems, but at the same time, it also gives Ukraine real chances to take a worthy place in the Global Economic System.

In this regards, Ukraine will continue to face the task of becoming one of the leading “Twenty” of the World as a Modern State with a competitive economy of the 21st century. Such a task does not belong to the genre of political fiction, but logically follows from the analysis of the current stage of the Globalization process and corresponds not only to the existing Social and Economic potential of Ukraine, but also to the general interests of the World Community.

The COVID-19 pandemic and, especially, Russian aggression have fundamentally changed the situation in the direction of a sharp rapprochement of Ukraine with Western partners and a rapprochement of Ukrainian mental values with Euro-Atlantic counterparts. This, in turn, created a strong trend of “Europeanization”, which affects not only the intellectual and business elite, but, indeed, broad sections of the country's population. Now it is important that this trend leads to concrete results. After all, politicians and theoreticians can talk as much as they want about the Europeanness of Ukraine and our loyalty to European values, but in reality Ukraine will feel European one (and, accordingly, other European nations will feel this way) only when the cultural elite (and behind it, the broad strata population) will take an active part in European Social Life. When European problems will be discussed not only in our Mass Media, but the Ukrainian point of view on European problems will be present in the Western Mass Media. When Ukrainian citizens will become a constant phenomenon on the streets of European cities not only as *gastarbeiters* and refugees, but also as visitors to all kinds of business and cultural events.

However, if we assume that Ukraine has already passed the difficult path of European Integration (as it was noted on the EU-Ukraine Summit early February 2023, Ukraine has fulfilled 72 percent of the recommendations of the European Commission and may to start negotiations soon) and joined the European Union (omitting the probable modification of the EU itself), it can be argued that this will significantly increase the role and weight of the “new Europe” in contrast to the “old” one, and will also exacerbate the prob-

lems between the “core Europe” and the “periphery”. Both metamorphoses cannot help but worry the EU politicians and businessmen already, largely determining their attitude to certain issues of our cooperation: first from the provision of a visa-free regime to the recognition of the “European perspective” of Ukraine, and (second) under new circumstances — from anti-Russian sanctions to the provision of the necessary heavy weapons, as well as the procedure for providing financial assistance both during the war and for the Post-War Economic Recovery of Ukraine.

But it should be taken into account that achieving the above goal requires a lot of time, which we do not have: the destroyed economy of the country, on the one hand, and the development of events (transformations) in the global economy — on the other, reproduce the state of the “Red Queen Running” from the fairy tale *Alice Through the Looking Glass* — “it takes all the running you can do, to keep in the same place. **If you want to get somewhere else, you must run at least twice as fast as that!**”

In this regard, we need innovative assistance and integration into the structures of the European Union, since there is practically no other option. This was clear even before the War. But as claimed by the so-called “Political Trilemma of the World Economy” of the Turkish economist D. Rodrik, no state in modern conditions can in practice ensure the achievement of more than two of the following goals: “deep economic integration”, “preserving national sovereignty” and “ensuring a democratic order”. Therefore, the actual choice of the “two out of three” combination, which to the greatest extent corresponded to the real distribution of political forces in the country and constituted the essence of the tactical steps of the Ukrainian authorities and civil society in recent years, consisted in the refusal of rapid integration, which would be guaranteed to limit both sovereignty and democracy (joining the Eurasian Union) in favor of preserving democracy in the face of forced gradual integration into the European Union (due to both objective and subjective reasons), which pushed the prospects of voluntary limitation from sovereignty (due to the transfer of certain state functions to the European Commission) to long enough.

So, summarizing all of the above, we note that, taking into account Geopolitical and Geoeconomic factors, Post-War Ukraine can confidently claim a prominent place in the Modern System of the Global Economy, which is characterized by three main components of its economic development strategy, namely: i) the European vector of integration into the World Economy, ii) the status of a regional Maritime State and iii) the presence of a politically and economically influential Ukrainian Community Abroad. This “triad” is not the result of only “cabinet studies” or purely “academic thinking”, but reflects an approach that has crystallized over almost a third of a century of the practice of economic development of the state and, in principle, finds its embodiment in the actions of the modern government. **It is only desirable that these directions are perceived not as one of many possible ones, but as truly meaningful and prioritized.**

REFERENCES

1. Giegerich B., McGerty F., Round P. The geo-economics and geopolitics of COVID-19: implications for European security. *The International Institute for Strategic Studies*, 2021, Mar 16.
2. Gachúz Maya J.C., Urdinez F. Geopolitics and Geoeconomics in the China-Latin American Relations in the Context of the US-China Trade War and the COVID-19 Pandemic. *Journal of Current Chinese Affairs*, 2022, Vol. 51, Iss. 1, pp. 3-12. <https://doi.org/10.1177/18681026221098770>
3. Saran S. Geopolitical and Geo-economic Dimensions of COVID-19. *Yojana*, 2020, October, pp. 10-12. URL: <http://www.yojana.gov.in/SPECIAL-Geopolitical.by%20Shyam%20Saran.pdf>
4. Alonso-Trabanco J.-M. The Evolution of Russia's Ukraine Strategy. *Geopolitical Monitor. Backgrounders*, 2020, Jun 30. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-evolution-of-russias-ukraine-strategy/> (accessed on: 25.11.2022).
5. Alonso-Trabanco J.-M. Russia's Geopolitical Projection in the American Hemisphere. *Geopolitical Monitor. Situation Reports*, 2020, Jul 10. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/russias-geopolitical-projection-in-the-american-hemisphere/> (accessed on: 25.11.2022).
6. Alonso-Trabanco J.-M. The Geoeconomic Front of the Ukraine War. *Geopolitical Monitor. Backgrounders*, 2022, Mar 06. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-geo-economic-front-of-the-ukraine-war/> (accessed on: 30.11.2022).
7. Alonso-Trabanco J.-M. Assessing Potential Outcomes of the Ukraine War. *Geopolitical Monitor. Backgrounders*, 2022, Aug 22. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/assessing-potential-outcomes-of-the-ukraine-war/> (accessed on: 27.11.2022).
8. Alonso-Trabanco J.-M. The Ukraine War Enters a New Phase. *Geopolitical Monitor*, 2022, Sep 20. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-ukraine-war-enters-a-new-phase/>
9. Strobl J., Borchner H. Storm Ahead. The Future Geoeconomic World Order. Vienna, Raiffeisen Bank International AG, 2021, October.
10. Petrov K. Geoeconomic Aspect and Processes Before the Global Spatial Development of the Modern World. *Global Prosperity*, 2021, Vol. 1, Iss. 3, pp. 19-27. URL: <https://gprospersity.org/index.php/journal/article/view/23>
11. Rezende F. The Brazilian economy: recent developments and future prospects. *International Affairs*, 1998, No. 74, Iss. 3, pp. 563-575. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.00034>
12. Ferguson N. Civilization. The West and the Rest. London, The Penguin Press, 2012.
13. Ward R. The Geo-economic Implications of COVID-19. In: IISS Manama Dialogue 2020 Special Publication: The Strategic and Geo-economic Implications of the COVID-19 Pandemic. London, The International Institute for Strategic Studies, 2020, December, pp. 13-21.
14. Wheatley J. IMF Chief Warns Against Complacency on Global Economy. *Financial Times*, 2020, Dec 02. URL: <https://www.ft.com/content/fda34b47-33d2-457e-a0b6-45be6001920d> (accessed on: 25.11.2022).
15. MacDonald S.B. The Russian Invasion: Geopolitical and Geo-economic Implications for the Caribbean. *Global Americans*, 2022, Jul 14. URL: <https://theglobalamericans.org/2022/07/the-russian-invasion-geopolitical-and-geo-economic-implications-for-the-caribbean/> (accessed on: 30.11.2022).

16. Ahmadi A. Russia-Ukraine War: Implications for Asian Geoeconomics. *The Diplomat*, 2022, Jul 02. URL: <https://thediplomat.com/2022/07/russia-ukraine-war-implications-for-asian-geoeconomics/> (accessed on: 25.11.2022).
17. Fomin A. Where are you going, Ukraine? *Svobodnaya mysl*, 2012, No. 5-6, pp. 71-79 [in Russian].
18. Antonovich I.I. Quo vadis, Ukraine? *Space and Time*, 2014, No. 2 (16), pp. 25-33 [in Russian].
19. Myronenko V.I. Quo vadis, Ukraine? Mirages of the third republic. *Scientific and Analytical Journal of IE RAS*, 2021, No. 1, pp. 38-45 [in Russian].
20. Mikloš I. Quo vadis, Ukraine? Is there a chance for success? Quo vadis, Ukraino? Czy istnieje szansa na sukces? *mBank-CASE Seminar Proceedings*, 2015, No. 139. URL: https://case-research.eu/sites/default/files/publications/mbank-case_139_final.pdf#overlay-context=en/index%3Fpage%3D1
21. Fischer S., Puglisi R., Wolczuk K., Wolowski P. Ukraine: Quo Vadis? *Chaillot Papier*, 2008, Feb 14, No. 108.
22. Loan P. van. Quo Vadis Ukraine. In: Ukraine's Euro-Atlantic Future Forum VI (Ottawa, Canada, March 7, 2012). URL: https://usukrainianrelations.org/index_option_com_content_task_view_id_328_itemid_169/
23. Salyga T. Where are you going, Ukraine? *Day*, 2014, Sep 26 [in Russian].

Received on February 28, 2023

Signed for printing on March 17, 2023

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Giegerich B., McGerty F., Round P. The geo-economics and geopolitics of COVID-19: implications for European security. *The International Institute for Strategic Studies*. 2021. Mar 16. 23 p.
2. Gachúz Maya J.C., Urdinez F. Geopolitics and Geoeconomics in the China-Latin American Relations in the Context of the US-China Trade War and the COVID-19 Pandemic. *Journal of Current Chinese Affairs*. 2022. Vol. 51. Iss. 1. P. 3—12. <https://doi.org/10.1177/18681026221098770>
3. Saran S. Geopolitical and Geo-economic Dimensions of COVID-19. *Yojana*. 2020. October. P. 10—12. URL: <http://www.yojana.gov.in/SPECIAL-Geopolitical..by%20Shyam%20Saran.pdf>
4. Alonso-Trabanco J.-M. The Evolution of Russia's Ukraine Strategy. *Geopolitical Monitor. Backgrounders*. 2020. Jun 30. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-evolution-of-russias-ukraine-strategy/> (дата звернення: 25.11.2022).
5. Alonso-Trabanco J.-M. Russia's Geopolitical Projection in the American Hemisphere. *Geopolitical Monitor. Situation Reports*. 2020. Jul 10. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/russias-geopolitical-projection-in-the-american-hemisphere/> (дата звернення: 25.11.2022).
6. Alonso-Trabanco J.-M. The Geoeconomic Front of the Ukraine War. *Geopolitical Monitor. Backgrounders*. 2022. Mar 06. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-geoeconomic-front-of-the-ukraine-war/> (дата звернення: 30.11.2022).
7. Alonso-Trabanco J.-M. Assessing Potential Outcomes of the Ukraine War. *Geopolitical Monitor. Backgrounders*. 2022. Aug 22. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/assessing-potential-outcomes-of-the-ukraine-war/> (дата звернення: 27.11.2022).

8. Alonso-Trabanco J.-M. The Ukraine War Enters a New Phase. *Geopolitical Monitor*. 2022. Sep 20. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-ukraine-war-enters-a-new-phase/>
9. Strobl J., Borcher H. Storm Ahead. The Future Geoeconomic World Order. Vienna, Raiffeisen Bank International AG, 2021, October. 214 p.
10. Petrov K. Geoeconomic Aspect and Processes Before the Global Spatial Development of the Modern World. *Global Prosperity*. 2021. Vol. 1. Iss. 3. P. 19—27. URL: <https://gprosperity.org/index.php/journal/article/view/23>
11. Rezende F. The Brazilian economy: recent developments and future prospects. *International Affairs*. 1998. No. 74. Iss. 3. P. 563—575. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.00034>
12. Ferguson N. Civilization. The West and the Rest. London, The Penguin Press, 2012. 432 p.
13. Ward R. The Geo-economic Implications of COVID-19. In: IISS Manama Dialogue 2020 Special Publication: The Strategic and Geo-economic Implications of the COVID-19 Pandemic. London, The International Institute for Strategic Studies, 2020, December. P. 13—21.
14. Wheatley J. IMF Chief Warns Against Complacency on Global Economy. *Financial Times*. 2020. Dec 02. URL: <https://www.ft.com/content/fda34b47-33d2-457e-a0b6-45be6001920d> (дата звернення: 25.11.2022).
15. MacDonald S.B. The Russian Invasion: Geopolitical and Geo-economic Implications for the Caribbean. *Global Americans*. 2022. Jul 14. URL: <https://theglobalamericans.org/2022/07/the-russian-invasion-geopolitical-and-geo-economic-implications-for-the-caribbean/> (дата звернення: 30.11.2022).
16. Ahmadi A. Russia-Ukraine War: Implications for Asian Geoeconomics. *The Diplomat*. 2022. Jul 02. URL: <https://thediplomat.com/2022/07/russia-ukraine-war-implications-for-asian-geoeconomics/> (дата звернення: 25.11.2022).
17. Фомин А. Камо грядеши, Украина? *Свободная мысль*. 2012. № 5-6. С. 71—79.
18. Антонович И.И. Quo vadis, Украина? *Пространство и время*. 2014. № 2 (16). С. 25—33.
19. Мироненко В.И. Украина, quo vadis? Миражи третьей республики. *Научно-аналитический вестник ИЕ РАН*. 2021. № 1. С. 38—45.
20. Mikloš I. Quo vadis, Ukraine? Is there a chance for success? Quo vadis, Ukraino? *Czy istnieje szansa na sukces? mBank—CASE Seminar Proceedings*. 2015. No. 139. 26 p. URL: https://case-research.eu/sites/default/files/publications/mbank-case_139_final.pdf#overlay-context=en/index%3Fpage%3D1
21. Fischer S., Puglisi R., Wolczuk K., Wolowski P. Ukraine: Quo Vadis? *Chaillot Papier*. 2008. Feb 14. No. 108. 150 p.
22. Loan P. van. Quo Vadis Ukraine. In: Ukraine's Euro-Atlantic Future Forum VI (Ottawa, Canada, March 7, 2012). URL: https://usukrainianrelations.org/index_option_com_content_task_view_id_328_itemid_169/
23. Салыга Т. Камо грядеши, Украина? *День*. 2014. 26 сентября.

Надійшла 28.02.2023

Підписана до друку 17.03.2023

О.М. Шаров, д-р екон наук, проф.,
головний науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна

ГЕОЕКОНОМІЧНА СТРУКТУРА ГЛОБАЛЬНОГО
РИНКУ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ
(пандемічні й воєнно-політичні шоки 2010—2022 рр.)

Відзначаючи, що проблемам геоекономічних і геополітичних трансформацій присвячено багато статей і фундаментальних доповідей, автор пропонує свій погляд на деякі основні тенденції таких змін і причини, які їх обумовлюють.

Розглянуто питання формування і трансформації геоекономічної структури світової економіки в сучасних умовах — у період після міжнародної фінансової кризи 2008—2009 рр., впливу пандемії COVID-19 і триваючої війни РФ проти України. Проаналізовано дії колективного Заходу, обумовлені історичним викликом країн азійської і так званої євро-азійської цивілізацій у вигляді стрімкого економічного зростання (деколи — «стрибка») низки країн колишнього «третього світу».

Виокремлено і проаналізовано три групи основних причин, що призвели до згаданих змін у темпах і напрямках геоекономічної перебудови: докорінні (цивілізаційні), пандемічні (пов'язані з економічними наслідками пандемії COVID-19) й воєнно-політичні (воєнна агресія РФ проти України). Хоча на поверхні спостерігається дія причин, які виникли протягом останнього десятиріччя, насправді вони лише посилюють дію докорінних причин, які обумовлюють довгострокові тенденції. З огляду на те, що Україна опинилась у центрі зіткнення інтересів відразу кількох важливих акторів глобальної політики й економіки, слід чекати на неминучі зміни геоекономічного становища України в повоєнному світі, які можуть привести до її якісно нової ролі в глобальній економіці за умови розуміння владою й суспільством нової історичної перспективи і наполегливої роботи над відповідними пріоритетами.

Ключові слова: геоекономіка; цивілізації; COVID-19; війна; Україна; глобальний ринок.

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.097>

УДК 331.5.024.5 + 364.23 + 339.972

JEL: F15, I31, I38, J81, O52

В.І. КОСТРИЦЯ, член Національної академії соціального страхування (США),
заступник голови Об'єднання організацій роботодавців України
вул. Хрещатик, 34, 01001, Київ, Україна
e-mail: kostrytsya2@gmail.com

Т.В. БУРЛАЙ, д-р екон. наук, доц.,
провідний науковий співробітник відділу економічної теорії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: btv2008@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4530-9151>

СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ І ЗАВДАННЯ УКРАЇНИ (ПО)ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Розкрито зміст і показано особливості формування ключових соціальних пріоритетів держав у сучасних умовах. Охарактеризовано вплив глобальних кризових чинників на перспективи національного соціального розвитку. Розроблено і надано рекомендації щодо формування державної політики України (по)воєнного періоду, спрямованої на забезпечення соціальних опор економічної безпеки та їх фінансової стійкості.

Ключові слова: соціальний розвиток; економічна безпека; зайнятість; післявоєнна відбудова України; євроінтеграція.

Поточний період складних геоекономічних трансформацій має низку характерних рис, що впливають на його тривалість, а також цілі й політику національних урядів. Однією з таких рис, як зазначає Міжнарод-

Цитування: Костриця В.І., Бурлай Т.В. Сучасні пріоритети соціального розвитку: вплив глобальних трансформацій і завдання України (по)воєнного періоду. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 97—116. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.097>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

на організація праці (МОП), дотримуючись офіційної позиції ООН, є поєднання множини економічних і політичних (а нерідко й воєнно-політичних) криз, що каскадом накладаються одна на одну, розривають усталені економічні зв'язки і ланцюжки поставок, підживлюють соціально-економічну дивергенцію між розвинутими і всіма іншими країнами, ставлять під загрозу відновлення економік і глобального ринку праці після коронакризи і посилюють зростання безробіття й нерівності у світі¹. За таких умов на всіх рівнях — починаючи з планетарного і завершуючи локально-суспільним — актуалізується питання наслідкування соціальних пріоритетів розвитку з тим, щоб ефективно протистояти кризовим впливам, подолати їх негативні наслідки, залікувати отримані «соціальні травми»² і не лише забезпечити гідність і якість життя людей, а й уберегти його від сучасних гібридних загроз.

В інституційно-управлінському контексті встановлення соціальних пріоритетів є об'єктивним віддзеркаленням реалій на (над)національному рівні, які нині є досить складними. Так, опубліковані 2022 р. звіти профільних структур ООН свідчать, що низка глобальних криз, насамперед, пов'язаних з пандемією COVID-19 і масштабними воєнними конфліктами на зразок розгорнутої РФ 24 лютого 2022 р. війни проти України, повернула назад увесь прогрес останніх років у досягненні заявлених Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, особливо у викоріненні бідності й голоду, покращенні національних систем охорони здоров'я, освіти і соціального захисту, забезпеченні повної та продуктивної зайнятості й гідної роботи для всіх, наданні основних послуг, у тому числі соціальних, тощо. Згідно з наданими оцінками, у глобальному масштабі це призвело до зростання багатомірного бідності (враховує індивідуальний рівень достатку і доступу до житлово-комунальних, медичних, освітніх, соціальних та інших послуг), яка вже охопила 1,2 млрд осіб, а через війну в Україні кількість людей, які потерпають від бідності в країнах ЦСЄ, у 2022 р. зросла більш як на 10 млн осіб, з яких 4 млн — діти; підірвало глобальну продовольчу безпеку (сьогодні кожен десятий житель планети страждає від голоду); зумовило збої у сталому функціонуванні найважливіших служб охорони здоров'я у 92 % країн світу; створило для 24 млн учнів (з рівнем освіти від дошкільної до університетської) загрозу ніколи не повернутися до навчальних закладів; спричинило ситуацію, за якої рівень безробіття у сві-

¹ Global labour market to deteriorate further as Ukraine conflict and other crises continue. *International Labour Organization*. 2022. Oct 31. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_859191/lang--en/index.htm (дата звернення: 25.02.2023).

² У науковий обіг це поняття запровадив видатний польський соціолог Пьотр Штомпка, який на прикладі постсоціалістичних країн визначив «соціальну травму» як закономірний прояв соціальних криз, спричинений значними соціальними змінами, що можуть підривати нормальний хід суспільного життя, завдаючи членам суспільства своєрідних ударів, глибоко і надовго травмуючи їх [1].

ті буде вищим за допандемійний (5,4 %) принаймні до 2023 р., а чисельність безробітних протягом 2019—2022 рр. зростає з приблизно 186 млн до 207 млн осіб; поглибило як усередині країн, так і між ними нерівність за критеріями добробуту і доходів людей, гендерною приналежністю, цифровими навичками, вуглецевими викидами тощо^{3,4}.

Сьогодні практично всі країни світу відчувають гостроту означених соціальних проблем, і необхідність їх вирішення зумовлює потребу у формуванні відповідних пріоритетів державної політики з урахуванням змін, що несуть сучасні глобальні трансформації, а також наявних можливостей і ресурсів країн і політико-економічних об'єднань, до яких вони входять чи інтегруються.

Отже, **мета статті** — визначити ключові пріоритети соціального розвитку, які, з урахуванням впливу сучасних глобальних трансформацій, є найбільш актуальними для більшості країн і, зокрема, для України у воєнний і післявоєнний часи її новітньої історії.

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ НЕРІВНОСТІ

У наведеному переліку сучасних проблем соціального розвитку найгострішою постає проблема нерівності, оскільки саме її вирішення дає суспільствам силу долати дефіцит соціальної справедливості, убезпечуватися від загроз соціальної ентропії і «уникати соціальних і політичних катастроф»⁵. Супроводжуючись каскадом криз, сучасні геоекономічні й геополітичні зрушення ведуть до ще більшої глибини і мультиваріантності нерівності в суспільствах, скеровуючи їх національні уряди до перегляду соціальних пріоритетів державної політики.

Досвід трьох останніх глобальних криз — фінансово-економічної кризи 2008—2009 рр., «коронакризи» під впливом пандемії COVID-19 і кризи, зумовленої російсько-українською війною, — показав, серед іншого, дві важливі речі. По-перше, за кризових обставин найбільшого удару зазнає саме сфера зайнятості, оскільки скорочення робочих місць, значне зростання рівня безробіття й кількості працездатних осіб, які поповнюють когорту «викинутих з відкритого ринку праці»⁶, миттєвий

³ The Sustainable Development Goals Report 2022. United Nations. July 2022. 68 p. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>

⁴ World Inequality Report 2022. L. Chancel, T. Piketty, E. Saez, G. Zucman (Eds.). *World Inequality Report*. November 2022. URL: https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2023/03/D_FINAL_WIL_RIM_RAPPORT_2303.pdf

⁵ Там само, р. 22.

⁶ До когорти «викинутих з відкритого ринку праці» відносимо працездатних осіб, які є цілком конкурентоспроможними на ринку праці, однак втратили роботу чи можливість невідкладно приступити до неї через форс-мажорні обставини (над)національного рівня, наприклад, пандемію COVID-19 чи війну, розв'язану РФ проти України.

перехід до нестандартних форм зайнятості, пряме і непряме зменшення оплати праці — найшвидший, хоча й антисоціальний по суті шлях оптимізації бізнес-витрат в умовах шоків. По-друге, саме підтримка зайнятості відіграє стабілізуючу роль для економік під час кризи і стимулюючу — в період їх посткризового відновлення, а також є дієвим запобіжником соціальних збурень у суспільствах. Це показує практика застосування стратегій, програм і підходів державної політики, вироблених профільними міжнародними інституціями.

Так, з боку МОП інституційною відповіддю на уроки кризових періодів стало в тому числі прийняття Декларації сторіччя МОП про майбутнє сфери праці (ILO Centenary Declaration for the future of work⁷, 2019 р.), Резолюції щодо нерівності та світу праці (Resolution concerning inequalities and the world of work⁸, 2021 р.), а також всеосяжної комплексної Стратегії щодо скорочення і запобігання нерівності у світі праці (Comprehensive and integrated ILO Strategy to reduce and prevent inequalities in the world of work⁹, 2022 р.). Зазначена Стратегія ухвалена на період 2022—2027 рр. і регламентує, зокрема, такі соціальні пріоритети і заходи політики для національних урядів та інших учасників соціального діалогу:

- всезагальний і адекватний соціальний захист населення — вимагає забезпечення кожному громадянину доступу до системи всеохоплюючого, адекватного і сталого соціального захисту протягом усього життя;

- адекватний захист усіх працівників і справедливий розподіл результатів економічного зростання — потребує гарантування соціально-трудова прав для всіх працівників незалежно від їхнього статусу зайнятості у формальній і неформальній економіці; адекватного мінімуму оплати праці, встановленого на законодавчій чи договірній основі згідно з Конвенцією МОП № 131¹⁰; підвищення ефективності та інклюзивності інституцій національного ринку праці, включаючи відповідні інспекційні служби тощо;

⁷ ILO Centenary Declaration for the future of work, 2019. International Labour Conference, 108th Session. June 21, 2019. *International Labour Organization*. URL: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/mission-and-objectives/centenary-declaration/lang--en/index.htm> (дата звернення: 25.02.2023).

⁸ Resolution concerning inequalities and the world of work. International Labour Conference, 109th Session. December 11, 2021. *International Labour Organization*. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_832096.pdf

⁹ Follow-up to the resolution concerning inequalities and the world of work (2021): Comprehensive and integrated ILO strategy to reduce and prevent inequalities in the world of work (GB.346/INS/5). ILO, Governing Body, 346th Session. 2022. Oct 06. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_857745.pdf

¹⁰ Minimum Wage Fixing Convention, 1970 (No. 131). International Labour Conference, 54th Session. June 22, 1970. *International Labour Organization*. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C131 (дата звернення: 25.02.2023).

- рівність для всіх, у тому числі гендерна, недопущення дискримінації та соціальна інклюзивність — вимагає вирішення проблем несправедливої оплати праці, гендерної, етнічної, вікової дискримінації, соціального відторгнення тощо;
- створення робочих місць — передбачає активну політику на ринку праці й у інших сферах, яка стимулюватиме зростання зайнятості, подолання розривів у рівнях продуктивності праці між підприємствами, збільшення інвестицій у цифрову інфраструктуру і навички тощо;
- скорочення неформальної зайнятості — вимагає вирішення проблем тінізації економіки і ринків праці, відновлення й удосконалення їх інститутів;
- рівний доступ до якісної освіти і професійної підготовки — включає систему навчання протягом усього життя, а також доступ з раннього дитинства до якісних державних послуг¹¹.

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ШОКІВ

На наш погляд, окреслені в зазначеній Стратегії МОП соціальні пріоритети слід доповнити ще кількома, зважаючи на специфіку прояву кризових впливів, у тому числі від масштабних воєнних шоків. Так, у останні півтора десятиріччя для багатьох держав світу помітно актуалізувалася проблема фінансової стійкості загальнодержавних систем соціального страхування, насамперед, систем пенсійного забезпечення і систем страхування на випадок безробіття. Каскад сучасних глобальних криз, що досить швидко змінюють одна одну, значно обмежує ресурси і можливості для вирішення цієї проблеми, залишаючи в переліку соціальних пріоритетів урядів **удосконалення національних систем соціального страхування** на засадах фінансової стійкості та соціальної якості, всезагального охоплення, спрощеного і безперешкодного доступу отримувачів до відповідних виплат, зокрема, шляхом застосування технологій цифровізації.

Досвід охоплених війною країн і багатьох постконфліктних територій показує, що під впливом воєнних шоків і внаслідок ведення бойових дій (самою країною чи сусідніми з нею країнами) до переліку соціальних пріоритетів держави додаються такі:

- якнайшвидше подолання наслідків локальних гуманітарних катастроф (у випадку України їх осередками стали як цілі райони Донбасу, так і дуже багато населених пунктів інших регіонів — Дніпропетровської,

¹¹ Follow-up to the resolution concerning inequalities and the world of work (2021): Comprehensive and integrated ILO strategy to reduce and prevent inequalities in the world of work (GB.346/INS/5). ILO, Governing Body, 346th Session. 2022. Oct 06. P. 6—7. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_857745.pdf

Запорізької, Київської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей);

- забезпечення базових соціальних потреб людей у доступі до продуктів харчування, води, опалення, освітлення, мобільного зв'язку, а також медичних, соціальних, транспортних, освітніх послуг тощо;

- оперативне здійснення добровільної евакуації населення з територій, де ведуться бойові дії, створення мережі бомбосховищ і пунктів тимчасового перебування людей на територіях, що піддаються обстрілам, повітряним нальотам, військовим диверсіям (з жовтня 2022 р. в Україні діє відповідний закон¹², який дозволяє проектувати і зводити новобудови лише за наявності в них сучасних укриттів для захисту цивільного населення);

- надання належної соціальної підтримки біженцям від війни за кордон, а також внутрішньо переміщеним особам (за даними Порталу оперативних даних УВКБ ООН, станом на 24 лютого 2023 р. у Європі було зареєстровано 8,088 млн біженців від війни з України, з яких 4,834 млн осіб уже офіційно охоплені дією Директиви ЄС про тимчасовий захист (EU's Temporary Protection Directive¹³); ще понад 5,352 млн українців на кінець січня 2023 р. мали статус внутрішньо переміщених осіб¹⁴);

- посилення соціального захисту і підтримки, у тому числі забезпечення медичної, психологічної і професійної реабілітації, сприяння реінтеграції на ринок праці військових, що дістали інвалідність, боронячи країну від зовнішньої воєнної агресії, а також постраждалих унаслідок неї мирних громадян;

- сприяння добровільному поверненню громадян країни, які стали біженцями від війни за кордон, а також їхній наступній реінтеграції у національну систему освіти, у тому числі професійної, і на ринок праці;

- компенсація втрат трудового потенціалу держави, заподіяних війною і вимушеною міграцією населення (за оцінками МОП, рівень зайнятості в Україні, за підсумками 2022 р. порівняно з довоєнним 2021 р., знизився на 15,5 в. п., при цьому втрачено 2,4 млн робочих місць. У статистиці біженців у інших країнах нині перебуває 10,4 % усіх трудових ресур-

¹² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій. Закон України № 2486-IX від 29.07.2022 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t222486?ed=2022_07_29

¹³ Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. The Council of the European Union. July 20, 2001. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055> (дата звернення: 25.02.2023).

¹⁴ Ukraine Situation Flash Update. No. 41. UNHCR Regional Bureau for Europe. February 24, 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/99127> (дата звернення: 25.02.2023).

сів України довоєнного періоду, що становить понад 1,6 млн працездатних осіб. За даними соціологічних опитувань, оплачувану роботу або можливість займатись індивідуальною трудовою діяльністю в країнах перебування станом на кінець 2022 р. змогли знайти лише 28 % українських біженців від війни¹⁵).

Усі окреслені соціальні пріоритети, особливо воєнного періоду, сьогодні є вкрай актуальними для України. Однак і в подальшому, в період її повоєнного відновлення соціальні пріоритети держави, на нашу думку, доцільно формувати, спираючись на сучасні міжнародні підходи [2; 3]. Ідеться, по-перше, про підходи Національної академії соціального страхування (National Academy of Social Insurance) до забезпечення соціальних опор економічної безпеки держави та їх фінансової стійкості й, по-друге, про підходи Європейського Союзу до реалізації політики соціальної якості й актуалізації моделі соціальної держави (з огляду на запити суспільства і наслідки шоків впливів останніх років).

СОЦІАЛЬНІ ОПОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Фахівцями Національної академії соціального страхування (США) обґрунтовано, що економічна безпека на мікро- і макрорівнях, серед іншого, потребує чотирьох соціальних опор: «праця», «пільги», «захист» і «справедливість», а також забезпечення їх фінансової стійкості. У сучасних умовах побудова вказаних соціальних опор здійснюється за допомогою таких інструментів державного регулювання, як:

1) політика у сфері праці та зайнятості, спрямована на активне регулювання ринку праці, у тому числі поліпшення умов і систем оплати праці, стимулювання зайнятості й здобуття професійної освіти;

2) політика соціальних виплат, гарантій і пільг, що стосується оподаткування і витрат національного уряду, який через програми трансфертів, системи соціального страхування або податкові пільги сприяє збільшенню доходів малозабезпечених домогосподарств;

3) політика убезпечення індивідуальних доходів, яка захищає домогосподарства від коливань їх доходів і витрат шляхом заохочення заощаджень, зменшення заборгованостей, спрощення доступу до кредитів і регулювання дій фінансових суб'єктів, включаючи банки;

4) політика соціальної рівності, спрямована на протидію соціальній несправедливості й надмірній диференціації доходів різних соціально-демографічних груп суспільства, у тому числі шляхом перерозподілу соціальних виплат на користь найбільш соціально не захищених з них [4, р. 36—38].

¹⁵ Global labour market to deteriorate further as Ukraine conflict and other crises continue. *International Labour Organization*. 2022. Oct 31. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_859191/lang--en/index.htm (дата звернення: 25.02.2023).

Проте державі замало сформувати зазначені соціальні опори економічної безпеки — необхідно забезпечити їх фінансову стійкість відповідними інструментами фінансової політики. Основні завдання вказаних напрямів державної політики, розроблені Національною академією соціального страхування (США), а також відповідні авторські рекомендації для України (по)воєнного часу наведено в табл. 1.

Наведені в табл. 1 рекомендації щодо державної політики в США, необхідної для формування соціальних опор економічної безпеки громадян і суспільства, досить різняться з наданими авторами рекомендаціями для України. Це закономірно, зважаючи на ресурсні можливості, а також рівні макроекономічного та інституційного розвитку держав. При цьому цілком обґрунтованим і ефективним, на нашу думку, є застосування до умов повоєнної України за прикладом США рамкової конструкції «чотирьох соціальних опор», розробленої американськими дослідниками.

На наше переконання, цю рамкову конструкцію для випадку України в період її повоєнного відновлення доцільно розширити за рахунок додаткової, **демографічно-трудової опори**, що обумовлено гострою потребою подолання катастрофічного демографічного стану, надзвичайно посиленого війною (незворотні людські втрати, знищені цілі міста і райони проживання, мільйони українських біженців від війни за кордон та ін.). Вочевидь, після завершення війни щедра фінансова допомога Україні від зарубіжних партнерів з часом об'єктивно скорочуватиметься і країна матиме поступово переходити на фінансове самозбалансування, що, з огляду на понесені нею втрати, може призвести до непідйомного демо-економічного навантаження. Тому нагальним завданням постає вироблення стратегічного бачення довгострокового демографічного і соціального розвитку України, зокрема, шляхів і джерел пропорційного відновлення її трудового потенціалу, забезпечення фінансової стійкості національних систем соціального страхування і соціального захисту тощо.

СУЧАСНА ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЯКОСТІ Й АКТУАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Як уже зазначалось, у контексті повоєнного відновлення України доцільною є адаптація підходів європейської політики соціальної якості, вибудованої на засадах соціального миру, соціальної рівності й справедливості, соціального добробуту і якості життя населення [2; 3; 5; 6]. Упровадження таких підходів в Україні обумовлено її відповідними зобов'язаннями в межах Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також набуттям у червні 2022 р. статусу країни — кандидата на вступ до ЄС.

В останні роки показовими для Євросоюзу стають збереження основ моделі соціальної держави з одночасним урахуванням наслідків шоківих впливів, зокрема пандемії COVID-19 і війни в Україні, а також сучасні

Таблиця 1. Державна політика щодо формування соціальних опор економічної безпеки і забезпечення їх стійкості

Напрями політики (на прикладі США)	Рекомендації для України на (по)воєнний період
<p data-bbox="275 727 301 1221"><i>1. Політика у сфері праці та зайнятості</i></p> <p data-bbox="319 1250 345 1765">Підвищення мінімальної заробітної плати.</p> <p data-bbox="351 1132 439 1765">Поліпшення методики розрахунку чи скасування суб-мінімальної * заробітної плати для працівників з інвалідністю.</p> <p data-bbox="445 1132 568 1765">Встановлення мінімальної заробітної плати для працівників, які отримують «чайові», на рівні 70 % мінімальної зарплати, визначеної федеральною чи місцевою владою.</p> <p data-bbox="574 1132 632 1765">Оновлення норм і правил оплати і складання графіків понаднормової роботи.</p> <p data-bbox="638 1132 696 1765">Оновлення норм і правил оплати праці й трудового найму.</p> <p data-bbox="703 1132 761 1765">Удосконалення системи правозастосування трудового законодавства.</p> <p data-bbox="767 1364 793 1765">Надання підтримки безробітним.</p> <p data-bbox="799 1132 857 1765">Реформа державної системи соціального страхування на випадок безробіття</p>	<p data-bbox="319 188 439 1109">Неухильне виконання ратифікованих Україною конвенцій МОП¹, у т. ч. Конвенції № 131 «Про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються»² (станом на початок 2023 р. Україна ратифікувала 71 конвенцію МОП, з них 61 є чинними).</p> <p data-bbox="445 188 664 1109">Забезпечення громадян робочими місцями і збереження (створення) можливостей гідної зайнятості з урахуванням впливу війни і презентованого урядом Плану відновлення України³ (після його ухвалення Національною радою з відновлення України від наслідків війни, утвореною Указом Президента України № 266/2022 від 21.04.2022 р.), у т. ч. заходів, передбачених Національними програмами «Розвиток секторів економіки з поданою вартістю», «Відбудова чистого та захищеного середовища» та ін.</p> <p data-bbox="671 188 883 1109">Відновлення й розвиток національної системи професійно-технічної освіти і Державної служби зайнятості в частині навчання і перепідготовки працівників, у т. ч. на основі впровадження мультифункціонального підходу для опанування кількома суміжними професіями /спеціальностями у відповідності з потребами забезпечення відновленої економіки достатньою чисельністю робітничих кадрів з належними професійно-кваліфікаційними навичками.</p> <p data-bbox="890 188 986 1109">Ухвалення (на заміну чинного Кодексу законів про працю України) проєкту Трудового кодексу України, що відповідно захищатиме інтереси і права людини праці, базуючись на нормах і рекомендаціях МОП.</p> <p data-bbox="993 188 1115 1109">Відмова від діючого на практиці «залишкового» підходу до визначення показника мінімальної заробітної плати, перехід до науково обґрунтованої методики його розрахунку на основі фактичного розміру прожиткового мінімуму та індексації, що потребуватиме:</p>

Продовження таблиці 1

Напрями політики (на прикладі США)	Рекомендації для України на (по)воєнний період
<p>Удосконалення схем перевірки відповідності між виплатами соціальної допомоги і доходами їх отримувачів.</p> <p>2. Політика соціальних виплат, гарантій і пільг</p>	<p>переліду Методики розрахунку прожиткового мінімуму, затвердженої спільним наказом Мінсоцполітики, Мінекономрозвитку і Держстату України № 178/147/31 від 03.02.2017 р.;</p> <p>внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» № 780 від 11.10.2016 р.;</p> <p>розробки і впровадження Порядку індексації величини мінімальної заробітної плати з урахуванням щоквартальної динаміки (базового) індексу споживчих цін;</p> <p>адаптації норм європейської Директиви про адекватну мінімальну заробітну плату в ЄС (від 19.10.2022 р.)⁴.</p> <p>Внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» № 1298 від 30.08.2002 р. в частині забезпечення зближення розмірів посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1-го тарифного розряду і встановленої мінімальної заробітної плати (у 2023 р. зазначені показники дорівнюють, відповідно, 2893 і 6700 грн).</p> <p>Упровадження механізмів погашення заборгованості з виплати заробітної плати працівникам вітчизняних суб'єктів господарювання всіх форм власності (з урахуванням впливу воєнної агресії), що сформувалася станом на 1 березня 2022 р. (за даними Держстату, станом на 1 лютого 2022 р. заборгованість складала 3 млрд 072,3 млн грн)</p> <p>Актуалізація Державних стандартів соціальних послуг у частині їх змісту і специфіки в умовах (по)воєнного стану.</p>

Оновлення програми надання додаткової соціальної допомоги на харчування (у вигляді талонів на харчування). Оновлення схем отримання додаткового доходу в системі соціального страхування.

Створення для всіх дорослих громадян програми соціальної допомоги «Універсальна база доходу», спрямованої на забезпечення стабільності доходів домогосподарств з низьким і середнім рівнями доходу; при високих доходах значна частина допомоги повертатиметься через оподаткування.

Розширення системи соціального страхування на випадок старості, втрати годувальника, інвалідності. Поліпшення фінансування системи соціального страхування на випадок старості, втрати годувальника, інвалідності.

Реформа державної системи соціального страхування на випадок безробіття.

Поліпшення підтримки системи соціального догляду, у т. ч. довгострокового.

Оновлення системи податкових пільг на трудові доходи і утримання дітей

Запровадження від'ємного податку на прибуток, індексованого до рівня середньої або медіанної заробітної плати

3. Політика

безпечення індивідуальних доходів

Стрипняння індивідуальним заощадженням на випадок виходу на пенсію.

Стрипняння індивідуальним заощадженням на передпенсійні потреби.

Удосконалення рекламів професійної діяльності й систем оплати соціальних працівників, які забезпечують переміщення соціально вразливих категорій громадян з місць бойових дій та їх облаштування в пунктах тимчасового розміщення.

Подальша соціально спрямована цифровізація, що розпочалася з запровадженням у 2020 р. Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, ухваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1353-р від 28.10.2020 р.

Адаптація норм європейської Стратегії для захисту прав людей з інвалідністю на 2021—2030 роки, а також супутніх їй флагманських ініціатив до потреб соціального захисту і підтримки українських військових, що дістали інвалідність, боронячи Україну від російської воєнної агресії, а також постраждалих унаслідок неї цивільних громадян, і подальше внесення відповідних змін до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» № 875-XII від 21.03.1991 і Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 366-р від 14.04.2021 р.

Реалізація Плану відновлення України (після його ухвалення Національною радою з відновлення України від наслідків війни), у т. ч. заходів, що передбачені Національними програмами «Забезпечення ефективної соціальної політики», «Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів» та ін.

Удосконалення системи податкових пільг на утримання дітей у контексті сприяння пововенної демографічній та соціальній політики, орієнтованій на підвищення народжуваності, поліпшення підтримки і захисту материнства, дітей і юнацтва

Оптимізація діяльності й поетапне забезпечення стійкого бюджетного збалансування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття; посилення інституційної ролі Державної служби зайнятості України.

Продовження таблиці 1

Напрями політики (на прикладі США)	Рекомендації для України на (по)воєнний період
<p>Регулювання певних практик утворення заборгованості фізичних осіб перед приватними позичальниками (на зразок непогашення кредитів на здобуття освіти).</p> <p>Регулювання певних практик утворення заборгованості фізичних осіб перед державою (на зразок несплачених штрафів, пені тощо).</p> <p>Розширення доступу фізичних осіб до послуг, у т. ч. юридичних</p>	<p>Поетапне забезпечення стійкого бюджетного збалансування видатків на такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування України, як «страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності» й «страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» (у період після передачі до Пенсійного фонду України (ПФУ) функцій Фонду соціального страхування України, який ліквідується протягом січня — квітня 2023 р. згідно з нормами оновленого Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і Постановою Кабінету Міністрів України № 1442 від 27.12.2022 р.).</p> <p>Поетапне забезпечення бюджетного збалансування Пенсійного фонду України, включаючи впровадження механізмів погашення заборгованості платників перед ним (за даними ПФУ, загальна сума заборгованості всіх видів станом на 1 жовтня 2022 р. склала 42,7 млрд грн).</p> <p>Виправлення недоліків пенсійної реформи, розпочатої 2017 р., продовження пенсійного реформування в Україні на засадах прозорості, макроекономічної релевантності, кінцевої ефективності (у т. ч. за критерієм коефіцієнта заміщення) і фінансової стійкості</p>
<p>Усунення перешкод для соціальних можливостей людей, що мають судимість, у т. ч. шляхом перегляду ліцензійних обмежень на їхню професійну діяльність.</p> <p>Подолання расового розриву в рівнях добробуту.</p> <p>Визначення шляхів набуття громадянства імігрантами без документів.</p> <p>Поліпшення методики розрахунку чи скасування субмінімальної* заробітної плати для працівників з інвалідністю.</p>	<p><i>4. Політика соціальної рівності</i></p> <p>Оновлення національної Стратегії людського розвитку та її гармонізація з процесами реконструктивного відновлення соціально-економічної сфери, а також формування політики соціальної якості з урахуванням наслідків війни і повоєнних ресурсних можливостей держави, зосередженій на досягненні цілей сталого інклюзивного розвитку України і конвергенції з країнами ЄС.</p> <p>Розробка і впровадження довгострокової Стратегії повоєнного подолання бідності й наслідків гуманітарних шоків, що враховуватиме відповідний досвід постконфліктних держав Європи, зокрема Західних Балкан.</p>

Оновлення норм і правил оплати праці й трудового найму.
 Удосконалення системи правозастосування трудового законодавства.
 Удосконалення схем перевірки відповідності між виплатами соціальної допомоги і доходами їхніх отримувачів.
 Створення для всіх дорослих громадян програми соціальної допомоги «Універсальна база доходу».
 Регулювання певних практик утворення заборгованості фізичних осіб перед приватними позичальниками і державою

5. Фінансова і податкова політика

Оновлення чинної системи оподаткування фізичних і юридичних осіб (перегляд чинних ставок, скасування окремих податків, запровадження нових видів податків тощо).
 Збереження інших джерел доходу, у т. ч. завдяки механізмам внутрішнього контролю і аудиту

Удосконалення Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб унаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 331 від 20.03.2022 р. (у частині збільшення розміру й тривалості надання такої компенсації та мінімізації випадків її отримання недобросовісними роботодавцями).
 Удосконалення Порядку надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу, Порядку надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва і виноградарства, а також Порядку надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства, що затверджені Постановою Кабінету Міністрів України № 738 від 21.06.2022 р. (у частині розширення кола отримувачів, уточнення земельних прав, підвищення розмірів і доступності грантів)

Реалізація Плану відновлення України (після його ухвалення Національною радою з відновлення України від наслідків війни), у т. ч. заходів, передбачених Національними програмами «Забезпечення макрофінансової стабільності», «Забезпечення конкурентного доступу до капіталу» та ін.

Структурна оптимізація розподілу фінансової допомоги міжнародної спільноти для України в повоєнний період.

Оптимізація національної системи оподаткування юридичних і фізичних осіб, з урахуванням реалій і потреб соціально-економічного відновлення України після завершення війни.

Перегляд пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 675 від 26.11.2014 р., з урахуванням передавання з січня 2023 р. функцій Фонду соціального страхування України до Пенсійного фонду

Закінчення таблиці 1

<p>Напрями політики (на прикладі США)</p>	<p>Рекомендації для України на (по)воєнний період</p> <p>України, а також значних змін показників демокономічного навантаження через шоків впливи російської воєнної агресії. Упровадження механізмів погашення перед Пенсійним фондом України заборгованості із сплати єдиного внеску (за даними ПФУ, загальна сума такої заборгованості станом на 1 жовтня 2022 р. склала 22,1 млрд грн)</p>
---	--

Примітки: * Мінімальна погодинна заробітна плата в США нині становить 7,25 дол. і виплачується більшості працівників, на яких поширюється федеральний Закон про справедливий стандарти праці. При цьому в окремих штатах і містах США застосовується законодавство або практика оплати праці нижче мінімальної (тобто субмінімальної зарплата) для окремих категорій працівників, зокрема: працівників з інвалідністю; студентів (працівники віком до 20 років можуть отримувати погодинну субмінімальну зарплату на рівні 4,25 дол.); надомних працівників; працівників, які отримують «чайові», — для них федеральна мінімальна заробітна плата становить 2,13 дол./год.; деяких сільськогосподарських робітників. Водночас у окремих адміністративних одиницях США застосовується більш високий рівень погодинної мінімальної зарплати, і загалом по країні шириться рух за її підвищення до 12,75 дол. (рівень так званої «зарплати на бідність», що дорівнює порозу бідності у 2021 р. для американської сім'ї з чотирьох осіб, у якій один працюючий дорослий у режимі повної зайнятості) і навіть до 15,00 дол. — щоб наблизити федеральний рівень до рівня штатів і міст, де вже діє ця норма.¹ Автори акцентують увагу на необхідності неухильного виконання ратифікованих Україною конвенцій МОП — і в мирний, і у воєнний час, — зважаючи на відповідні контраверсійні пропозиції, викладені в інтерв'ю Голови комітету ВР України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Г. Третякової (Інтерв'ю з Головою Комітету: «Верховна Рада України продовжить оновлення Кодексу законів про працю України у 2023 році». *Комітет Верховної Ради з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів*. 2023. 15 лют. URL: https://komspir.rada.gov.ua/news/main_news/75824.html (дата звернення: 25.02.2023)).² Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються. Закон України № 2997-IV від 19.10.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2997-15#Text> ³ План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> ⁴ Directive (EU) 2022/2041 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on adequate minimum wages in the European Union. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2041/oj?locale=en> (дата звернення: 25.02.2023).

Джерело: складено авторами за [4, р. 38—100]; рекомендації для України розроблено авторами за [3, с. 114—116; 5, р. 26].

запити європейських суспільств. Проведені в травні — червні 2022 р. соціологічні обстеження «Євробарометр»¹⁶ показали, що нині європейці сформуvalи чіткий суспільний запит на побудову Соціальної Європи, прагнуть соціальної справедливості й підтримують посилення соціальної політики і збільшення соціальних витрат. Зокрема, понад 81 % респондентів вважають, що нерівність доходів громадян у їхній країні — члені ЄС є занадто великою, а 78 % переконані, що їхній уряд має вжити заходів для зменшення диференціації доходів. Крім того, 78 % європейців вважають (у порядку пріоритетності), що їхні уряди повинні витратити більше бюджетних коштів на охорону здоров'я, довгостроковий соціальний догляд, освіту, пенсії, житло, підтримку доходів, сімейну політику і підтримку у випадку безробіття. Відповідаючи на запитання, як фінансувати ці збільшені витрати на соціальну політику, близько половини опитаних європейців погодилися на підвищення податків. Підтримка посилення соціальної політики і збільшення соціальних видатків у ЄС свідчать про те, що сьогодні менше половини опитаних громадян вважають європейське суспільство справедливим і таким, що гарантує рівність, і лише 47 % респондентів згодні, що вони мають однакові з усіма іншими можливості для просування в житті¹⁷.

Такі суспільні настрої європейців стимулюють лідерів ЄС до відповідних інституційних кроків. З огляду на це, наприкінці 2021 р. Європейська комісія створила Групу високого рівня з питань майбутнього системи соціального захисту та соціальної держави в ЄС (High-Level Group on the future of social protection and of the welfare state in the EU), до складу якої увійшли 12 провідних експертів у сферах соціального захисту і соціальної держави, ринку праці, демографії та державних фінансів. Залучивши представників профільних європейських і міжнародних інституцій, соціальних партнерів і громадянського суспільства, Група підготувала спеціальний звіт¹⁸, зацентрувавши увагу на таких аспектах:

- очікуваний вплив мегатенденцій (старіння населення, нові форми зайнятості, цифровий і «зелений» переходи) на системи соціального захисту в ЄС;
- потенційні шляхи забезпечення придатності європейських систем соціального забезпечення до вимог майбутнього;

¹⁶ Fairness, Inequality and Inter-Generational Mobility. *Special Eurobarometer*. May — June 2022. No. 529. *European Union*. February 2023. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2652> (дата звернення: 25.02.2023).

¹⁷ Social Europe: Eurobarometer survey shows Europeans support stronger social policies and more social spending. *European Commission*. 2023. Feb 06. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1226&furtherNews=yes&newsId=10509> (дата звернення: 25.02.2023).

¹⁸ The future of social protection and of the welfare state in the EU. *European Commission*. 2023. Feb 07. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=88&eventsId=2057&furtherEvents=yes&langId=en> (дата звернення: 25.02.2023).

Таблиця 2. Стратегічні рекомендації щодо необхідних європейських реформ, напрацьовані Групою високого рівня з питань майбутнього системи соціального захисту та соціальної держави в ЄС, січень 2023 р.

Стратегічний орієнтир	Напрями реформ
Сприяння розвитку і підтримка дітей та молоді	<p>Доступна дошкільна освіта і догляд дітей дошкільного віку.</p> <p>Підтримка доходу сімей з дітьми і заходи для запобігання дитячій бідності.</p> <p>Підтримка для створення сім'ї.</p> <p>Якісні робочі місця для молоді, доповнені фінансовою підтримкою для її подальшої освіти і навчання</p>
Забезпечення інклюзивного соціального захисту і навчання протягом життя	<p>Доступ до соціального захисту для всіх зайнятих незалежно від статусу зайнятості.</p> <p>Сприяння високій якості роботи протягом усього трудового життя.</p> <p>Можливості для підвищення кваліфікації та перепідготовки в процесі цифрового і «зеленого» переходу.</p> <p>Соціальна адаптація мігрантів через інструменти соціальної політики і політики у сфері праці.</p> <p>Упровадження схем збереження робочих місць для всіх з тим, щоб захистити трудові доходи, робочі місця і навички під час криз</p>
Підтримка адекватного доходу і високоякісного догляду в старості	<p>Гнучкий робочий час і адаптовані робочі місця для тривалої кар'єри в доброму здоров'ї.</p> <p>Надання шансу кожному працівнику заробити достатню пенсію і гідну мінімальну допомогу, щоб уникнути бідності в старості.</p> <p>Пенсійні кредити на періоди соціального догляду за членами сім'ї (ідеться про зарахування до пенсійного страхового стажу членам сімей, які змушені заради догляду за дітьми і/або людьми похилого віку покинути роботу або працювати неповний робочий день, відповідних періодів такого догляду).</p> <p>Якісні й доступні послуги довгострокового соціального догляду</p>
Сприяння інклюзивним і високоякісним послугам, включаючи енергоефективне житло і транспорт	<p>Доступне, енергоефективне і універсальне житло.</p> <p>Енергоефективний громадський транспорт, доступний для всіх.</p> <p>Високоякісні та інклюзивні соціальні послуги, до надання яких краще залучати некомерційні організації і організації соціальної економіки</p>
Забезпечення стабільного фінансування для стійкої соціальної держави	<p>Розширення податкової бази шляхом прогресивного оподаткування у сферах доходів, споживання, капіталу, вуглецевих викидів і енергоспоживання.</p>

Закінчення таблиці 2

Стратегічний орієнтир	Напрями реформ
Посилення потенціалу ЄС для забезпечення соціального захисту в майбутньому	Розгляд мінімальних ставок податку на капітал на рівні ЄС. Знаходження «золотого правила» державних фінансів для забезпечення соціального захисту та інвестицій у соціальну інфраструктуру Додаткові законодавчі ініціативи ЄС для реалізації вимог Європейської опори соціальних прав і забезпечення їх послідовного виконання всіма країнами-учасницями. Розробка мінімального «пакета соціальних прав», заснованого на нормах Європейської опори соціальних прав, і гарантування його отримання на національному рівні

Джерело: складено авторами за: The future of social protection and of the welfare state in the EU. Report of the High-Level Group on the future of social protection and of the welfare state in the EU. *European Commission*. January 2023. P. 84—88. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/842d8006-c3b3-11ed-a05c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-283143938>

- справедливе і стале фінансування національних систем соціального захисту країн-членів.

Головним результатом роботи Групи високого рівня стало вироблення низки ключових стратегічних рекомендацій для забезпечення в майбутньому стійкості сучасної моделі соціальної держави, які мають стати дороговказом для проведення необхідних реформ на загальноєвропейському і національних рівнях у ЄС (табл. 2).

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Протягом останніх років — як до початку повномасштабного російського вторгнення, так і майже рік потому — міжнародні та європейські інституції висловлювали серйозні зауваження щодо ходу соціальних реформ і реалізації державної соціальної політики в Україні. Зокрема, у резолюції Європарламенту від 11 лютого 2021 р. стосовно імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС зазначалося, що «...незадовільним залишається впровадження УА/ПВЗВТ¹⁹ у соціальній сфері; тоді як Україна ратифікувала основні міжнародні інструменти, але продовжує їх не виконувати», національна модель тристоронніх консультацій здебільшого залишається дисфункціональною, а україн-

¹⁹ Угода про асоціацію між Україною та ЄС (УА)/Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ).

ський уряд має приділити першочергову увагу реалізації міжнародних трудових стандартів, законодавства і практик ЄС у сферах соціальної політики, зайнятості й праці, а також правилам ведення колективних переговорів, підтримці соціального діалогу, вирішенню проблеми гендерної нерівності, реформам трудового законодавства тощо²⁰.

Надаючи в червні 2022 р. документальний Висновок щодо заяви України про членство в ЄС, Європейська комісія наголосила, що «...амбітні структурні реформи для усунення корупції, зменшення державного сліду і постійного впливу олігархів, зміцнення прав приватної власності та підвищення гнучкості ринку праці мають продовжуватися в Україні, щоб покращити функціонування її ринкової економіки»²¹.

У спеціальному аналітичному звіті, презентованому на початку лютого 2023 р. під час 24-го саміту Україна — ЄС, Єврокомісія оцінила загальний прогрес європейської інтеграції нашої держави й у підсумковому висновку зазначила, що «...Україна перебуває на ранній стадії підготовки у сфері соціальної політики та зайнятості. Вона все ще потребує усунення суттєвих недоліків у трудовому законодавстві. Наближення до *acquis* ЄС щодо питань здоров'я і безпеки на робочих місцях є обмеженим. Необхідно вирішити проблему незадекларованої праці й заборгованості з виплат заробітної плати. Також необхідно покращити соціальний діалог. Законодавство України не узгоджується із законодавством ЄС щодо гендерної рівності, також потрібне подальше їх узгодження щодо недискримінації у сфері зайнятості. Необхідно вдосконалити систему діяльності інспекції праці»²².

Усе зазначене свідчить про збереження серйозних недоліків у соціальній сфері й сфері зайнятості України, незважаючи на її євроінтеграційні зобов'язання і можливості. Отже, після закінчення війни і в період поступового відновлення української економіки й суспільства подолання цих недоліків потребуватиме впровадження нових підходів державної політики, зокрема, сформованих на основі описаних нами.

²⁰ European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine (2019/2202(INI)). *European Parliament*, February 2021. 32 p., P. 8, 27. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.pdf

²¹ Opinion on the EU membership application by Ukraine. *European Commission*. 2022. Jun 17. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3802 (дата звернення: 25.02.2023).

²² Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. European Commission, DG Neighbourhood and Enlargement Negotiations. SWD (2023) 30 final. Feb 01, 2023. P. 36—39. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_30_Ukraine.pdf

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі світового розвитку національні соціальні пріоритети формуються під впливом глобальних трансформацій, спричинених, серед іншого, пандемією COVID-19 і воєнною агресією РФ проти України. Важливим, на нашу думку, є визначення соціального контексту реконструктивного відновлення і необхідних кроків державної соціальної політики України після завершення війни. Формування такої політики доцільно здійснювати з урахуванням сучасних підходів, запропонованих, зокрема, Європейським Союзом і Національною академією соціального страхування (США).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества. Пер. с польск. С.М. Червонной. М., Логос, 2005. 664 с.
2. Heyets V., Blyzniuk V., Nykyforuk O. The Recovery of Ukraine: Social Quality in the Postwar Societal Space. *International Journal of Social Quality*. 2022. Vol. 12. Iss. 1. P. 1—28. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2022.120102>
3. Бурлай Т.В., Костриця В.І., Близнюк В.В., Левін Р.Я. Новітня політика соціальної якості ЄС: корисний досвід для повоєнного відновлення України. *Економічна теорія*. 2022. № 3. С. 89—119. <https://doi.org/10.15407/etet2022.03.089>
4. Edwards K.A., Griffin M. Economic Security for the 21st Century. Washington DC, National Academy of Social Insurance, June 2022. URL: <https://www.nasi.org/reports/research/economic-security/economic-security-for-the-21st-century/>
5. Burlay T.V., Dmytruk D.A., Kostrytsia V.I., Levin R.Ya. The social quality policy: theory and international approaches in the context of the Ukraine's post-war reconstruction task. *Ukrainian Society*. 2022. No. 3 (82). P. 9—27. <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.009>
6. Геєць В.М., Близнюк В.В., Никифорук О.І. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3—22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>

Надійшла 28.02.2023

Підписана до друку 20.03.2023

REFERENCES

1. Sztompka P. Sociology. Analysis of Contemporary Society. M., 2005 [in Russian].
2. Heyets V., Blyzniuk V., Nykyforuk O. The Recovery of Ukraine: Social Quality in the Postwar Societal Space. *International Journal of Social Quality*, 2022, Vol. 12, Iss. 1, pp. 1-28. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2022.120102>
3. Burlai T.V., Kostrytsya V., Blyzniuk V., Levin R. The EU's newest social quality policy: a useful experience for Ukraine's post-war reconstruction. *Economic Theory*, 2022, No. 3, pp. 89-119. <https://doi.org/10.15407/etet2022.03.089> [in Ukrainian].
4. Edwards K.A., Griffin M. Economic Security for the 21st Century. Washington DC, National Academy of Social Insurance, June 2022. URL: <https://www.nasi.org/reports/research/economic-security/economic-security-for-the-21st-century/>

5. Burlay T.V., Dmytruk D.A., Kostrytsia V.I., Levin R.Ya. The social quality policy: theory and international approaches in the context of the Ukraine's post-war reconstruction task. *Ukrainian Society*, 2022, No. 3 (82), pp. 9-27. <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.009>
6. Heyets V., Blyzniuk V., Nykyforuk O. Topical aspects of social quality policy in the post-conflict economy of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 2022. No. 6, pp. 3-22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003> [in Ukrainian].

Received on February 28, 2023

Signed for printing on March 20, 2023

Vasyl Kostrytsia,

Member of the National Academy of Social Insurance (USA),

Deputy Head of the Association of Employers' Organizations of Ukraine

34, Khreshchatyk St., Kyiv, 01001, Ukraine

Tetiana Burlai, Dr. Sci. (Econ.), Associate Professor,

Leading Research Fellow of the Department of Economic Theory

Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine

26, Panasas Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

CURRENT PRIORITIES OF SOCIAL DEVELOPMENT:
IMPACT OF GLOBAL TRANSFORMATIONS AND UKRAINE'S
TASKS IN THE (POST)WAR PERIOD

The peculiarities of state's key social priorities formation amid a combination of multiple cascading economic and political crises are shown. The impact of global crisis factors on the prospects of national social development in the context of achieving the Sustainable Development Goals by 2030 is revealed. Taking into account the experience of such global crises as the financial and economic crisis of 2008-2009, the COVID-19 pandemic-driven "coronacrisis", and the crisis associated with the Russia-Ukraine war, the key role of labor and employment sphere in post-crisis recovery is substantiated. On the example of Ukraine, the key social priorities in the situation of military shocks caused by the Russian Federation's full-scale armed invasion are defined. It is shown that the formation of national social priorities and relevant directions of state policy for post-war Ukraine should be based on the following modern international approaches: 1) of the National Academy of Social Insurance (USA) — regarding the provision of social pillars of state's economic security and their financial stability; 2) of the European Union — regarding the implementation of the social quality policy and the actualization of welfare state model. Recommendations on the formation of the state policy of Ukraine in the (post)war period are developed and offered in order to provide the social pillars of economic security and ensure their financial stability in the following areas of state regulation: 1) labor and employment policy; 2) social payments, guarantees and benefits policy; 3) the policy of securing individual incomes; 4) social equality policy. For the conditions of the post-war recovery of Ukraine, it is proposed to expand the theoretical construction of social pillars with additional — demographic and labor — pillar of state's economic security.

Keywords: *social development; economic security; employment; post-war recovery of Ukraine; European integration.*

ВШАНОВУЮЧИ ТАЛАНОВИТОГО ВЧЕНОГО

5 квітня 2023 р. на 100-му році пішов з життя видатний український учений-економіст академік НАН України *Олександр Миколайович Алимов*.

Видатний український учений-економіст, ветеран Другої світової війни, заслужений діяч науки і техніки України, доктор економічних наук, професор, академік НАН України Олександр Миколайович Алимов народився 30 вересня 1923 р. в Донецьку в родині шахтаря. У 1952 р. він закінчив Всесоюзний заочний фінансовий інститут

МВО СРСР у Москві, у 1953 р. зарахований до аспірантури Московського гірничого інституту, після закінчення якої у 1957 р. захистив кандидатську дисертацію. З 1957 р. почалася його науково-організаторська й дослідницька діяльність у Донецькому науково-дослідному вугільному інституті. У квітні 1966 р. О.М. Алимову присуджено науковий ступінь доктора економічних наук, а у вересні того ж року — вчене звання професора. У 1965 р. він став директором-організатором Інституту економіко-промислових досліджень у складі Донецького науково-го центру Академії наук УРСР, де створив наукову школу, що підготувала нове покоління вчених-економістів. За його керівництва Донецьке відділення Інституту економіки протягом короткого часу перетворилося на центр економічної думки Донбасу, на базі якого у 1967 р. було створено Інститут економіки промисловості АН УРСР.

У 1973 р. О.М. Алимова призначено головою Ради по вивченню продуктивних сил Української РСР АН УРСР (1973—1984 рр.). З 2010 р. О.М. Алимов працював у Державній установі «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» радником директора інституту — завідувачем відділу стратегічного потенціалу сталого розвитку.

За його наукового керівництва і за особистої участі опубліковано понад 580 наукових праць, серед яких 12 індивідуальних і 45 колектив-

них монографій. Наукові праці присвячено теорії і практиці розвитку й розміщення продуктивних сил, оцінюванню й прогнозуванню темпів і пропорцій розвитку й розміщення продуктивних сил територією країни у взаємозв'язку з охороною довкілля, створенню автоматизованих систем управління, госпрозрахунку, науковій організації праці й управління. Олександр Миколайович успішно поєднував науково-організаційну роботу з підготовкою висококваліфікованих наукових кадрів. До наукової школи О.М. Алімова входять підготовлені за його керівництва 30 кандидатів і 13 докторів економічних наук.

Пішов із життя видатний український учений, один з блискучих представників вітчизняної економічної науки, талановитий організатор і наставник, людина виняткової порядності й честі, професіоналізму і працелюбності.

Вічна йому пам'ять...

РЕДАКЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ЕТИКА

Доступ до змісту журналу. Журнал «Економіка України» розповсюджується за передплатою друкованого або електронного варіанта. У вільному доступі на сайті журналу є розширені резюме до кожної статті. Відкритий доступ до повних версій статей журналу можливий на сайті журналу і на сайті Національної бібліотеки імені Вернадського відразу після розміщення.

Принципи. Редакційна політика журналу заснована на принципах об'єктивності та неупередженості при відборі статей з метою їх публікації; високих вимог до якості наукових досліджень; обов'язковості та конфіденційності рецензування статей; додержання колегіальності при ухваленні рішень щодо публікації статей; доступності та оперативності у спілкуванні з авторами; суворого дотримання авторських і суміжних прав (з укладанням з кожним автором (співавтором) Ліцензійного договору на використання твору).

Запобігання протизаконним публікаціям є відповідальністю кожного автора, редактора, рецензента, видавця, організації.

Етика публікацій. Редакційна колегія журналу вимагає від авторів наслідувати формальним та етичним правилам підготовки і публікації наукових робіт, що вони подають до редакції. Ці норми зумовлено стандартами якості наукових статей, прийнятими у світовому науковому співтоваристві, зокрема публікаційними принципами Publishing Ethics Resource Kit (PERK), рекомендаціями Elsevier, Комітету з етики публікацій (Committee on Publication Ethics, COPE), етичним кодексом вченого України, а також досвідом роботи іноземних та українських професіональних спільнот, наукових організацій, редколегій та редакцій видань.

Етичні зобов'язання редакційної колегії журналу

1. Всі члени редакційної колегії є рецензентами.
2. Редакційна колегія залишає за собою право направити рукопис на розгляд сторонньому рецензенту.
3. Редакційна колегія несе відповідальність за рівень наукового наповнення журналу.
4. Всі наукові матеріали проходять ретельний відбір через подвійне «сліпе» рецензування. Редакційна колегія залишає за собою право відхилити статтю або повернути її на доопрацювання. Автор зобов'язаний доопрацювати статтю відповідно до зауважень рецензентів.
5. Редакційна колегія без упередженості розглядає всі надані їй рукописи, оцінюючи кожний належним чином. Вона виносить об'єктивні рішення, які не залежать від комерційних або інших інтересів, і забезпечує чесний процес рецензування.
6. Редакційна колегія може відхилити рукопис без рецензування, якщо вважає, що він не відповідає профілю журналу.
7. Редакційна колегія виступає проти фальсифікації, плагіату, направлення автором одного рукопису до кількох журналів, багаторазового копіювання тексту статті в різних місцях, введення громадськості в оману щодо реального внеску автора в опубліковану наукову роботу.
8. Редакційна колегія має право вилучити вже опубліковану статтю в разі виявлення порушення будь-яких прав або загальноприйнятих норм наукової етики. Про даний факт вилучення статті редакція повідомляє як автору статті, так і організації, де було виконано дослідження.
9. Співробітники редакції не надають іншим особам інформації, пов'язаної із змістом рукописів, що перебувають на розгляді, крім осіб, які беруть участь у її фаховій оцінці.
10. Згідно з міжнародним законодавством щодо додержання авторського права на електронні інформаційні ресурси, матеріали сайту не можуть бути відтворені повністю або частково в будь-якій формі (електронній чи друкованій) без попередньої письмової згоди редакції журналу. При використанні опублікованих матеріалів у контексті інших документів обов'язково необхідними є посилання на першоджерело.
11. Редактори, автори і рецензенти повинні повідомляти про свої інтереси, які можуть вплинути на їх об'єктивність при редагуванні та рецензуванні матеріалів статей (випадок конфлікту інтересів). Такими можуть бути інтереси інтелектуального плану, фінансові, персональні, політичні, релігійні.

Етичні зобов'язання автора

1. Автор несе повну відповідальність за зміст статті і сам факт її публікації.
2. Автор повинен цитувати ті публікації, які мали визначальний вплив на суть викладеного у статті. Необхідно також належним чином вказувати джерела принципово важливих матеріалів, використаних у даній роботі, якщо вони не були отримані самим автором.
3. Є недопустимими плагіат як оригінальна робота і подання до публікації раніше надрукованої статті. У випадку виявлення зазначених фактів відповідальність несе автор.
4. Співавторами статті мають бути всі ті особи, які зробили вагомий науковий внесок у подану роботу і поділяють відповідальність за отримані результати. Автор, який подає рукопис до публікації, відповідає за те, щоб до списку співавторів були включені тільки ті особи, які відповідають критерію авторства, і бере на себе відповідальність за згоду інших авторів статті на її публікацію в журналі.

EDITORIAL POLICY AND ETHICS

Access to the contents of the journal. The journal «Economy of Ukraine» is circulated by the subscription of a printed or electronic version. The extended summary of each article is freely available on the site of the journal. The open access to the full versions of articles of the journal is allowed on the site of the Vernadsky National Library of Ukraine immediately after their posting.

Principles. The editorial policy of the journal is based on the principles of objectivity and impartiality at the selection of manuscripts with the purpose of their publication; high exactions to the quality of scientific studies; obligation and confidentiality of the reviewing of manuscripts; compliance of the collectivity in the decision making concerning the publication of manuscripts; accessibility and immediacy of the communication with the authors; strict compliance of author's and related rights (with the conclusion of the License agreement for the use of the work with each author (coauthor)).

The prevention of illegal publications is the responsibility of each author, editor, reviewer, publisher, and organization.

Ethics of publications. The Editorial Board of the journal demands that the authors keep the appropriate level of formal and ethical rules in the preparation and the publication of scientific works submitted to the Editorial Board of the journal. These norms are determined by the quality standards for scientific articles accepted in the world scientific community, in particular, by the publication principles of the Publishing Ethics Resource Kit (PERK), recommendations of the academic publishing house Elsevier, Committee on Publication Ethics (COPE), the ethic code of Ukraine's scientists, and the work experience of foreign and Ukrainian professional communities, scientific institutions, editorial boards, and editorial staffs.

Ethic obligations of the Editorial Board of the journal

1. All members of the Editorial Board are reviewers.
2. The Editorial Board reserves the right to send a manuscript to an outer reviewer.
3. The Editorial Board is responsible for the level of the scientific content of the journal.
4. All scientific materials pass the careful selection and the «blind» reviewing. The Editorial Board reserves the right to reject a manuscript or to return it for a modification. The author must rework the manuscript in correspondence with the remarks of reviewers.
5. The Editorial Board considers all submitted manuscripts without bias, assesses properly each of them, and makes the objective decisions independent of commercial or other interests, and ensures the fair process of reviewing.
6. The Editorial Board can reject a manuscript without reviewing, by considering that it does not correspond to the profile of the journal.
7. The Editorial Board opposes the falsification, plagiarism, submission of a single work into several journals, multiple copying of article's text in different places, and misleading the community as for author's real contribution to a specific scientific work.
8. The Editorial Board has right to withdraw the published article in the case of the violation of any rights or commonly accepted norms of the scientific ethics. About such fact of the withdrawal of the article, the Editorial Board will inform the author and the organization, where such work was executed.
9. The editorial staff provides no information concerning the content of a manuscript under consideration to any persons, except for those participating in its professional assessment.
10. According to the international legislation as for the compliance of author's rights, the materials of a site cannot be reproduced completely or partially in any form (electronic or printed) without the preliminary written agreement of the Editorial Board of the journal. If the published materials are used in the context of other acts, the citation of the original source should be obligatorily made.
11. Editors, authors, and reviewers must inform about their interests, which would affect their objectivity at the editing and reviewing of the manuscripts (the case of a conflict of interests). Such can be the intellectual, financial, personal, political, or religious interests.

Ethic obligations of authors

1. The author bears the complete responsibility for the content of the article and for the very fact of its publication.
2. The author should cite those publications that had the defining influence on the essence of studies presented in the article and those that can rapidly inform the reader about the earlier works important for the comprehension of the given trend. It is necessary also to properly indicate the sources of basically significant results used in the, if those results were not got by the author his/herself.
3. The plagiarism as an original work and the submission of the earlier published article are impermissible. If such facts will occur, the author will bear the complete responsibility.
4. Coauthors of the article should be those persons who gave a weighty scientific contribution to the submitted work and share liability for the obtained results. The author submitting the manuscript for the publication is responsible for that the list of coauthors includes only those persons who correspond to the authorship criterion and takes the responsibility for the consent of other authors of the manuscript for its publication in the journal.

РОЗПОЧАТО ПЕРЕДПЛАТУ

на II півріччя 2023 року

- За електронною версією Каталогу видань України «Преса поштою»

Передплату також можна оформити за Каталогом видань України «Преса поштою»:

- на сайті ДП «Преса» www.presa.ua
- на сайті АТ «Укрпошта» www.ukrposhta.ua
- у відділеннях поштового зв'язку
- в операційних залах поштамтів в пунктах приймання передплати

Передплатний індекс 74158

Рекомендовано до друку Редакційною колегією журналу
(протокол № 4 від 20.04.2023 р.)

Recommended for publication by the Editorial board
(Minutes No. 4 of April 20, 2023)

При передруку посилання на журнал «Економіка України» обов'язкове
While using refer to «Economy of Ukraine» is obligatory

Адреса редакції:

01011, Київ, вул. Панаса Мирного, 26, кім. 602
тел. +38 (044) 280-12-34
E-mail: econom-ukraine@ukr.net
<http://www.economyukr.org.ua>

Редактор *І.В. Корнієнко*
Перекладач *А.О. Чепиленко*
Комп'ютерна верстка *К.М. Васильковська*

Підп. до друку 28.04.2023. Формат 70 × 108/16.
Гарн. Minion Pro. Тираж 105 прим.

Видавець і виготовлювач: ВД «Академперіодика» НАН України, 01004, Київ-4, вул. Терещенківська, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 544 від 27.07.2001.

